

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Första kammaren.

Nr 35.

Onsdagen den 25 april, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *von Sydow* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 227, angående förvaltningen av riksförsäkringsanstaltens fondmedel;

nr 263, angående anslag för avsättning till lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby m. m.;

nr 266, angående uppförande av ett nytt hospital vid Hälsingborg; och

nr 271, angående rätt för åtskilliga tjänstemän av lägre grad vid statens järnvägar med särskild yrkesutbildning att i avlöningshänseende tillgodoräkna sig viss föregående tjänstgöringstid.

Justerades protokollen för den 18, 19 och 20 i denna månad.

Anmälades och bordlades:

lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 20 kap. 2 § strafflagen; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning, huruvida och under vilka villkor statsbidrag skall kunna lämnas som hjälp till bosättning åt personer, vilka ämna ingå äkteaskap.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 94, i anledning av väckta motioner om anslag till befrämjande av inhemsk linodling m. m.; och

nr 95, i anledning av väckt motion angående förhöjning av stadsbidrag till innehavare av vissa odlingslägenheter och skogstorp.

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 100, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken m. m., dels ock en med anledning av förstnämnda proposition väckt motion.

Föredrogos och hänvisades till konstitutionsutskottet de av herr *Kvarnzelius* m. fl. väckta motionerna:

nr 129, om åtgärder för åvägabringande av ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska angelägenheter; samt

nr 130, om ändring av §§ 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkande nr 28.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkanden

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till baltiska utställningen i Malmö år 1914, och

nr 27, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för befrämjande av sulfitsprittillverkningen i riket,

bifölls vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till lantförsvaret av de till Flyinge kungsgård hörande områdena Räfthagen och kungsmarkerna i Malmöhus län m. m. ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 41, i anledning av väckt motion angående försäljning av de s. k. Stenhammarstomterna inom Flens municipalsamhälle;

nr 42, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om tillämpningen av gällande bestämmelser angående villkoren för lån från odlingslånefonden; samt

nr 43, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ytterligare åtgärder för livsmedelsproduktionens säkerställande m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åstadkommande efter fredsslutet av ett förnuftigt ekonomiskt samarbete mellan alla stater.

*Om åtgärder
för ekonomiskt
samarbete
mellan alla
stater.*

I anledning av en inom andra kammaren avgiven motion, nr 317, av herr *Lindhagen*, hade nämnda kammare på hemställan av sitt femte tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t — under uttalande av att ett handelskrig efter det militära kriget måste anses som en stor olycka för alla länder, även de neutrala — hemställa, att Kungl. Maj:t ville, efter samråd med de norska och danska regeringarna, inrikta sina bemödanden på att, i vad på de nordiska rikena kunde ankomma, efter fredsslutet ett förödande ekonomiskt krig mellan de olika staterna skulle i möjligaste mån undvikas.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande av angiven orsak hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Ström*: Här har inträffat, att andra kammarens tillfälliga utskott tillstyrkt en motion, som sedan blivit av andra kammaren bifallen, medan första kammarens tillfälliga utskott avstyrkt densamma, huvudsakligen på den grund, att utskottet anser en skrivelse till Kungl. Maj:t överflödig, då Kungl. Maj:t säkerligen opåmint komme att tillvarataga vad i motionen åsyftas. Det kan kanske vara så, att Kungl. Maj:t kommer att göra detta, men då nu andra kammaren bifallit motionen och det skulle kunna — trots att motiveringen för avslag är hållen i moderat form — ändå uppstå delade meningar om vad riksdagen vill, därest första kammaren skulle avslå vad andra kammaren här bifallit, tyckes det mig, då nu i alla fall första kammarens utskott vill det samma som andra kammaren beslutit, att kammaren kunde biträda andra kammarens mening, i synnerhet som denna sak är viktig och det skulle vara av stor betydelse, om kamrarna kunde fatta sammanstående beslut, och ber jag således att få yrka bifall till andra kammarens här föreliggande beslut.

Herr *Hammar skjöld*: På grund av vad utskottet anfört skall jag i korthet yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner. först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Om nedbringande av statens tryckningskostnader.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om nedbringande av statens tryckningskostnader.

I anledning av en inom andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 141, av herr *Ingvanson* m. fl., hade nämnda kammare på hemställan av sagda utskott för sin del beslutit, det riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huru kostnaderna för statens tryck skulle kunna nedbringas genom inrättande av en statens tryckeriexpedition, ett statstryckeri av lämplig omfattning eller andra anordningar, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till förberedande behandling av sitt andra tillfälliga utskott, vilket i förevarande utlåtande på anförda grunder hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *von Koch* och *Hedenström*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava viss i reservationen angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om i vad mån kostnaderna för statens tryck skulle kunna nedbringas genom inrättande av en statens tryckeriexpedition och specialtryckerier för vissa statens ämbetsverk eller genom vidtagande av andra anordningar, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda; ävensom

b) av herr *Ström*, som yrkat, att utskottet måtte hemställa, att första kammaren ville biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *von Koch*: Såsom herrarna torde finna, har i andra kammaren väckts en motion, som går ut på att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning rörande nedbringande av statens tryckningskostnader, i främsta rummet genom inrättande av ett statens eget tryckeri för utförande av statens eget tryck. Andra kammarens utskott har i någon mån modifierat detta förslag, och andra kammaren har sedermera beslutit att begära utredning, huru kostnaderna för statens tryck må kunna nedbringas genom inrättande av en statens tryckeriexpedition, ett statstryckeri av lämplig omfattning eller andra anordningar.

Sedan frågan hänskjutits till första kammarens tillfälliga utskott nr 2, har där en ganska grundlig diskussion och utredning av densamma ägt rum, och såsom framgår av utskottsutlåtandet, ha utskottets ledamöter delat sig på tre linier: majoriteten vill icke, att någon åtgärd skall vidtagas från riksdagens sida utan låter det hela vila i regeringens hand, medan en reservant tillstyrker bifall till

andra kammarens utskotts förslag, och herr Hedenström och jag reserverat oss till förmån för en utredning, som skulle gå ut på, huruvida kostnaderna för statens tryck må kunna minskas genom inrättande av en statens tryckeriexpedition och specialtryckerier för vissa av statens ämbetsverk eller genom vidtagande av andra anordningar. Då såväl majoritetens som reservanternas ståndpunkter ganska utförligt motiverats i betänkandet, torde det icke vara behöfligt för mig att utförligt redogöra för de olika skälen. Jag ber blott att få göra ett par små antydningar angående den ställning, vi reserveranter intagit i frågan.

Det är väl en åsikt, som alla kunna dela, att man icke minst i dessa tider bör så mycket som möjligt är minska på statens utgifter, och då det visat sig under senare år, att kostnadsbeloppet för statens tryck sprungit i höjden högst väsentligt, så att detsamma belöper sig till mellan 2 och 3 miljoner kronor, är det ganska nära till hands liggande att göra en utredning, om icke möjligen man i någon mån kunde minska denna kostnad. Motionären har närmast åsyftat inrättande av ett statens tryckeri, och det är en tanke, som lätt fångar intresset. Man får till en början den uppfattningen, att detta måhända vore rätta vägen. Emellertid kan icke förnekas, att mot inrättande av ett statstryckeri tala åtskilliga skäl — de finnas angivna i betänkandet och reservationen — och det är väl rätt tvivelaktigt, om en större ekonomisk fördel skulle vinnas genom inrättandet av ett sådant statens tryckeri. Emellertid vilja icke vi reserveranter intaga en bestämd ställning till denna fråga men anse i alla fall, att tillkomsten av ett sådant statstryckeri bör föregås av *andra* åtgärder, ägnade att minska ifrågavarande kostnader och att, om man så finner lämpligt, förbereda tillkomsten av detta statstryckeri.

Reservanterna, som sålunda *för närvarande* ställa sig avvisande mot nämnda förslag, förorda vissa andra åtgärder i första hand, och bland dessa ha vi särskilt framhållit dels inrättande av *specialtryckerier för vissa statens ämbetsverk* och dels även inrättande av en *statens tryckeriexpedition* för allt statens tryck.

Beträffande först specialtryckerierna är det för herrarna väl bekant, att flera ämbetsverk redan inrättat sådana. Sedan många år har riksbanken sitt sedeltryckeri, järnvägsstyrelsen har ett tryckeri för biljetter och under senare åren har tillkommit ett specialtryckeri för postens räkning. Detta grundades i Malmö och har efter hand utvecklats på ett mycket fördelaktigt sätt. Det har numer förflyttats till Stockholm och vuxit i storlek, så att det nu använder 40 man och tillfälligtvis ytterligare 20. Det är möjligt att här trycka allt vad posten för egen räkning behöver, blanketter, formulär och övriga trycksaker. Vi ha i reservationen visat, att väsentliga besparingar kunnat åstadkommas på denna väg, och den besparande postverket under sista året erhållit uppgår till över 36,000 kronor, således en ganska betydande besparing. Det ligger nära till hands att antaga, att dylika anordningar kunna träffas även för andra ämbetsverk, och därför är det även rätt naturligt att vi påkalla utredning, antingen huruvida detta specialtryckeri må kunna utvidgas, så att det

*Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.
(Forts.)*

Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.

(Forts.)

kunde åtaga sig tryck för andra ämbetsverks räkning, eller ock huruvida andra specialtryckerier böra komma till stånd.

Den andra fråga, som vi anse böra bliva föremål för utredning, rör inrättande av en statens tryckeriexpedition. Såsom herrarna minnas, är detta en gammal fråga, som 1913 framfördes genom en kungl. proposition, men då förföll. Propositionen blev mycket sent avgiven och kunde därför icke bliva behandlad på tillfredsställande sätt. Dessutom voro meningarna delade i lokalfrågan; man var nämligen tveksam om den nya expeditionen borde sammanslås med riksdagens tryckeri eller icke. Riksdagen uttalade sig i alla fall för lämpligheten av en statens tryckeriexpedition. Det sades i riksdags-skrivelsen i ämnet ifrån, att riksdagen funne »det synnerligen önskvärdt, att en sådan tryckeriexpedition som föreslagits komme till stånd». Denna tanke har också väckt mycket intresse bland statens ämbetsverk. Vi hava i reservationen gjort en kort sammanfattning av ämbetsverkens yttranden i frågan, vilken tämligen oförtydligt visar, att sympatierna äro betydande för en sådan anordning. Det är endast ett ämbetsverk, som ställer sig i någon mån avvisande mot tanken härpå, nämligen telegrafstyrelsen, som anser det tillräckligt, om en enda person erhöle uppdrag att såsom sakkunnig hjälpa och råda ämbetsverken i deras tryckeriangelägenheter.

Det kunde visserligen vara tillräckligt för att styrka behövligheten av en sådan expedition att hänvisa till ämbetsverkens yttranden i frågan, men det har dessutom ansetts av visst intresse att utröna, vilken erfarenhet *riksdagens tryckeriexpedition* i frågan förvärvat sig, och det har därför, såsom herrarna finna, införskaffats ett yttrande från föreståndaren för riksdagens tryckeriexpedition, däri en del synpunkter i frågan meddelas. Vad som här särskilt är ägnat att väcka intresse är, att det visat sig, att genom riksdagens tryckeriexpedition väsentliga besparingar kunnat vinnas i de fall, då riksdagens utskott använt expeditionens förmedlande hjälp. De särskilda utskotten, ha icke gjort detta, utan gått direkt till tryckerierna för att göra sina beställningar, och utredningen har nu visat att utförandet av dessa har i allmänhet åsamkat staten större kostnader än vad fallet varit med de utskott, som använt sig av expeditionens förmedling. I korthet sagt har det visat sig, att det uppstått en merkostnad, en fördyring av 75 % för det, varom utskotten själva direkt förhandlat med tryckerierna, i jämförelse med det, som gått genom riksdagens tryckeriexpedition. Nu kan jag gärna medgiva, att även andra omständigheter ha spelat in i denna fråga, såsom t. ex. den ofta rådande brådskan i de särskilda utskottens arbete, och att man på grund härav nödgats använda tryckerierna nattetid och på helgdagar. Men i det stora hela tror jag, att utredningen visar, att väsentlig besparing har åstadkommits genom tryckeriexpeditionen. Det är ej heller svårt att inse på vad sätt en dylik besparing kan beräknas uppstå för en statens tryckeriexpedition: först och främst därigenom att expeditionen på lämpligt sätt fördelade trycket på en massa olika tryckerier och ställde det så, att någon stockning icke behöfde förekomma för något visst tryckeri och därigenom natt-

arbete och övertidsarbete förekommes, vilket nödvändigt fördyrar själva trycket. Vidare därigenom att expeditionen skulle kunna fördela trycket även bland landsortens tryckerier, där kostnaderna i regel äro lägre än i huvudstaden, och slutligen därigenom, att tryckeriexpeditionen skulle beställa papper för allt statens tryck och på så sätt inbespara mycket. Jag vill särskilt betona behovet av en sådan expedition för de många kommittéernas räkning. Det är självklart, att då en kommitté efter eget behag, utan sakkunnig ledning beställer trycksaker, så kan icke detta ske med tillräcklig sakkunskap. Funnes en sakkunnig expedition, som lämnade råd och upplysningar och i övrigt biträdde kommittén vid kontrollen av räkningar och dylikt, borde väsentlig besparing kunna ske.

Nu säger utskottets majoritet, att frågan kan ordnas utan riksdagens åtgärd, det är en regeringens sak att ordna densamma. Vi reservanter anse emellertid, att då frågan bragts inför riksdagen, då det visat sig att kostnaderna för statstrycket ständigt ökas och det även kunnat påvisas vissa utvägar för deras minskning, bör även riksdagen begära utredning i detta ämne.

Detta är, herr talman, i korthet de synpunkter, som varit bestämmande för reservanterna. Jag tror att de äro hållbara och ber, på de grunder som anförts och ytterligare utvecklats i reservationen, att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr Ström: Jag har reserverat mig till förmån för andra kammarens beslut. Den fråga det här gäller är av stor betydelse i flera avseenden och först och främst därför att stora besparingar här kunna göras. Vid aktgivande på vilka väldiga summor statsutgifterna numera uppgå till för statens tryck, torde detta vara en synpunkt, som icke bör alldeles förbises.

Den andra orsaken varför man nu bör reflektera på denna frågas lösning, synes mig vara den, att det behöves en centralisering av statstrycket. Decentraliseringen är nu oerhörd, och egentligen finnes ingen ordning, vilket dels medför ökad kostnad och dels en rad andra olägenheter.

Nu vill jag emellertid villigt erkänna, att utskottet i sina anmärkningar mot motionen kan delvis hava rätt. Den är en smula klent motiverad, men detta har sin grund däri, att frågan förut varit föremål för riksdagens omprövning och att då ha förelegat motioner, som utförligare berört motiven för denna sak. Nu har andra kammaren på förslag av dess tillfälliga utskott icke biträtt motionärens hemställan utan gått en något modifierad väg och föreslagit en utredning, som skulle avse nedbringandet av kostnaderna för statstrycket genom huvudsakligen inrättande av en statens tryckeriexpedition. Detta har satts i främsta rummet, i andra rummet inrättande av ett statstryckeri av lämplig omfattning eller andra anordningar. Det var således en modifiering av motionen, som andra kammarens utskott föreslog och denna bifölls också av andra kammaren. Nu har emellertid första kammarens utskott ansett sig icke kunna tillstyrka andra kammarens beslut, såsom man kan se av

Om nedbringande av statens tryckningskostnader.

(Forts.)

Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.
(Forts.)

utskottets betänkande. Då nu tvenne reservationer föreligga, av vilka den ena, av herrar von Koch och Hedenström, är synnerligen utförlig och väl motiverar inrättandet av specialtryckerier, har anledningen till, att jag icke kunnat biträda denna, varit den, att dessa reservanter icke tillräckligt kraftigt krävt även ett statstryckeri. Jag vill dock erkänna, att enligt min uppfattning man även kan gå den vägen att i första rummet en statens tryckeriexpedition komme till stånd, men jag har den livliga övertygelsen att det är nödvändigt icke minst för centraliseringens skull, att ett statstryckeri kommer till stånd någorlunda samtidigt, och då detta förbisetts av de andra tvenne reservanterna, har jag för min del måst stanna vid att förorda andra kammarens beslut. Jag skall emellertid, då icke någon allt för avgörande skillnad förefinnes emellan våra ståndpunkter och jag icke vill riskera ett avslag på grund av skilda yrkanden, sluta med att, med påpekande av vad jag sagt, icke göra något yrkande.

Herr N y l a n d e r: Herr greve och talman! Denna fråga om inrättande av ett statstryckeri eller tryckeriexpedition har, såsom herrarna ha sig bekant, redan förut några gånger varit föremål för riksdagens prövning.

Vid 1913 års riksdag framlade Kungl. Maj:t en proposition om inrättande i riksdagens nuvarande tryckeriavdelnings lokal av en statens tryckeriexpedition med tillhörande organisation av föreståndare och tjänstemän m. m., vilken expedition skulle, enligt dåvarande departementschefens mening, sedermera komma att utvecklas och förbindas med ett statstryckeri i en eller annan form.

Propositionen vann emellertid icke riksdagens bifall bland annat på den grund, att ärendet icke syntes riksdagen vara tillräckligt eller nöjaktigt utrett.

Sedermera väcktes vid 1915 års riksdag motion i frågan, men denna avslogs av första kammaren, enär kammaren ansåg, att riksdagen redan förut uttalat sig och att Kungl. Maj:t har frågan om hand samt att riksdagen allt fortfarande bör invänta Kungl. Maj:ts förnyade framställning i ärendet.

Innevarande års andra tillfälliga utskott har, såsom synes, nu ställt sig på samma ståndpunkt som första kammaren gjort 1915, och därför avstyrkt bifall till den av andra kammaren beslutade skrivelsen till Kungl. Maj:t i ifrågavarande ämne. Och utskottet synes mig ha härför anfört så starka skäl, att jag vågar hoppas att kammaren skall finna sig kunna bifalla utskottets hemställan.

De ärade reservanterna von Koch och Hedenström hava åberopat sig på åtskilliga ämbetsverks uttalanden och i reservationen gjort en sammanfattning därav samt citerat en del utdrag ur ifrågavarande uttalanden. Dessa utdrag äro emellertid enligt min mening alltför knapphändiga och därför i viss mån vilseledande.

Så t. ex. frambålla riksgäldsfullmäktige alldeles bestämt den meningen, att tanken på inrättande av ett statstryckeri icke bör förverkligas. Denna mening synes fullmäktige vara grundad på goda

skäl, vilka emellertid torde kunna förstärkas med erinran om de ekonomiskt ogynnsamma resultat, som dylika statstryckerier i vissa främmande länder lämnat. Fullmäktige äro därför av den uppfattningen, att tanken på inrättande av en sådan anstalt i vårt land bör övergivnas. Generalpoststyrelsen yttrar visserligen, att en statens tryckeriexpedition skulle kunna bliva till nytta, men tillägger, att frågan om ett statstryckeri är av så genomgripande beskaffenhet, att styrelsen för närvarande icke är beredd att intaga definitiv ståndpunkt till denna fråga. Poststyrelsen framhåller emellertid såsom sin åsikt, att genom infordrande av anbud från olika håll har priset å postverkets blanketter nedbringats så lågt, att någon avsevärd ytterligare nedpressning av tryckningskostnaderna svårigen torde kunna förväntas. Kungl. järnvägsstyrelsen avstyrkte på sin tid bifall till den år 1915 i ämnet väckta motionen. Socialstyrelsen förordar visserligen förslaget om inrättande av en statens tryckeriexpedition men framhåller tillika, att en nödvändig komplettering av denna anordning skulle emellertid vara, att statsmyndigheterna vid behov ägde rätt att i erforderlig utsträckning få sitt tryckningsarbete omedelbart utfört av enskilda tryckerier, således med förbigående av tryckeriexpeditionen. Kommerskollegium påpekar att den nuvarande anordningen erbjuder åtskilliga fördelar, som icke må äventyras genom förverkligande av det tilltänkta nya förslaget. Statistiska tabellkommissionen anser det föga sannolikt, att den föreslagna tryckeriexpeditionen skall i någon nämnvärd grad kunna åstadkomma fördelaktigare priser, ävensom att skyldigheten för ämbetsverken att i fråga om uppgörande av tryckningsavtal anlita tryckeriexpeditionen såsom mellanhand skulle ej sällan komma att medföra allvarliga olägenheter, då fråga är om tryck av brådskande natur. Tabellkommissionen ansåg ock i sitt yttrande 1915, att en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende icke vore av behovet påkallad. Av telegrafstyrelsens utlåtande, som något utförligare relateras i utskottets betänkande, finna herrarna att även där inga vidare sympatier uttalas varken för en tryckeriexpedition eller ett statens tryckeri. Boktryckarekammaren avstyrker ju ock på det allra bestämdaste, att det föreliggande förslaget må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Av denna komplettering till de utdrag ur ämbetsverkens uttalanden som reservanterna anför, framgår ingalunda, att fullständig enighet råder utan snarare tvärtom att, såsom utskottet framhåller, meningarna gå vitt i sär. Och utskottet har icke av dessa myndigheters yttrade mening kunnat finna något som helst starkt talande skäl för, att en skrivelse i frågan nu skulle behöva till Kungl. Maj:t avlätas.

Då reservanterna vidare och herr von Koch nu i sitt anförande synas söka ytterligare stöd för sitt förslag uti det yttrande, som på herr von Kochs begäran avgivits av föreståndaren för riksdagens tryckeriexpedition J. P. Velande, så kan jag icke underlåta påpeka, att detta yttrande i själva verket lika mycket talar för bifall till utskottets förslag. Det heter nämligen däri, »att, om något

Om nedbringande av statens tryckningskostnader.

(Forts.)

Om nedbringande av statens tryckningskostnader.
(Forts.)

nämnavert skall kunna vinnas, är nödigt att expeditionens mängd av tryckalster kan överskådas och att stockning undvikas; detta skulle emellertid vara omöjligt, om det inflytande arbetsmaterialet tidtals hopas i långt större mängd än vanligt. Om t. ex. en statstryckeriexpedition kunde någorlunda jämnt fördela statens tryck på tryckerier och årstider samt hade för detta ändamål tillräcklig personal, skulle tillflödet av allt riksdagstryck, som koncentreras på några månader, ovillkorligen framkalla antingen en stockning eller ock anställande av en större personal än som för övriga delar av året behöfves. »Den särskilda inblick i och överblick av riksdagsarbetet, som kräves för riksdagstryckets ordnande, är ock något, som visserligen bör vara förenat med tryckeritekniska insikter, men ej kan ersättas av enbart sådana.» En gemensam statens tryckeriexpedition synes sålunda herr Velander anse olämplig. »Ett huvudvillkor», säger herr Velander vidare, »är att expeditionens förståndare erhåller ett bemyndigande i fråga om arbetets ordnande och fördelning, vilket ej neutraliseras genom ämbetsverkens detaljfordringar, såsom i riksdagsarbetet till stort omfång sker genom utskottskansliernas order: att efterkomma *varje* önskan i fråga om snabbhet, nattarbete m. m. omöjliggör naturligtvis besparingar, där sådana kunde eljest vara möjliga, och inskränker expeditionens verksamhet till en utsändnings- och kostnadsgranskningsanstalt».

Det torde ock vara detta dyrare nattarbete som bidragit till att kostnaden för särskilda utskottens utlåtanen blivit så avsevärt större än kostnaderna för övriga utskottsutlåtanen under den i yttrandet omnämnda tidsperioden 1913—1916. Och föreståndaren uppgiver själf, att dessa särskilda utskotts utlåtanen i regel varit av brådslande natur och att deras kanslipersonaler oftast äro ovana vid den vanliga utskottsgången. Man torde sålunda ej kunna med fog påstå, att tryckningskostnaderna för dessa utskottsutlåtanen blivit så avsevärt stora, endast eller uteslutande därför att de tryckts utan förmedling av tryckeriexpeditionen.

Utskottet har emellertid ingalunda ställt sig avvisande mot att besparingar göras för minskande av de avsevärt stora statens tryckningskostnader, som tyvärr år efter år synas ökas, utan att allt bör göras som göras kan för nedbringande av ifrågavarande kostnader. Men utskottet är icke övertygat om, att ett riksdagens ingripande nu i av motionären antydd riktning obetingat skulle kunna leda till målet.

Det har synts utskottet att, då Kungl. Maj:t ju redan en gång tagit initiativ i frågan, riksdagen bör avvakta Kungl. Maj:ts utredningar och därpå grundade åtgöranden i saken.

På grund av vad sålunda anförts, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Österberg: Det torde tillåtas mig att i denna fråga få säga några ord, emedan jag tror, att jag på grund av egen erfarenhet bör kunna vara något så när i tillfälle att objektivt betrakta vad

som här föreligger med avseende på inrättandet av ett statens eget tryckeri.

Det framgår av motionen, att huvudmotivet för motionärens framställning rör sig om nedbringande av statens tryckningskostnader, och för det ändamålet skulle det vara lämpligt att inrätta ett statens eget tryckeri. Erfarenheten visar dock oförtydligt, att tryckerikostnaderna över huvud taget under årens lopp i förhållande till ökade krav från statens sida vuxit väsentligt. Så är det klarlagt, att tryckerikostnaderna i och för sig i själva verket icke skulle kunna genom inrättandet av ett eget statstryckeri i den ringaste mån förbilligas, utan man torde kunna med fullt fog säga, att nämnda kostnader därigenom skulle i betydlig mån komma att fördyras. Man måste nämligen vid bedömandet av denna fråga utgå från att, om staten skulle inrätta ett tryckeri, som skulle motsvara de krav man skulle vara berättigad att ställa på ett sådant, för utförande huvudsakligen av allt statstryck, icke blott riksdagens utan även alla ämbetsverks och myndigheters tryck, så skulle man finna, att en sådan anläggning skulle i och för sig kräva en betydande anläggningskostnad. Den skulle komma att kräva en betydande stab av tjänstemän och arbetare, och den skulle ändå vid vissa tillfällen visa sig sakna förmågan att snabbt effektuera ingående beställningar. Ser man på den kapitalkostnad, som skulle krävas för inrättande av ett statstryckeri, och på de krav och de anspråk, som skulle framställas av respektive tjänstemän och arbetare vid ett sådant tryckeri, och andra därmed förenade kostnader och jämför därmed de låga betalningsvillkor, som över huvud taget göra sig gällande, då de enskilda tryckerierna utföra arbetet, skall man finna, att det icke i minsta mån skulle komma att uppstå någon vinst, utan att det enligt min bestämda övertygelse säkerligen skulle fördyra tryckningskostnaderna rätt väsentligt. Jag har under många år haft tillfälle att kontrollera ingående entreprenadanbud på olika ämbetsverks tryck, och jag har för endast två månader sedan varit i tillfälle att kontrollera, när det gällde anbud på utförande av tryck för telegrafverket, och jag har kommit till den uppfattningen, att så nedpressade som prisen då voro på förekommande tryckalster, kunde man absolut icke gå längre, om det också funnes tillgång till ett statens eget tryckeri. Och i detta sammanhang vill jag säga det, att det visar sig av den tabell, som är uppgjord och finnes intagen i herr Velanders meddelande, att tryckerierna i landsorten, trots där gällande billigare tryckningstariffer, till följd av konkurrensen mellan stockholmstryckerierna icke äro under utan i någon mån över stockholmstryckerierna med avseende å tryckningskostnaderna, detta naturligtvis beroende i icke oväsentlig mån på den omständigheten, att stockholmstryckerierna hava modernare anläggningar, i det de hava att förfoga över billigare maskinella anordningar för produktionen, än vad landsortstryckerierna i många fall kunna hava. Här säges, att med avseende på riksdagen och övriga verk och inrättningar tryckerikostnaderna ställa sig i viss mån vida högre, och att det är nödvändigt att vidtaga åtgärder för nedbringande av dessa kostnader. Men då bör man i vissa fall

Om nedbringande av statens tryckningskostnader.
(Forts.)

Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.

(Forts.)

taga hänsyn till en annan omständighet, nämligen huruvida respektive verk och inrättningar i kravet på blanketter, formulär, storlek, papper och dylikt iakttaga den sparsamhet som är nödvändig. Man kan sätta ifråga, huruvida de iakttaga den sparsamhet som är nödvändig, då det gäller att koncentrera den massa tryck, som för närvarande utföres på statens bekostnad. Man behöver endast gå till de luntor som utdelas här i riksdagen och sätta i fråga, huruvida det i många fall är nödvändigt, att dessa luntor över huvud tryckas. Det kan sättas i fråga huruvida icke med avseende på dessa kommittéutredningar, som innefatta en massa tabeller med dyrbara sättningskostnader, de skulle kunna i viss mån sammandragas till översikter över betänkandena och huvudpunkterna och själva originalhandlingarna göras tillgängliga i något av statens arkiv för dem, som närmare ville forska i dessa luntor. Genom att förnuftigt göra sammandrag av en massa stora och vidlyftiga betänkanden skulle säkerligen många tusen kronor i tryckningskostnader kunna inbesparas och vad vederbörande utskott eller kommittéer utarbetat ändå komma de verkliga intresserade till gagn.

Även förekommer bland annat på ett ställe i reservationen en hänvisning till hur det skulle gå till att spara genom inrättande av ett specialtryckeri, och däri hänvisa reservanterna till postverket och nämna på sidan 10: »Den besparing postverket erhållit genom nämnda tryckeri och bokbinderi har för år 1916 beräknats till 36,642 kronor.» Men så säger man omedelbart i sammanhang därmed: »Därvid har som utgiftskostnad beräknats 4 1/2 % ränta å kapitalvärdet av inköpta maskiner och tryckstilar. Däremot har ej beräknats någon ränta för erforderligt driftkapital, ej heller hyra för lokal, emedan sådan funnits tillgänglig utan ersättning.» Och man kan vara livligt övertygad om att lyse, värme och andra agremanger komma också till utan särskild kostnad för tryckeriledningen. Ja, gör man kalkyler på det sättet, är det ingen konst att åstadkomma billiga tryckalster för statens vidkommande, ty om man i fråga om anläggande av ett stort statstryckeri, liksom när det gäller kalkyler för enskilda tryckerier, frånräknar lyse, ljus, värme och en mängd andra för den enskilde nödvändiga agremanger, så kommer man naturligtvis till det resultatet, att det enskilda trycket ställer sig dyrare i omkostnader mot vad ett statstryckeri skulle göra. Men på det sättet bör man icke gå till väga, då man framhäver den synpunkten, att staten genom anordnande av ett specialtryckeri eller ett annat större tryckeri skall åstadkomma billigare tryck än den enskilde.

Dessutom påpekade herr Velander åtskilliga saker, som jag endast i en punkt skall göra anmärkning mot, därför att den efter mitt förmenande är en av anledningarna till tryckerikostnadernas fördyrande. Han framhåller nämligen, att särskilda utskottens tryckerikostnader i förhållande till de ständiga utskottens tryckerikostnader ställa sig 75 % högre, än vad de ständiga utskottens tryckerikostnader, som gå genom tryckeriexpeditionen, uppgå till. Men man får väl i detta fall taga hänsyn till den omständigheten, att de särskilda utskotten på grund av det egenartade arbete, som föreligger nämnda

utskott, hava en hel mängd korrektur, en hel mängd hastigt påkommet förslagstryck m. m., som naturligtvis bidrager till att höja tryckningskostnaderna. Och det är ett faktum, som icke kan förnekas, att, om det förekommer en massa korrektur av ett tryckningsarbete, fördyra givetvis dessa korrektur tryckningskostnaderna ofantligt. Det kan vara fall, då en sida, som kan sättas för 1:50 kronor, går till 6 å 7 kronor i korrekturkostnad. Det är självfallet, att det förekommer arbeten, som kräva en massa korrektur, och det finnes författare, som börja det egentliga författandet först sedan de fått det första korrekturet. Då förstår man också, varför en del tryckningsarbeten bli så oerhört dyra. Kommer ett ordentligt genomtänkt och genomläst manuskript, såsom vid vanligt boktryck, tryckeriet tillhanda, och gäller det icke annat än den direkta kostnaden för sättning, tryckning och papper, då är det klart, att med den konkurrens, som råder mellan de många tryckerierna här i landet, staten tillförsäkras så billiga tryckningskostnader, att det är alldeles säkert, att det icke kan med ett eget tryckeri åstadkommas billigare.

Däremot är det klart, såsom också vid föregående tillfällen av åtskilliga myndigheter framhållits, att det skulle för de olika tryckbeställarna vara av synnerligen stort värde, om en sakkunnig person alltid stode till buds, då det gällde bedömande av huru man skall gå till väga vid tryckbeställning både i fråga om valet av pappersformat och papperskvalitet och ifråga om en mängd andra rent tekniska spörsmål. En sådan person skulle efter mitt förmenande kunna inbespara många tusen kronor, om han finge en sådan ställning, att han verkligen kunde uppträda såsom effektiv rådgivare. Men en sådan person behövde självfallet icke vara dyrt avlönad. Man har förslagsvis talat om att lönen skulle sättas till 20,000 kronor, men man har också tänkt sig, att föreståndaren skulle hava en lön av 9,000 kronor. Det synes mig, att det finnes i detta land en mängd skickliga, duktiga tryckerifaktorer, som säkerligen för ett belopp av 6,000 å 8,000 kronor skulle kunna ställa sin sakkunskap till statens förfogande. Och om det anställes en dylik person, skulle det ju genom hans försorg och under hans sakkunniga ledning kunna skapas ett system med avseende å statens tryck. Det skulle också genom hans rådgivande verksamhet kunna vidtagas en mängd förenklingar och förbättringar med avseende på tryckets framställande. Det kunde dessutom med avseende på fördelningen av trycket kunna ske betydliga besparingar, nämligen om det rörde sig om att en massa blankettryck och mindre brådskande tryck, i stället för att såsom det nu ofta är fallet pressas fram för att tryckas under den mest verksamma säsongen, nämligen under vintermånaderna, i stället förlades till den döda säsongen, då tryckerierna hava litet arbete. Fördelas arbetet förnuftigt över en mängd tryckerier och de finge räkna på tryckning under den synpunkten, att det gällde ett mellansticksarbete för att hålla maskiner och arbetare i verksamhet, skulle givetvis på det sättet tryckningskostnaderna väsentligt nedbringas.

Det synes mig, i det läge frågan för närvarande har, icke finnas något skäl att besvara Kungl. Maj:t med en skrivelse på den grund-

Om nedbringande av statens tryckningskostnader.
(Forts.)

Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.
(Forts.)

val, som andra kammarens tillfälliga utskott föreslagit. Och jag kan knappt finna, att i frågans nuvarande läge och med framhållande av de synpunkter som i utskottets förslag föreligga, man behöver ens följa reservanternas förslag. Jag ställer mig därför på den ståndpunkten att, om det visar sig av behovet påkallat, att det åtgöres något — och det kan göras åtskilligt — Kungl. Maj:t, efter det han satt sig in i frågan och närmare tagit reda på vad som under den närmaste tiden är mest trängande, till riksdagen framkommer med ett förslag, varigenom man skulle kunna lösa detta spörsmål och då närmast att hänskjuta ärendet till en sakunnig person, som först tager saken om hand. Därefter kan en tryckeriexpedition bliva den andra utvägen för lösning av frågan om förbilligande och förenkling av statens tryck.

Jag ber, herr talman, att på grund av denna min uppfattning få ansluta mig till den ståndpunkt, som utskottet kommit till, och yrkar på den grund bifall till utskottets hemställan.

Herr Cla:son: Jag anhåller att få understödja den av herr von Koch avgivna reservationen.

Den som haft något att göra med ämbetsstryck eller i samband med kommittéarbeten eller sekretariat haft med dylika saker att skaffa vet, hur ytterst väsentliga inbesparingar skulle kunna göras genom ett praktiskt anordnande av rent tekniska frågor som exempelvis manuskriptens uppställning och anordning, en noggrann och praktisk anordning av den första korrekturläsningen, själva tryckets anordnande, exempelvis en förnuftig uppställning av tabeller och dylika saker, en planmässig fördelning av det erforderliga trycket, i den mån det kan ske, på olika årtider på olika tryckerier även i landsorten, undvikande av nattryck o. s. v. Jag skulle i dessa hänseenden kunna draga fram från min egen erfarenhet åtskilliga exempel på hur man t. ex. kan få väsentligt billigare tryckningskostnader genom anlitage av tryckerier i landsorten för sådant officiellt tryck, där sådana kunna anlitas. En god del av de fullständigt onödiga kostnader, som nu faktiskt uppstå genom brister i dessa hänseenden, skulle utan tvivel kunna inbesparas genom inrättandet av en statens tryckeriexpedition, som här skulle tillhandagå med råd och upplysningar, utöva nödig kontroll, övervaka ändamålsenlig fördelning o. s. v. Jag har också flera gånger själv haft i tankarna att bringa denna sak inför riksdagen.

Frågan om ett stort gemensamt statstryckeri är däremot en helt annan fråga, om vilken meningarna kunna vara och äro mycket delade, och mot vilken det här enligt min uppfattning gjorts mycket vägande och väsentliga gensagor. Såvitt jag kan finna, riktade sig emellertid vad som yttrades av utskottets ordförande, huvudsakligen mot upprättandet av ett gemensamt statstryckeri, men däremot icke egentligen mot tanken på inrättandet av en sakkunnig myndighet, som i detta fall skulle kunna bistå med råd och utöva nödig kontroll. Icke annat än jag kunde förstå, gick den siste ärade

talarens anförande i hela dess senare del just ut på att understryka gagnet av en sådan kontroll, som därigenom kunde utövas.

Jag anser därför, att det finnes mycket goda skäl för en riksdagsskrivelse i enlighet med det av herr von Koch framlagda förslaget, och jag vill tillägga, att det i detta fall icke synes mig vara påkallat att invänta Kungl. Maj:ts initiativ utan att avlåta någon skrivelse, då ju förhållandet är det, att när Kungl. Maj:t för några år sedan tog initiativ i frågan, så tillbakavisade riksdagen detta initiativ.

Jag ber således att bestämt få tillstyrka bifall till herr von Kochs reservation.

Herr Magnusson, Gerhard: Herr talman! Jag kan mycket väl förstå de betänkligheter, som uppresa sig mot upprättandet av ett statens eget tryckeri, ty det gäller ju att med stora kostnader upprätta ett sådant och att möta alla de stora behov, som särskilt under riksdagstiden göra sig gällande, med en stor del material och en väldig uppsättning i fråga om stilar och annat, vilket gör, att man förmenar, att under övriga delar av året, då riksdagen icke är samlad, det skall vara omöjligt att finna någon användning för all denna material och ha det hela i gång och att på detta sätt förvaltningen av detta stora tryckeri skulle bli allt för kostsam och för staten sålunda mindre förmånlig. Detta förstår man, men å andra sidan kan man icke förstå, tycker jag, alla de betänkligheter, som sedan rests mot den övriga delen av den framställning, som andra kammaren enat sig om, nämligen att upprätta en statens tryckeriexpedition.

Det förefaller mig som om uti utskottets motivering och i de bilagor, som följa utskottets betänkande, det i stället borde ha varit klart för utskottet, att det kunde med fullt fog och med stöd för övrigt av dessa utredningar ha framlagt åtminstone förslaget om denna centrala tryckeriexpedition. Det förefaller mig, som om den utredning, som riksdagens tryckeriexpedition gjort, också skulle ha givit ett starkt stöd åt ett sådant förslag, ty därav framgår, att med den fackmässiga distribution och, som jag föreställer mig, även det fackmässiga bedömande, som föregått beställningar till tryckerierna för konstitutions-, stats-, banko-, bevillnings- och jordbruksutskotten, ha tryckningskostnaderna dock begränsats till i medeltal per ark 74 kronor 80 öre, vilken beräkning avser fyra år, under det andra utskott, de särskilda utskotten, vilkas utlåtanden icke gått genom tryckeriexpeditionen och således icke på samma sätt underkastats denna fackmässiga distribution och detta fackmässiga omdöme, kostat per ark 131 kronor 27 öre. Man ser ju skillnaden, och det förefaller, som om dessa siffror skulle tillräckligt belysa just nödvändigheten av en sådan här fackmässig distribution och ett sådant fackmässigt bedömande, varför jag tycker, att utskottet borde ha slutat sitt utlåtande med att åtminstone yrka bifall till det förslag om utredning angående en sådan tryckeriexpedition, som här av andra kammaren föreslagits.

*Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.
(Forts.)*

Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.

(Forts.)

Nu skulle jag för min del, om det varit möjligt, gärna ha velat rycka loss särskilt detta yrkande, men eftersom det här synes finnas ett ganska starkt stöd för den reservation, som framlagts av herrar von Koch och Hedenström, så ber jag att som den kanske enklaste utvägen få yrka bifall till denna reservation. Jag vill då hoppas, att man vid voteringen här i kammaren om denna sak skall gå ut ifrån — ehuru jag icke vet, om detta är reservanternas mening — att man i ett sådant beslut här vill huvudsakligen understödja tanken på en sådan tryckeriexpedition, som och jag tror, att säkerligen ingen i denna kammare skall ha någonting emot, då allt som framkommit tydligen synes visa, att en sådan verkliga är av behovet påkallad.

Jag ber att få yrka bifall härtill.

Herr D a n s t r ö m: Jag anser mig böra framhålla, att utskottet visst icke ställt sig avvisande i fråga om en tryckeriexpedition, men utskottet har ansett, att någon särskild utredning icke nu behöver begäras hos Kungl. Maj:t om en sådan expedition, enär det redan föreligger en sådan utredning i de sakkunnigas utlåtande av 1913, på vilket Kungl. Maj:ts proposition nämnda år delvis grundade sig. Kungl. Maj:t tog dock icke steget fullt ut, utan äskade anslag till en tryckeriexpedition i mindre mått, än de sakkunniga hade föreslagit, för att därigenom få saken billigare. Det betonades därvid tydligt, att det endast var på försök, som en sådan expedition skulle inrättas. Nu har emellertid utskottet ansett, att det möjligen finnes en ännu billigare och ginare väg att vinna samma mål, att minska statens tryckningskostnader, än att inrätta ett nytt ämbetsverk, som tydligen skulle komma att utvecklas allt mer och mer och slutligen draga stora kostnader för staten.

Utskottet har framhållit, att en fackman, som anställdes för detta ändamål, skulle kunna åstadkomma samma resultat i fråga om att ordna statens tryck och kontrollera kostnaderna för detsamma, och därvid har utskottet särskilt pekat på vad telegrafstyrelsen yttrade med anledning, av den utredning, som förekom 1913. Jag vill citera detta, enär det är synnerligen belysande för saken: »Enligt det uppgjorda förslaget skulle det tillskapas ett helt nytt ämbetsverk, visserligen på extra stat, med nio à tio tjänstemän och en kontrollmyndighet om två à tre personer, för vilka institutioners avlönande till en början beräknats en årlig kostnad av 39,100 à 46,600 kronor.» Telegrafstyrelsen ansåg, att allt detta arbete, denna kontroll och detta ordnande av statens trycksaker skulle kunna utföras av »en enda person, som vore fullt förfaren i alla till tryckeribranschen hörande områden, närmast då en person, som själv fungerat såsom faktor vid större tryckeri.»

Det är alldeles tydligt, att när man haft ett sådant uttalande att tillgå, utskottet måst hysa betänkligheter mot att utan vidare tillstyrka inrättandet av en tryckeriexpedition, ordnad som ett ämbetsverk, ty ett sådant bleve det slutligen. Jag undrar, om det inte vore skäl att till en början göra ett försök, huruvida det icke vore tillräckligt att anställa en sådan fackkunnig man. Skulle det sedan

visa sig, att det arbete, som lades på honom, överstege hans krafter, då vore det skäl att tänka på att inrätta en tryckeriexpedition.

Det nämndes av den föregående talaren, att den tryckeriexpedition, som riksdagen har, skulle ha visat, att den genom sitt ordnande av arbetet bidroge till att riksdagens tryckalster bleve billigare. Ja, det vill jag visst icke förneka. Så sker nog, men om man tar som exempel därpå, att de särskilda utskottens tryck betydligt fördyrats, så beror det nog icke på att de ej gått genom expeditionen, utan därpå, att man för dem måst på grund av brådskan betjäna sig av nattarbete och överarbete och att många förslagstryck måst tagas samt den ursprungliga texten gång på gång omarbetats i korrekturen. Detta, vilket nog sker även i ett och annat av de ständiga utskotten, fördyrar i hög grad, ja, mångdubblar tryckningskostnaderna. Det exempel, som här anfördes, torde således icke bevisa så synnerligen mycket.

Vad angår utvägen att anlita en fackkunnig person för ändamålet, är den redan praktiserad av generaltullstyrelsen, som i flera år betjänat sig av en sådan fackman för att biträda vid beställningar av trycksaker och granskning av räkningar för dem, och generaltullstyrelsen, som funnit, att därigenom mycket vunnits, säger i sitt yttrande, att denna planläggning av arbetet och denna granskning av inkomna kostnadsberäkningar föranlett, att de av vederbörande tryckerier ursprungligen beräknade kostnaderna blivit i avsevärd grad nedbringade.

Således ha vi redan praktisk erfarenhet därpå, att man kan vinna samma mål genom att anställa en fackkunnig man utan att därför behöva inrätta ett helt ämbetsverk, och jag tror, att det vore skäl att i första hand gå den vägen.

Det är uppenbart, att en sådan tryckeriexpedition skulle fördyras även därigenom, att man måste förhyra lokal för detta nya ämbetsverk, ty det går nog icke att, som Kungl. Maj:t trodde i sin proposition 1913, använda de lokaler, som riksdagens tryckeriexpedition numera använder. De äro alldeles otillräckliga för ändamålet, och bägge expeditionerna skulle behövas under riksdagstiden. Under sådana förhållanden skulle det således till kostnaderna för en statens tryckeriexpedition även tillkomma hyra för lokaler.

Jag anhåller på grund av vad jag anført att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Widell: Herr talman! Som ämbetsman nödgas jag på det bestämdaste vitsorda, att något måste göras för att få en bättre kontroll över statens tryck och därmed åstadkomma besparingar i kostnaderna. På vilket sätt detta skall ske lämnar jag öppet.

Den utredning som är föreslagen av två reservanter pekar endast på vissa möjligheter men utesluter icke, att även andra kunna tagas i beaktande, och då således detta reservanternas förslag synes mig lämpligt, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herrar von Kochs och Hedenströms reservation.

Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.
(Forts.)

Herr Alkman: Herr vice talman! Den av de föregående ärade talarna, som särskilt angav sig själv som fackman på detta område, ägnade större delen av sitt anförande åt att tala mot upprättandet av ett statstryckeri, en fråga, som ju emellertid ligger något vid sidan om den reservation, mot vilken han närmast vände sig. Jag får säga, att för egen del skulle även jag ha haft vissa betänkligheter mot upprättandet av ett statstryckeri med den stora omfattning, som man föreslagit, men då på helt andra skäl än de som den talaren anförde. Jag skulle ha varit rädd för att gå med på det, därför att det säkerligen vore omöjligt att få ett tryckeri, som på en gång kunde vara fullt sysselsatt för statens räkning hela året och samtidigt så organiserat, att det året om räckte till för sitt ändamål, detta på grund av den stockning under olika säsonger som statens tryck liksom även det enskilda trycket här i landet är underkastat. Men den frågan hör som sagt knappast hit.

Vad beträffar den reservation, som avgivits av herrar von Koch och Hedenström så tror jag, att det skulle vara synnerligen klokt av kammaren att godkänna den. De bägge särskilda utvägar för att åstadkomma ett förbilligande av statens tryckkostnader, som där anges, förefalla mig att vara synnerligen praktiska, bägge två.

Vad beträffar förslaget, att kammaren skulle uttala sig för en vidare utveckling av specialtryckerier för statens olika affärsdrivande verk, så skulle detta icke innebära något annat än att man utrustade statens affärsdrivande verk på samma sätt som man sett, att de enskilda industrierna finna det vara förmånligt att utrusta sig. Jag vill peka på att exempelvis tändsticksfabrikerna funnit det med sin synnerliga fördel förenligt att med sig förena specialtryckerier för sitt etiketryck, och på samma sätt skulle det alldeles givet ur driftsynpunkt vara fördelaktigt, att sådana affärsdrivande verk, som ha stort tryckbehov, ordna sig för att åstadkomma detta själva, åtminstone när det är fråga om specialtryck.

Den fråga, som här är den största, är ju emellertid frågan om en tryckeriexpedition, en fråga, som ju tidigare varit före. Jag kan icke förstå, hur man skall kunna ha några verkliga betänkligheter mot det. Praktiskt taget samtliga ämbetsverk som uttalat sig — och vi ha nu hört, att representanter för ämbetsverk haft samma mening — ha förklarat, att det för dem är hart när omöjligt att utöva den kontroll över tryckerikostnaderna, som är behöflig, för att dessa kostnader icke skola stiga för högt, och det måste också var och en, som har någon fackkänedom på detta område, förstå vara alldeles omöjligt.

Det räcker icke att, som en ärad talare gjorde, hänvisa till att entreprenadsystemet ger tillfälle för ämbetsverken att ta det lägsta anbudet, ty det är en massa tryck, som måste utföras under sådana förhållanden, att olika anbud icke kunna infordras, utan det gäller att vända sig till ett tryckeri för att i hast få det eller det gjort. Är det då så, att ämbetsverken icke ha tillgång till den sakkunskap som erfordras för att kontrollera de räkningar de få, är det givet, att dessa

räkningar bli saltade, och jag tror mig känna, att de också blivit det emellanåt.

Nu har den siste ärade representanten för utskottet som talat hänvisat till den utväg, som av telegrafstyrelsen är föreslagen och som också har funnit anslutning från ett och annat håll här i kammaren, nämligen att man skulle kunna reda sig med en enda sakkunnig person. Men hur tro herrarna, att det skulle vara möjligt för en enda sakkunnig person att räkna till som rådgivare åt alla statens ämbetsverk, som ha med tryck att göra? Det är en uppgift, som för en enda person är fullständigt öoverkomlig. Nog får man, om man vill ha ökad kontroll på detta område, finna sig i att ställa tillräckliga arbetskrafter för ändamålet till förfogande, och det räcker sannerligen icke med en enda person. Skall man ha denna kontroll, får man finna sig i att ordna det på det sättet, att det blir något som man här kallat ett ämbetsverk, ty med en enda man räcker det icke.

Jag skall icke uppehålla kammaren längre, men jag har goda skäl att tro, att den utredning som är föreslagen av reservanterna är sådan, att det skulle vara synnerligen olyckligt, om kammaren icke ville genom sitt bifall till detta förslag godkänna de synpunkter som där angivits.

Herr Magnusson, Gerhard: Endast ett par ord!

Det förefaller av herr Danströms anförande, som om det skulle finnas en öoverkomlig motsats mellan utskottet och reservanterna, så att man i ena fallet å reservanternas sida skulle hålla på, att det skulle inrättas ett stort ämbetsverk för denna sak, och i andra fallet från utskottets sida, att man skulle vilja ha en enklare anordning. Om det är så, tycker jag, att det är egendomligt, att utskottet icke har kommit till ett sådant slut och föreslagit denna enklare anordning, ty här föreslås ju avslag på alltsammans. Jag tycker icke, att det behöver förstås på det sättet, att första kammaren genom ett eventuellt beslut att godkänna reservationen har uttalat sig för ett nytt ämbetsverk, utan hela frågan lägges ju i Kungl. Maj:ts händer. Och när det nu är på det sättet, att man från olika ämbetsverk vittnar såsom ett känt faktum, att man diskuterar utstyrseln, ordalagen och åtskilligt dylikt i korrekturet i stället för att diskutera sådant i manuskriptet, så fördyras kostnaderna för trycket, såsom den förste ärade talaren framhöll, kanske fyra gånger, därför att man icke på ett tidigare stadium, redan i manuskriptet vidtagit alla anordningar och anstalter, som måste vidtagas för att förbilliga det hela. Det är tydligt, att när man framför sådant, kan Kungl. Maj:t taga hänsyn till detta, och i händelse det visar sig möjligt, att en enda fackman kan hinna med det hela, kan Kungl. Maj:t komma med det förslaget. Är det nödvändigt att göra en större expedition med flera tjänstemän, så får Kungl. Maj:t komma fram med det förslaget, men icke har man väl på något sätt uttalat sig för vare sig det ena eller det andra genom ett bifall till reservationen, utan man har blott ställt sig välvilligt till saken, och då passar det sig på det hela

*Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.
(Forts.)*

Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.
(Forts.)

taget, att man ger Kungl. Maj:t en vördsam påstötning, att man väntar en utredning och ett förslag härom.

Herr Danström: Jag vill blott tillägga det, att riksdagen i överensstämmelse med statsutskottets hemställan redan år 1913 skrev till Kungl. Maj:t och anhöll, att en ny proposition i ärendet måtte framläggas. Det synes således alldeles onödigt, att riksdagen ännu en gång besvärar Kungl. Maj:t med en skrivelse i ärendet. Och vad angår reservanternas hemställan om utredning av saken, så är den utredningen ju redan gjord. Det föreligger, såsom jag nys påpekat, ett sakkunniges utförliga förslag, vilket ej torde behöva ändras utom beträffande kostnaderna för en statens tryckeriexpedition, vilka sannolikt måste beräknas högre. Under sådana förhållanden synes mig en ny skrivelse till Kungl. Maj:t icke behöva ifrågakomma för att få ärendet åter bragt inför riksdagens prövning och avgörande.

Herr von Koch: Herr talman! Jag tillåter mig dock, att gentemot den föregående talaren, påminna, att den proposition, som år 1913 av Kungl. Maj:t avgavs, blev av riksdagen avslagen, och vid sådant förhållande föreligger ju ett alldeles bestämt skäl att begära, att en ny, fullständig och tillfredsställande utredning kommer till stånd.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt under överläggningen förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar von Koch och Hedenström vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr vice talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den av herrar von Koch och Hedenström vid första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 36.

Som andra kammarens beslut i ämnet således icke blivit oförändrat godkänt, skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen ärendet till andra kammaren återlämnas för vidare behandling.

*Om nedbrin-
gande av
statens tryck-
ningskost-
nader.
(Forts.)*

Herr statsrådet *Hammarström* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 264, angående krigstidshjälp under år 1917 åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst;

nr 265, angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård i Västmanlands län; och

nr 267, angående tilläggspension åt förste aktuarien i statistiska centralbyrån F. A. Sundberg.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ten angående beredande åt obemedlade av vidsträcktare tillfällen att förvärva jord och bostäder samt jordbruksinventarier, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 60, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för tillgodo-seende av härens behov av tekniska hjälpmedel, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 61, i anledning av väckt motion om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen.

*Om anslag åt
svenska freds-
och skilje-
domsförenin-
gen.*

I en inom andra kammaren av herr *C. Lindhagen* m. fl. väckt motion (nr 18), vilken hänvisats till förberedande behandling av statsutskottet, hade föreslagits, att riksdagen ville bevilja Svenska freds- och skiljedomsföreningen för år 1918 enahanda anslag, som i riksstaten upptagits för riksdagens interparlamentariska grupp, eller 16,000 kronor, såsom bidrag till bestridande av föreningens kostnader för det folkliga fredsarbetets organisation, fredspropagandan, utgivande av fredslitteratur, deltagandet i anordnandet av de allmänna och de nordiska internationella fredskongresserna m. m.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anfört skäl hemställt, att herr Lindhagens m. fl. motion nr 18 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av herrar *A. C. Lindblad*, *K. V. Rudén*, *B. Eriksson* i Grängesberg, *A. Anderson* i Råstock och *K. O. Strid*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till understöd åt svenska freds- och skiljedomsföreningen på extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor.

Om anslag åt
svenska freds-
och skilje-
domsförening-
gen.

(Forts.)

Herr Lindblad, Anders: Som kammarens ledamöter behagade finna, har jag jämte några andra reserverat mig för ett anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen på högst 3,000 kr. Motionären har begärt ett anslag på 16,000 kronor, i likhet med vad riksdagen anslagit till den interparlamentariska gruppen under föregående år. Men utskottet har avstyrkt varje anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen. Vi ha funnit, att detta lilla anslag av 3,000 kronor, som vi här förordat, borde riksdagen giva för att därigenom sätta svenska freds- och skiljedomsföreningen i stånd att kunna arbeta mera energiskt för de syften, som föreningen har att främja. Om det i någon tid är behöfligt för fredsvännerna att arbeta, så är det väl i den nuvarande, icke blott för att söka åstadkomma en fred mellan de krigförande staterna, utan framför allt för att befästa den fred, som kan komma att i sinom tid slutas. Det är klart, att medlemmarna i svenska freds- och skiljedomsföreningen icke alls äro så ekonomiskt situerade, att de kunna ensam bära de bördor, som äro förenade med en verklig fredsa agitation, och därför ha de hemställt om detta anslag. För min del har jag funnit, att det är befogat, och jag har gått med på ett tillstyrkande av ett mindre belopp än det av motionären begärda.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till min reservation.

Herr Nilsson, Johan: Motionärerna erinra själva i motionen, om att riksdagen redan under detta år och även under föregående år beviljat medel till dessa ändamål. Under tredje huvudtiteln äro nämligen åtskilliga belopp uppförda såsom bidrag, dels till internationella skiljedomstolen i Haag, internationella fredsbyrån i Bern och interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat och dels till riksdagens interparlamentariska grupp. Nu är förhållandet att det finns flera fristående föreningar utom Svenska freds- och skiljedomsföreningen. Det finnes åtskilliga, som äro upptagna i någon sorts fredskalender, som jag har liggande här. Jag skall icke upptaga tiden med att läsa upp vilka de äro, men skall den ena föreningen ha statsanslag så ligger det ju nära till hands att de övriga också anse sig berättigade därtill. Om man granskar denna förenings verksamhet, och om man kastar en blick på de skrifter, som denna förening utger, så får man den uppfattningen att denna förenings verksamhet är av rent politisk natur, och det kan väl icke anses lämpligt att riksdagen anslår medel till politiska föreningar. Det har man åtminstone sökt undvika hittills, och jag hoppas, att man skall söka undvika det också för framtiden. Vidare tror jag, att man icke använder ett för starkt uttryck, om man säger, att denna förenings verksamhet är utav rent försvarsnihilistisk natur. Under sådana förhållanden tror jag och vill hoppas, att riksdagen intager samma ställning till detta anslags beviljande som den gjort hittills, nämligen att avslå den begärda framställningen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag må säga, att det gjort på mig ett ganska nedslående intryck, att utskottet avstyrkt denna billiga begäran.

När det gäller att anslå penningar till militära ändamål, då lämna vi miljoner på miljoner, men när det gäller att understödja en förening, som vill bereda vägen för fredsidéerna, då vilja vi icke offra ett så litet belopp som här är föreslaget. Nu kan det väl hända, att man från somliga kammarledamöters sida kan göra vissa invändningar mot det sätt, varpå denna förening i ett eller annat avseende verkar, men det kunna vi väl vara ense om, att dess strävan är att göra fredssaken känd och föra fredsidéerna till mer och mer inflytande i samhället. Att den verkar i det syftet är väl alldeles uppenbart. Jag skulle vilja tillägga, att när krigspolitiken medfört så fruktansvärda följder för hela Europa som nu är fallet, det sannerligen är på tid, att även statsmakterna här framför krigspolitiken börja befrämja fredsidéerna. Jag ber därför att för min del få yrka bifall till reservationen.

Om anslag åt svenska fredsoch skiljedomsföreningen.

(Forts.)

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att det förslag skulle antagas, som innehölls i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av ett antal exemplar av vissa delar av ortnamnskommitténs arbete över ortnamn i Älvsborgs län, samt

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kvinnas utnämning och befordran till rektor vid kvinnligt folkskoleseminarium,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 64, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om begränsning av landshövdingarnas boställsvåningar m. m.

Om begränsning av landshövdingarnas boställsvåningar m. m.

I anledning av två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 18) av herr C. G. Ekman och den andra inom andra kammaren (nr 53) av herr J. B. Eriksson i Grängesberg m. fl., vilka motioner för förberedande behandling remitterats till statsutskottet, hade utskottet i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och i vilken utsträckning den nu till landshövdingarna utgående bostadsförmånen in natura skulle kunna ersättas med kontant hyresersättning.

Om begränsning av landshövdingarnas boställsvåningar m. m
(Forts.)

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *A. Ekman, O. M. Strömberg, G. M. H. Ekelund, J. Nilsson, O. Bergqvist, J. L. Widell, K. O. Malmborg* och *A. R. Rooth*, vilka ansett, att utskottet bort av angivet skäl hemställa, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riskdagens åtgärd föranleda.

Herr *Bergqvist*: Såsom kammaren behagade finna, är vid detta utlåtande fogad en reservation. Reservanternas motivering sammanfaller med utskottets. Det har från båda sidor framhållits, att det ärende, som här föreligger, är värt beaktande och att det kan finnas fall, när länsstyrelsens behov av utvidgade lokaler kan tillgodoses genom att aptera någon del av landshövdingens bostad. Emellertid äro förhållandena i de olika länen synnerligen olika. Nu har utskottet hemställt, att det skulle bli va en allmän utredning om dessa förhållanden. Reservanterna vilja icke gå med på en sådan, enär det ju kan hända, att då frågan om utvidgande av ämbetslokaler för länsstyrelsen på en plats kanske först framdeles blir aktuell, förhållandena kunna ha så ändrat sig, att det genom utredningen åstadkomna resultatet icke längre är tillämpligt i det föreliggande fallet. Reservanterna anse, att den bästa utvägen är, att det för varje särskilt fall tages under överbägande, vad i detta avseende kan göras, och förutsätta, att Kungl. Maj:t icke skall underlåta detta. En sådan utredning, som här är ifråga, skulle utan tvivel komma att medföra kostnader, utan att det därmed avsedda ändamålet skulle kunna vinnas.

Då reservanternas förslag lika bra och bättre än utskottets träffar det mål, var till framställningen syftar, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Ekman, Carl Gustaf*: I den föreliggande frågan ha utskottet och reservanterna åstadkommit det konststycket, att ehuru deras yrkanden äro från varandra fullständigt skiljaktiga, är motiveringen över hela linjen sammanfallande. Och om denna motivering har jag i egenskap av motionär att säga, att jag är fullt tillfredsställd med vad som däri säges. Det gäller blott att sedermera från denna förutsättning komma till ett verkligt resultat, och då förefaller det mig som om reservanternas hemställan skulle vara otillfredsställande. Det är sant, som den föregående ärade talaren sade, att förhållandena på olika håll äro olikartade, men icke skall väl den omständigheten, att förhållandena äro olikartade, i och för sig kunna innebära ett skäl mot utredningen. I regel är det väl så, att när förhållandena äro olikartade, men man likväl behöver en överblick över det hela, just då anser man, att det föreligger skäl för en utredning, och dessutom tror jag, att man även vid ett lokalt olika förfaringssätt kan ha nytta av, om man har en överblick över läget i det hela och kan följa vissa enhetliga principer. Det är också i enlighet med den uppfattningen, som statsutskottets flertal hemställt om en utredning, vars kostnader icke kunna bli va så synnerligen avskräckande, utan tvärt om kunna begränsas till ett särdeles

ringa belopp. Jag tillåter mig därför, herr talman, att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Om begränsning av landshövdingarnas boställsväningar m. m.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av väckt motion om viss ändring i villkoren för statsbidrag till folkskollärares avlöning;

nr 66, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser angående statsbidrag till fortsättningsskola; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriska regleringsåtgärder inom Dalälvens flodområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtanden

nr 37, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åvägabringandet av en lag rörande kåd- och barrplockning, i syfte, bland annat, att förhindra uppkomsten av inhemsk industri med kåda och barr såsom råvara,

nr 38, i anledning av väckt motion i fråga om exportförbud å kåda och barr samt produkter därav, samt

nr 44, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om åbokommitténs uppgifter,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 på aftonen.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om barn utom äktenskap m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 20 januari 1917 dagtecknad proposition, nr 33, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga i propositionen framlagda förslag till

- 1) lag om barn utom äktenskap;
- 2) lag om äktenskaplig börd;

3) lag om ändrad lydelse av 1 kap. 3 § i lagen om äktenskaps ingående och upplösning;

4) lag om adoption;

5) lag om införsel i avlöning, pension eller livränta;

6) lag om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket;

7) lag om ändring av vissa bestämmelser i strafflagen;

8) lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen;

9) lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 10 juli 1899 om ersättning av allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats av ämbets- eller tjänsteman;

10) lag, innefattande tillägg till gällande stadganden om jäv, så ock till 1 kap. 6 § rättegångsbalken;

11) lag om ändrad lydelse av 30, 31 och 35 §§ konkurslagen;

12) lag om ändrad lydelse av 6 § i förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsövning;

13) lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

14) lag om ändrad lydelse av 2, 7 och 35 §§ i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete; och

15) lag om ändrad lydelse av 2 § 17:o) i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

I samband med denna proposition, som hänvisats till lagutskottet, hade utskottet till behandling förehåft följande med anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 95, av herr *Alexanderson*,

nr 96, av herrar *O. Bergqvist*, *Sam. Stadener*, *Ch. Meurling* och *P. Valerius Olsson*, samt

nr 97, av herrar *Mauritz Hellberg* och *Jacob Larsson*; ävensom inom andra kammaren:

nr 287, av herr *Janson* i Kungsör,

nr 330, av herrar *Sven Persson*, *F. V. Thorsson*, *Bernh. Eriksson*, *Viktor Larsson*, *A. J. Bårg* och *Värner Rydén*, friherre *Erik Palmstierna* samt herrar *J. A. Ingvarson*, *Herm. Lindqvist*, *Knut Tengdahl* och *Carl Lindhagen*, samt

nr 331, av herrar *Jakob Pettersson*, *D. Persson* i Tällberg, *Axel Schotte*, *W. Bäckström*, *Linus Lundström*, *Erik Röing*, *O. Olsson* i See, *Rob. Karlsson*, *Oscar Bogren*, *E. F. Hellberg* i Lycksele, *G. W. Sjöberg*, *Emil Molin* i Dombäcksmark, *J. P. Igel*, *Ing. Bergman*, *Oscar Osberg*, *Albert Mossberg*, *Gust. Eklund*, *Alfred Bolander*, *E. A. Nilson*, *Sven Jönsson*, *Johan Jönsson*, *Axel Modig*, *J. Byström* och *Carl Lindhagen*.

Herrar *G. H. von Koch*, *F. Holmquist*, *Alfred Stärner*, *Helge Bäckström*, *Alfred Petren*, *Elof Ljunggren*, *E. V. Gelin*, *Edv. Alkman* och *J. Sandler* hade instämt i motionens nr 97 syfte, varjämte herr *Nils Edén* instämt i motionens nr 331 syfte.

Utskottet hade i förevarande utlåtande avfattat sin hemställan

under tre med A), B) och C) betecknade punkter, av vilka punkten A) innehöll åtskilliga lagförslag.

I fråga om sättet för detta utlåtandes föredragning yttrade

Herr Gezelius: I avseende på föredragningssättet tillåter jag mig hemställa,

att 12 § i förslaget till lag om barn utom äktenskap måtte föredragas först;

att lagförslagen därefter föredragas vart för sig paragrafvis och, där så anses lämpligt, momentvis, med ingresser, rubriker och utskottets hemställan sist;

att vid behandling av förenämnda 12 § i förslaget till lag om barn utom äktenskap diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att, för den händelse lagförslagen eller något av dem kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende på de delar, som bli med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt

att i avseende på nummerbeteckningar å paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kammarens beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Vid utlåtandet funnos fogade åtskilliga reservationer, av vilka flera utav de vid punkten A) i utskottets hemställan anförda avgivits av herr *Pettersson* i Södertälje. I den först antecknade av dessa hade reservanten, på åberopade grunder, för olika paragrafer i utskottets förslag till lag om barn utom äktenskap förordat viss angiven, från utskottets förslag avvikande lydelse.

Punkten A).

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga särskilda lagar om barn utom äktenskap m. m., så lydande, som utskottets utlåtande utvisade.

Nu företogs till behandling

Utskottets förslag till lag om barn utom äktenskap.

12 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap.*

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Barnet tage arv efter moder och modernefränder och ärves av dem, såsom vore barnet av äktenskaplig börd.

Efter fader och fädernefränder have barnet ej arvsrätt; ej heller vare de berättigade till arv efter barnet. Är barnet avlat i trolovning, eller hava föräldrarna efter dess avlelse ingått trolovning med varandra, äge dock sådant trolovningsbarn arvsrätt efter fadern och fadern efter barnet; och skall, ändå att vid trolovningen föräldrarna voro så besläktade eller besvägrade, att äktenskap dem emellan måste återgå, eller endera var gift med annan, arvsrätt, som nu sagts, äga rum, där föräldrarna eller en av dem var i god tro.

I herr *Petterssons* i Södertälje vid punkten A) först antecknade reservation motsvarades nu föredragna paragraf i utskottets förslag av en paragraf med nummer 13, vilken förordats att lyda på följande sätt:

Barnet tage arv efter moder och modernefränder samt efter fader och fädernefränder och ärves av dem, såsom vore barnet av äktenskaplig börd.

I detta förslag hade, utom annan, herrar *Stärner* och *Petrén* instämt.

Herr *Petrén*: Herr talman! Det lagförslag, som nu föreligger till behandling, berör ett område, där lagstiftningen varit synnerligen efterbliven och försummad. Enligt hittillsvarande lagstiftning ha nämligen de utom äktenskapet födda barnen varit ställda uti en synnerligen ogynnsam situation. Flertalet av dessa barn ha fått växa upp under mycket beklagansvärda förhållanden, som varit ägnade att inverka skadligt på såväl deras kroppsliga hälsa som andliga utveckling. Det torde sålunda närmast höra till undantagen, att det utom äktenskapet födda barnet får komma i åtnjutande av den särskilt för den första levnadstiden så viktiga modersvården. Då den ogifta modern under nuvarande förhållanden ofta måste ensam med sitt arbete sörja för sitt och barnets uppehälle, blir hon sällan i tillfälle att amma och själv sköta sitt barn, utan måste i regeln fortast möjligt utackordera detsamma. Vilken hälsorisk detta innebär framgår med all tydlighet av statistiken, som utvisar, att dödligheten under första levnadsåret bland de utom-äktenskapliga barnen äro bortemot dubbelt så stort som bland de inom äktenskapet födda. De ogynnsamma verkningarna på hälsotillståndet, saknaden av ett eget föräldrahem och av en moders personliga omvårdnad föra med sig, inskränka sig emellertid ingalunda till den första levnadstiden. T. o. m. femte levnadsåret kan man sålunda för barn utom äktenskapet konstatera större dödlighet än bland barn i allmänhet.

Till belysande av under huru mycket ogynnsammare förhållanden de utom äktenskapet födda barnen växa upp må också nämnas, att direkt fattigunderstöd till barn under 15 år är 8 gånger så vanligt bland dessa barn som bland inom äktenskapet födda. De dåliga

förhållanden, varunder de utomäktenskapliga barnen få växa upp, ha också, enligt statistikens vittnesbörd, ett ogynnsamt inflytande på deras andliga och moraliska utveckling. Sålunda rekryteras från deras led en relativt större proportion brottslingar, vagabonder och andra samhällsnyttiga individer. De fakta jag nu anført visa ju tydligt, hurusom en förbättring av de utom äktenskapet födda barnens ställning icke endast är av vikt för de enskilde utan är *en fråga av stor samhällelig betydelse*.

Om det nu också inte kan förnekas, att det är omöjligt att genom lagstiftning skapa samma situation för de utomäktenskapliga barnen som för de inom äktenskapet födda, i det att det i allmänhet icke kan undgås, att utomäktenskapliga barn bli lidande på, att föräldrarna icke ingå äktenskap, så bör dock *det* krav ställas på en lagstiftning å området, att detta barnets oförskylda lidande mildras så långt det är möjligt.

Alla äro vi säkert överens därom, att det förslag till lag om barn utom äktenskap, som utskottet i huvudsaklig överensstämmelse med lagberedningens förslag tillstyrkt, innebär ett högst betydande framsteg. Dock är med detta lagförslags antagande icke allt gjort, som göras kan för att de utomäktenskapliga barnen skola bli likställda med de inom äktenskapet födda.

Innan jag går att framlägga de anmärkningar jag härutinnan har att göra, vill jag emellertid ej underlåta att först i korthet omnämna de högst avsevärda förbättringar, lagförslaget innebär. Till dessa förbättringar höra framför allt de noggrannare bestämmelserna om underhållsskyldighet, införandet av barnavårdsmannainstitutionen samt de stadganden, som avse att såvitt möjligt konstatera, vilka föräldrarna äro. En av de viktigaste orsakerna till de beklagliga förhållanden, under vilka de utomäktenskapliga barnen hittills ej sällan vuxit upp, har just varit den, att det ofta icke vidtagits några åtgärder för fadersskapets fastställande, och att det därför varit synnerligen vanligt, att fäderna helt och hållet undandragit sig skyldigheten att bidra till vården och uppfostran av sina barn. Det har därför föreslagits, att åtgärder *från det allmännas sida* böra företagas för att få faderskapet fastställt, och äro regler uppställda för denna frågas ordnande vare sig genom erkännande eller genom dom. I detta sammanhang må också nämnas, att det föreslås upphäva den av rätten för ogift moder att vara okänd.

Vidtagandet av åtgärderna för fastställandet av barnets börd åligger enligt lagförslaget den s. k. barnavårdsmannen, som enligt detsamma skall förordnas för varje utomäktenskapligt barn. Innehavaren av denna nya funktion, vilken kan vara såväl kvinna som man, har att i allmänhet bistå modern med råd och upplysningar samt tillse, att barnets rätt och bästa vederbörligen tillvaratages. I sistnämnda hänseende åligger det barnavårdsmannen sålunda att ofördröjligen vidtaga åtgärder för tillförsäkrande av underhåll åt barnet, biträda vid indrivandet av barnavårdsunderhållet från fadern och att, där så är nödigt, bevaka barnets rätt även gentemot modern. Genom barnavårdsmannainstitutionen har man sålunda avsett att sö-

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

ka få den föreskrivna underhållsskyldigheten såvitt möjligt fullgjord.

Kunna lagförslagets föreskrifter om underhållsskyldighet sålunda göras effektiva, böra de vara ägnade att högst väsentligt förbättra de utomäktenskapliga barnens ekonomiska ställning. I och för sig innebära de nämligen ett betydande framsteg, därom kan ej mer än en mening råda. Medan de utomäktenskapliga barnen enligt hittills gällande lag allenast varit tillförsäkrade »nödtorftig föda och uppfostran, till dess de sig själva nära kunna», innehåller det föreliggande lagförslaget bestämmelser därom, att underhållsbidraget skall utgå efter *båda* föräldrarnas villkor, att barnets uppfostran alltså skall avpassas efter bådaderas ekonomiska och sociala förhållanden. Den föreslagna lagen nöjer sig sålunda icke med att, i fall där fadern är i bättre ekonomisk ställning än modern, underhållet till barnet skall bestämmas efter den senares villkor allenast.

Förutom till lämnande av underhåll till barnet skall fadern enligt lagförslaget emellertid vara skyldig att bidraga även till moderns underhåll under tiden närmast före och närmast efter nedkomsten, vilken senare tid, i fall där amningen eller annan vård om barnet medför avsevärt hinder i moderns förvärvsverksamhet, kan utsträckas till nio månader, den vanliga amningstiden. Hittills har ju den ogifta kvinna, som väntat ett barn, i allmänhet befunnit sig uti en högst olycklig situation. Fastän hennes arbetsförmåga mot slutet av havandeskapet är mer eller mindre nedsatt, måste hon dock, övergiven och utan hjälp som hon ofta är, fortsätta sitt arbete ända till havandeskapets sista dagar och återupptaga det så fort som möjligt efter nedkomsten i stället för att ägna sig åt den nyblivna moderns naturliga uppgift: att amma och i övrigt sköta sitt späda barn. Med de nu föreslagna bestämmelserna avses alltså dels att bereda modern vila någon tid före nedkomsten, vilket redan det har betydelse för barnets hälsotillstånd, och dels att sätta henne i tillfälle att under digivningstiden ägna sig åt sitt barn, något som — fränsett den moraliskt fostrande verkan detta kan hava å den unga modern — från synpunkten av barnets hälsa är av den allra största betydelse. Erfarenheten har nämligen visat, att bland barn, som icke komma i åtnjutande av den för de första levnadsmånaderna naturliga födan, modersmjölken, dödligheten under första levnadsåret är fyra gånger större än bland barn som ammas. När man vet detta, förstår man, vilken betydelse just detta onaturliga slitande av bandet mellan modern och det späda barnet haft för den större dödligheten i den tidigaste levnadsåldern bland de utom äktenskapet födda barnen.

Av särskild vikt är naturligtvis, att underhållsbidragen komma modern och barnet tillgodo i rätt tid. I sådant syfte innehåller lagförslaget åtskilliga bestämmelser, såsom att bidraget skall utgå i förskott, i regel för månad, att talan om dess utfående kan anhängiggöras före barnets födelse, och att det kan provisoriskt utdömas före rättens slutliga utslag o. s. v. Genom den föreslagna lagen om införsel hava också möjligheterna att utfå ådömt bidrag för vissa fall blivit större. Full trygghet för att det ådömda underhållet

alltid skall kunna uttagas och komma barnet och modern tillgodo *i rätt tid*, torde dock icke kunna vinnas, med mindre det allmänna, när så är behöfligt, åtager sig att förskottera underhållet. Onskligt hade varit, att förslag härom framlagts samtidigt med de föreliggande lagförslagen. Av alldeles särskild vikt är det att få bestämmelser om förskott — naturligtvis utan fattigvårds karaktär — för underhåll, som ådömts för tiden närmast före nedkomsten och under amningstiden, då den ogifta kvinnan, som i det föregående framhållits, ofta befinner sig i ett för henne speciellt nödläge.

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Frånsett att lagförslaget saknar dylik specialbestämmelse är min huvudsakliga anmärkning mot detsamma, att man i tvenne hänseenden icke tagit steget fullt ut att, så långt lag det förmår, göra de utomäktenskapliga barnen likställda med inom äktenskapet födda barn, i det att man icke velat giva det utom äktenskapet födda barnet faderns namn utan dennes samtycke, och ej heller velat tillerkänna detsamma arv efter fadern. Jag skall icke här ingå på namnfrågan utan uteslutande uppehålla mig vid arvsfrågan, varom den paragraf, som nu närmast är under diskussion, handlar.

I fråga om rättigheten till arv, står lagförslaget i huvudsak på den nuvarande rättsens ståndpunkt, så till vida som det, med undantag för trolovningsbarnen, icke vill tillerkänna de utomäktenskapliga barnen annan arvsrätt än efter modern och modernefränder. I utskottets yttrande, att de uppgifter, som föreligga, blivit lösta på ett sätt, som överensstämmer med nutida rättsuppfattning, kan jag för min del icke instämma, i vad som gäller förslagens begränsning beträffande här ifrågavarande barns arvsrätt. Enligt vad som framgår av lagberedningens historik i frågan är det mer än ett hundra år sedan kravet på arvsrätt efter fader för utomäktenskapliga barn blev i den svenska riksdagen framfört. Vid 1815 års riksdag väcktes nämligen inom prästerståndet en motion, att s. k. oäkta barn skulle åtnjuta arv efter såväl fader som moder, om ock mindre än s. k. äkta barn, därest sådana funnes. Lagutskottet föreslog alternativt ett s. k. oäkta barn skulle tillerkännas en begränsad arvsrätt efter bägge föräldrarna, därest de erkänt barnet, men bifölls detta förslag endast av prästerståndet. Därefter väcktes under både 1850- och 60-talen förslag om arvsrätt för här ifrågavarande barn efter såväl fader som moder, därvid lagutskottet vid såväl riksdagen 1859—1860 som riksdagen 1862—1863 hemställde, att s. k. oäkta barn skulle lika med s. k. äkta barn taga arv ej blott efter sin moder utan även efter fadern, om denne i viss form erkänt barnet. År 1917, mer än ett halvt sekel senare, vill lagutskottet emellertid icke ens gå så långt i tillmötesgående av de rättfärdighetskrav, arvsrätt efter fader för det utom äktenskapet födda barnet innebär, i det att det vill tillerkänna sådan rätt endast för den grupp, som benämnes trolovningsbarn.

De skäl, utskottet anfört för uteslutande av alla övriga utom äktenskapet födda barn från arvsrätt efter fader äro följande:

1) någon väsentlig förbättring i de utomäktenskapliga barnens ställning skulle därmed ej vinnas, 2) förhållandet mellan fadern och

Lagförslag om barn utom äktenskap. (Forts.) hans utom äktenskapet föda barn är vida mindre intimt än förhållandet mellan modern och barnet, 3) fruktan för att medgivande av arvsrätt åt sådana barn skulle verka försvagande och upplösande på äktenskapet, 4) de svårigheter och lidanden, som därigenom skulle kunna beredas mannens legitima familj samt 5) vanskligheterna med avseende på faderskapsbevisningen.

Av dessa skäl synes mig endast det sistnämnda, nämligen den ovisshet om faderskapet, som i åtskilliga fall kan råda, vara av någon betydelse. Som reservanten inom lagberedningen, revisionssekreteraren Tiselius, framhållit, bör dock icke betydelsen av detta skäl överskattas. Visserligen är det sant, att man måste ställa större krav på bevisningen om faderskapet, därest fastställande av detta skall medföra arvsrätt. Medan sålunda enligt det av utskottet förordade förslaget underhållsskyldigheten helt enkelt kunnat knytas vid faderskapet, har den starkare bevisning, som uti det av reservanten, revisionssekreteraren Tiselius, inom lagberedningen reservationsvis framförda förslaget med hänsyn till arvsrätten krävts beträffande fastställandet av faderskap, haft till följd, att häri måst skiljas på underhållsskyldighet och faderskap, så att det förutsättes, att det kan förekomma fall, där underhållsskyldighet blir ålagd en person, utan att han blir förklarad för fader. Härav skulle naturligtvis följa, att det bleve ett relativt större antal barn, som rättsligen komme att sakna fader, och detta förhållande synes ha varit det väsentligaste skälet för lagberedningens majoritet att icke vara med om arvsrätt efter fader för de utom äktenskapet födda barnen. Dessa barn, som rättsligen icke hava någon fader, skulle nämligen — säger lagberedningen — komma att bilda en pariasklass och få en synnerligen dålig ställning. Däremot kan emellertid invändas, att för närvarande *alla* utomäktenskapliga barn utgöra en pariasklass, och att det väl icke bör utgöra något hinder att söka lyfta så stor del som möjligt av dem till samma rättsliga ställning som andra barn, även om det icke är möjligt att kunna göra det med alla. En viktig och rättvis reform, som kommer många till del, bör väl icke underlåtas, därför att ej alla kunna få gott av densamma.

Utgör sålunda den svårighet för faderskapsbevisningen, som i en del fall onekligen kan finnas, icke något skäl för mig att frångå rättfärdighetskravet att ett barn *alltid* skall ärva sin fader, hava de övriga skälen, som av utskottet anförts häremot, för mig än mindre betydelse. Vad då först beträffar den av utskottet framhållna synpunkten, att det utom äktenskapet födda barnets arvsrätt efter fader skulle tillfoga dennes legitima familj svårigheter och lidande, skall jag be att få anföra vad härom yttrats i den av herr Pettersson i Södertälje avgivna reservationen. Däri säges:

»Såsom inom lagberedningen erinrats av dess reservant, revisionssekreteraren Tiselius, får i detta avseende icke förbises, att vad som skulle kännas kränkande för faderns hustru och barn i äktenskapet i de flesta fall långt mindre vore den ekonomiska förlust, som det utomäktenskapliga barnets arvsrätt innebure för dem, än själva det faktum att han har barn utom äktenskapet. Men även enligt ut-

skottets förslag bör faderskapet alltid inom kort tid från barnets födelse rättsligen fastställas. Har detta skett, äga modern och barnet obetingad möjlighet att göra faderskapsförhållandet gällande. Redan detta bör vara tillräcklig anledning för fadern att före ingåendet av äktenskap underrätta sin trolovade om barnets tillvaro. Har barnet arvsrätt efter fadern, måste det för honom framstå som en ofrånkomlig plikt att icke för sin trolovade dölja dess tillvaro; och torde genom stadganden angående kyrkobokföringen böra beredas möjlighet för vardera parten att före vigseln förvissa sig, huruvida den andra har barn utom äktenskap. Den öppenhet dem emellan, som kan väntas bliva regel, måste i hög grad befordra verklig familjelysta och vara det bästa skyddet mot skandaliserings- och utpressningsförsök.

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

För övrigt torde det intrång, som arvsrätt efter fader för utom-äktenskapliga barn skulle medföra för faderns hustru och äkta barn, strängt taget ej vara större än det, som för vederbörande uppstår, om en person, som har barn i ett föregående äktenskap, efter dess upplösning ingår ett nytt och däri avlar barn. I det ena som i det andra fallet kan dessutom hustrun genom äktenskapsförord skydda sin egendom från att tillfalla andra än dem hon själv önskar.»

Härtill må fogas den synpunkten, att i vilket fall som helst det väl dock är för mycket begärt, att hänsynen till hustrun och de inom äktenskapet födda barnen skall tillfoga ett annat barn, det utom äktenskapet födda, en orätt. Ty det måste, efter mitt sätt att se, betecknas som en orättvisa att med förlust av arvsrätt straffa ett oskyldigt barn för det föräldrarna knutit en illegal förbindelse. Visserligen synes utskottet mena, att det icke är blodsbandet i och för sig utan samhörigheten, som bör utgöra arvsrättens grund, då det till stöd för sin ståndpunkt, att utomäktenskapliga barn böra arva endast moder, ej fader, framhåller, att sambandet mellan fadern och det utomäktenskapliga barnet är vida mindre intimt än sambandet mellan modern och detta barn. Det lär väl dock icke kunna bestridas, att arvsrätt enligt gällande svensk rätt är mera grundad på blodsbandet än på samhörigheten. Sålunda kan en person, som saknar närmare släktingar, ärvas av anförvanter i långt avlägsna släktled, med vilka han icke haft någon som helst beröring, ja, om vars tillvaro han till och med kanske saknar kännedom. Vid sådant förhållande måste det väl betecknas som en inkonsekvens i lagen, att en mans allra närmaste släkting, hans eget — må vara utom äktenskapet födda — barn, är uteslutet från arvsrätt. Utskottet försvarar detta förhållande med att fadern i regel icke befattar sig med sådant barn på annat sätt än att han lämnar underhållsbidrag till detsamma, och att hans intresse för detsamma är så ringa att sådant bidrag ofta icke kan erhållas utan anställande av rättegång. Det synes mig dock obilligt, att den omständigheten, att fadern lämnat barnet och dess moder ensamma och för dem icke hyser något intresse, skulle beröva barnet dess rätt till arv efter fadern. I detta sammanhang må i övrigt erinras därom, att om ett inom äktenskapet fött barn kommer att vistas hos sin från fadern frånskilda moder, som är fullstän-

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

digt övergiven av fadern, mister icke detta barn sin arvsrätt efter fadern även om samhörigheten mellan dem alldeles upphört.

Nu invändes mot rätten till arv efter fadern, att sådan icke skulle medföra någon nämnvärd förbättring i de utomäktenskapliga barnens ställning då fäderna till dessa barn, enligt vad statistisk utredning givit vid handen i allmänhet tillhöra de mindre bemedlade klasserna, vadan i regel föga eller intet torde finnas att ärva. Må vara, att så är förhållandet, så blir det dock i varje enskilt fall, där en ekonomiskt välsituerad person efterlämnar ett utomäktenskapligt barn, en orättvisa, att detta barn icke såsom övriga barn erhåller del i kvarlåtenskapen. Och för övrigt, även om arvsrätten rent ekonomiskt sett spelar en jämförelsevis obetydlig roll, så är, såsom lagberedningens reservant, revisionssekreteraren Tiselius, betonat, denna rätt av största vikt i *etiskt och socialt hänseende*. Han framhåller nämligen, i fråga om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt, att om dessa barn i likhet med barnen inom äktenskapet finge arvsrätt efter båda föräldrarna, skulle detta bidra till att så småningom utplåna den skamfläck, som i mängas ögon häftar vid dessa barn, och som utan deras eget förvällande åsamkar dem lidande och sociala nackdelar.

Det skäl, som mest torde hava påverkat känslorna *mot* den fulla arvsrätten för utomäktenskapliga barn, torde vara det jämväl av utskottet anförda, att den allmänna sedligheten och äktenskapets helgd därigenom skulle bli lidande. Denna synpunkt är det, som legat till grund för 1734 års lags i hög grad inhumana bestämmelser om utomäktenskapliga barn. Att dessa bestämmelser emellertid icke haft åsyftad verkan, därom vittnar den ökning i de utomäktenskapliga barnens antal, som under årens lopp alltjämt ägt rum, för närvarande uppgående till omkring 15 procent av alla levande födda barn. Lagberedningen har utgått ifrån att till denna alltjämt fortgående ökning i de utomäktenskapliga barnens antal har den hittillsvarande lagstiftningens ståndpunkt rent av bidragit, i det att enligt dess förmenande lagens njugethet vid utmätandet av föräldarnes förpliktelser emot dessa barn uppmuntrar till lösa förbindelser i stället för att avhålla däri-
från.

Det är sålunda så långt ifrån, att man behöver befara, att införandet av den fulla arvsrätten för utomäktenskapliga barn komme att verka försvagande och upplösande på äktenskapet, att det tvärtom är all anledning att antaga, att denna rättvisa reform skulle verka främjande på den allmänna sedligheten genom höjande av känslan för fadersskapets förpliktelser. Hittills har ju, kan man säga, mannen icke behövt känna ansvaret fullt ut för sina handlingar på det sexuellen området, då sättandet av ett barn till världen ofta haft så ringa påföljd för honom. Införandet av icke allenast underhållsskyldighet för barnafadern utan även tillerkännande av arvsrätt för det barn, som blir frukten av en illegitim förbindelse, är sålunda motiverat ej mindre med hänsyn till *barnets rätt* än till det höjande av *mannens ansvarskänsla* detta otvivelaktigt skulle medföra. Beviljande av arvsrätt efter fader för utomäktenskapliga barn vore därför, som lag-

beredningens reservant framhåller, icke blott en gärd av rättvisa åt dessa av lagstiftningen så länge försummade barn utan ock en för samhället i dess helhet gagnelig åtgärd.

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)*

De medlemmar i lagutskottet som reserverat sig mot utskottets ståndpunkt i arvsfrågan ha delat sig på tvenne linjer. Herr Persson i Norrköping m. fl. ha uttalat sig för, att det utomäktenskapliga barnet skall taga arv efter fader men icke efter fädernefränder, under det att herr Pettersson i Södertälje i sin reservation påyrkat, att det utomäktenskapliga barnets arvsrätt utsträcker även till fädernefränder. Väl kan med fog invändning göras mot arvsrätt för fjärmare släktingar, men jag ser icke något skäl att göra en begränsning för det utomäktenskapliga barnet härutinnan, så länge denna begränsning icke skett för de inom äktenskapet födda barnen. För mig står det såsom ett solklart rättfärdighetskrav, att det utomäktenskapliga barnet bör i arvshänseende fullt likställas med barnet inom äktenskapet.

Med anledning av vad jag anför, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den förevarande paragrafen med den formulering, som den erhållit i den av herr Pettersson i Södertälje avgivna reservationen.

Herr G e z e l i u s: Föreliggande lagförslag är, såsom av den föregående ärade talaren redan framhållits, av utomordentligt stor och genomgripande betydelse för stora delar av vårt folk. Med hänsyn till denna utomordentliga betydelse måste jag givetvis förutsätta, att kammaren satt sig in i spörsmålet i dess helhet så, att någon närmare utveckling av de principer, på vilka lagförslaget är byggt, icke lär vara nödig. Med hänsyn till den begränsade tiden torde en sådan utveckling jämväl vara olämplig.

Jag är enig med den förste talaren därom, att lagförslaget på ett mycket omstörtande sätt söker råda bot på missförhållanden av stor och delikat natur, vilka hittills förelegat. Jag är också ense med honom därom, att en sådan utomordentligt kraftig omläggning är av förhållandena motiverad, men jag måste gentemot den åskädning, som han lagt till norm för frågans bedömande, erinra därom, att en sådan omläggning av en lagstiftning kräver ett visst hänsynstagande därtill, att lagstiftningen icke kommer att få sådan innebörd och räckvidd, att den står främmande för rättsuppfattningen inom stora delar av folket, och att lagstiftningen kommer att verka så främmande för denna åskädning, att dess tillämpning i sina konsekvenser kommer att medföra olägenheter, vilka man genom en mindre långt gående lag kan förekomma.

Och vidare vill jag mot den förste ärade talarens uppfattning erinra därom, att man vid en lagstiftning, som närmast berör de utom äktenskapet födda barnens och deras mödrars rätt och intresse, icke får glömma, att lagstiftaren även måste beakta andra legitima samhällsintressen, andra samhällsindividens berättigade anspråk.

I de två hänseenden, där man kan iakttaga mera vittgående skillnader i ståndpunkt med hänsyn till frågans principiella innebörd och

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

praktiska verkningar, som av den förste talaren berördes, nämligen namnfrågan för de utom äktenskapet födda barnen och arvsrätt efter fader för dessa barn, skall jag i likhet med den förste talaren inskränka mig till att beröra det sistnämnda spørsmålet. Jag förväntar, att det första av dessa spørsmål kommer att vid föredragningen av första paragrafen bliva föremål för kammarens uppmärksamhet.

I avseende på de utom äktenskapet födda barnens arvsrätt efter fader utgår den förste talaren liksom reservanterna i övrigt från, att enligt gällande svensk rätt arvsrätt grundas på blodsbandet. Detta är så till vida riktigt, som blodsbandet helt erkännes såsom grunden till arvsrätt efter moder och modernefränder för barn födda utom äktenskapet. 1734 års lag däremot har såsom grund för arvsrätt lagt det genom äktenskap grundade familjebandet. Men det är icke endast nu gällande rättsåskådning, som bör vara bestämmande, då man går att stiffta en ny lag på ett område av denna innebörd. Ser jag då på den moderna arvsrättsdoktrinen ståndpunkt, så vill den icke erkänna blodsbandet såsom allena bestämmande grund i avseende på arvsrätten. Den fordrar — och denna åskådning har jämväl fått sig uttryck i flera utländska nya lagar på förevarande område — att med blodsbandet förenas den samhörighet, den gemenskap i livsintressen, den kärlek och tillgivenhet, som är det egentliga bärande skälet för arvsrätten. Och det torde icke vara förmätet att utgå från, att i en kommande lagstiftning i vårt land på arvsrätts område — en lagstiftning, som redan är föremål för uppmärksamhet för utarbetning — den synpunkten kommer att i större eller mindre utsträckning bli bestämmande. Att blodsbandets grund icke behöver utgöra en nödvändig förutsättning för arvsrätten, visar modern lagstiftning utomlands, som exempelvis tillerkänner efterlevande make arvsrätt. Även för vår nuvarande rättsåskådning, sådan den är uttryckt i lagstiftningen, är arvlåtarens vilja i avsevärd omfattning bestämmande för arvsrätts utgående i realiteten. Den nästan obegränsade testationsrätten kan ju med vissa undantag vara helt bestämmande i fråga om fördelningen av kvarlåtenskapen efter en arvlätare. Då nu reservanterna till stöd för sin ståndpunkt gent emot utskottet åberopa såsom en skäligen bevisande faktor, att man låter bryllingar och än avlägsnare släktingar i fråga om arvsrätt komma i en fördelaktigare ställning än de oäkta barnen, röra sig reservanterna med en lagstiftning, vars riktighet de säkerligen äro de första att bestrida och vars omläggning de anse vara ett starkt grundat önskemål. Under sådana förhållanden synes det mig, som om deras utgångspunkt eller åberopandet av *gällande* svensk rätt icke skulle vara tillfredsställande vid bedömande av förevarande fråga.

Ser jag då till, huru arvsrätten efter fader för barn födda utom äktenskapet ter sig från en mera modern åskådning på ifrågavarande arvsrättsområde, lär det nog, om man håller sig till faktiska förhållanden, vara obestridligt, att barn födda utom äktenskapet stå i en helt annan relation till modern än till fadern, i det att ojämförligt långt flera av de utomäktenskapliga barnen hava sitt samliv och sin oppfostran av och med modern än av och med fadern. Det är ett för-

hållande, som ingen lagstiftning i världen läser kunna helt undanröja. Det har sin förklaring redan i fysiologiska förhållanden, det har sin förklaring i det levande livets krav, i den känslans värld, som lagstiftningen icke mäktar mera än i oväsentliga delar påverka.

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)*

Huru man än anordnar lagstiftningen på ifrågavarande område, lär man därför få utgå från denna sak såsom en faktor, vilken lyckligtvis icke kan rubbas. Lyckligtvis: ty det är givetvis från barnets synpunkt en utomordentligt god sak, att åtminstone modersbandet håller dessa barn i en så god personlig ställning, som det över huvud taget är möjligt att åstadkomma.

Vill man nu söka att med lagens hjälp giva de utom äktenskapet födda barnen arvsrätt efter fadern, så riskerar man, om man fasthåller vid den av mig nu omnämnda utgångspunkten, att detta först och främst kommer att verka försvårande i de hänseenden, där dock en möjlig och en av oss alla erkänd rätt bör finnas, rätten att av fadern i största möjliga omfattning utkräva hans underhållsplikt gent emot barnet. Låter man nämligen ett fastställande av faderskapet, sådant det i lagförslaget anordnats för tillgodoseende av underhållspliktens fullgörande, åtföljas av arvsrätt efter fader — och fadernefränder — är det, därom torde vi tilläventyrs kunna vara eniga, ofrånkomligt, att i de konkreta fallen svårigheterna komma att ökas för ett medgivande från barnafaderns sida om faderskapets existens och ju starkare rättsverkningar lagen i detta hänseende etablerar, desto större bli svårigheterna att kunna på sådant sätt, som lagen måste fordra, konstatera förutsättningarnas tillvaro. Därifrån kommer jag till den konsekvens av sistnämnda förhållanden, vid vilken anhängarna av arvsrätten efter fader för utom äktenskapet födda barn i inbördes oenighet splittrats: de utomordentliga svårigheter man här har att räkna med. Dessa svårigheter beröra bevisningsfrågan och beröra den på det mest intima sätt. Det föreliggande förslaget bygger i stort sett i detta avseende på nuvarande lags eller låt mig säga nuvarande rättstillämpnings grund. Det kan knappast vara möjligt att frångå det system, efter vilket man för närvarande söker konstatera de sakliga förutsättningarna för utdömande av underhållsbidrag, ty det är med det bevisningssystem, som för närvarande gäller inom vårt land även på förevarande område, på grund av förhållandena i övrigt, bland annat den medicinska vetenskapens uppfattning, omöjligt att komma närmare än till en relativt svag sannolighetsbevisning för att nödgas fastslå, att förutsättningar för den verkliga eller förment faderns underhållsbidrag föreligga. Det utomordentligt ringa mått av bevisning, som rättstillämpningen kräver för åläggande av värdemålsed — den normala metoden för fastställande av icke direkt erkänd barnuppfostringsplikt från faderns sida — har lagförslaget icke kunnat i stort sett frångå. Men det är av alla erkänt, att om man vid fastställande av denna underhållsplikt fogar påföljden av arvsrätt efter barnafadern och därtill efter barnafaderns släkt, det icke är möjligt att gå fram på den väg, på vilken man hittills gått och det blir då, såsom jag fram-

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

höll, icke möjligt att nöja sig med bevisning efter denna metod. Man måste i en eller annan form då tillstödja rätt till invändning om flere eventuella fäder. Exceptio plurium, som är den tekniskt korta termen här för, kan man under sådana förhållanden icke undgå. Dess konsekvenser äro i sin tillämpning utomordentligt motbjudande och otillfredsställande. Och då jag nu sysselsatt mig med fragan huvudsakligen från barnets synpunkt, vill jag särskilt framhålla, att man, om en sådan invändning om flera måste beaktas, ej sällan komme till en situation, då man följdriktigt icke kan tillerkänna barnet rätt till någon fader. Det gives två linjer, efter vilka anhängarna av arvsrätt i förevarande hänseende hava tänkt sig lagstiftningen, två vägar, som skilja sig väsentligt. Båge äro synnerligen otillfredsställande. Jag är i tveksambet om, åt vilken man bör giva företrädet, antingen man skall fränkänna barnet underhållsrätt gentemot någon eller tillerkänna det dylik rätt gentemot alla. I vilketdera fallet som helst blir barnets ställning utomordentligt svår och från social synpunkt absolut fördömlig, från vilken sida man än ser den. Och om det också är sant, att sådana fall finnas även med den nuvarande lagstiftningen på området, så avser dock lagstiftningen att söka råda bot och väsentligt råda bot i detta avseende. Det är för övrigt en annan sak om man genom lagstiftningens anordnande i ifrågavarande hänseende frammanar ett brutalt konstaterande av det beklagliga missförhållandet eller man i största möjliga mån åtminstone söker undgå, att det skall verka direkt nedsättande för barnet.

Men såsom jag i mina inledande ord framhöll, är det icke heller möjligt att vid en lagstiftning av ifrågavarande innebörd helt se bort från övriga samhällliga intressen och andra samhällsindividuers berättigade anspråk. Jag kan icke värja mig för den uppfattningen, att det erkännansvärda intresse som reservanterna visa för de utomäktenskapliga barnens rätt, i viss mån har förlett dem att se saken alltför ensidigt och att se bort från synpunkter, vilka enligt min mening även måste beaktas vid bedömandet av det föreliggande spörsmålet.

Från samhälllig synpunkt generellt sett är det omöjligt för mig att komma ifrån den uppfattningen, att man genom ett likställande av barn födda utom äktenskapet såväl i avseende på arv efter fader och fädernesläkt som med hänsyn till namnrätt efter honom, gör den i samhällets intresse vidmakthållna vigselfästa förbindelsen i viss mån betydelselösare, om man ger konkubinatsförhållandet en jämbördig ställning med de vigselfästa äktenskapen i dessa utomordentligt betydelsefulla delar. Särskilt under vissa tidsströmningar är det icke möjligt annat, än att detta komme att i avsevärd mån försämma den äktenskapliga förbindelsens ställning. Dess utomordentliga betydelse för samhället är en sak, som lagstiftarna alltid, i konsekvens med den ståndpunkt, som var bestämmande för oss, då vi helt nyligen stiftade nya äktenskapslagar, få lov att beakta.

Ser jag till de samhällsindivider, vilkas intressen närmast be-

röras av ifrågavarande förhållanden — faderns legitima förbindelser, hans familj, hans laggifva hustru och hans äkta barn — är det ofrånkomligt, att den omläggning av lagstiftningen, som ifrågasättes från reservanternas sida, måste komma att öva ett avsevärt inflytande. Den lagstiftning, till vilken man hänvisar såsom en föregångslagstiftning och ett mönster för oss på detta område — för övrigt den enda — den norska, har på ett sätt, som jag skall taga mig friheten att framdeles beröra med några ord, beaktat dessa synpunkter i en helt annan utsträckning än reservanterna här gjort. Om man endast i någon mån erkänner riktigheten av den utgångspunkt, från vilken jag har utgått vid min behandling av denna fråga, är det en ofrånkomlig konsekvens, att erkännandet av ett barn fött utom äktenskapet till likställighet med medlemmarna i faderns familj, vilka i motsats mot barnet hava haft livsgemenskap med arvlätaren, måste komma att verka menligt å familjeförhållandet. Det utom äktenskapet födda barnets anspråk kan icke ens presumeras uppbäras av den hänsyn till ett gemensamt intresse, som dock åtminstone såsom regel måste förutsättas inom familjen. Vidare kan man med fog framhålla, att med den arvsrätt, som för närvarande gäller i vårt land — vilken ger barnen lika rätt inbördes, oavsett den ålder och utveckling de hunnit, som ger den fullvuxne lika mycket som barnet i vaggan med hela sin utbildning och uppfostran framför sig, då arvlåtelsen sker — skulle det såsom regel bli till de utom äktenskapet födda barnens förmån att jämställa dem med de inom äktenskapet födda, då ju de utom äktenskapet födda barnen i regel äro de äldre. Och vad beträffar den efterlevande änkan efter en fader till ett utom äktenskapet fött barn, vilket skulle ha rätt i det samfällda boet, äro konsekvenserna för oss alla och en var så uppenbara, att jag knappast behöver närmare belysa dem. Med den lagstiftning i vårt land, som gäller på förevarande område, skulle det icke vara någonting ovanligt, att en förmögenhet, som hustrun till det väsentliga infört i boet, vid faderns död skulle komma att till avsevärd del gå till ett barn, om vars tillvaro hon dittills saknat kändedom, eller i fråga om vilket hennes intresse i de flesta fall är av negativ art. Det behöves för övrigt icke gälla enbart en efterlevande änka, det kan gälla barnen i familjen. Familjens ekonomiska standard kan vara bestämd av ett samarbete mellan hemmets medlemmar, och den egendom, som går till skiftes, kan vara resultatet av ett samarbete, i vilket modern eller de hemmavarande barnen många gånger hava varit de icke minst bidragande. I trakter av vårt land, där jag känner lantbefolkningens förhållanden rätt väl, är det ingenting ovanligt, att de hemmavarande barnen för sitt arbete i det gemensamma hemmets intresse icke få någon som helst kontant gottgörelse, åtminstone icke någon nämnvärd — ett system, som ifrån andra synpunkter nog har sina sidor. Frukten av deras arbete, ekonomiskt sett, ligger för dem i det samlade hemmet. Det ter sig för deras rättsåskådning mycket främmande, om, då arvet en gång faller, en delning av detta *hemmets* resultat skall ske med en främ-

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

ling, som i deras ögon är helt ovidkommande. En omläggning av lagstiftningen i enlighet med reservationen torde därför få lov att kombineras med en omläggning av rättsreglerna på ifrågavarande område, en omläggning, som vore desto nödvändigare, då den svenska lagstiftningen på ifrågavarande rättsområde har den karaktär den har och i väsentliga delar skiljer sig icke minst från den norska, där förutsättningarna även på detta område äro väsentligen anorlunda för det av reservanterna framlagda förslaget.

I det hänseende, jag här berört frågan, har jag nog så länge tagit kammarens uppmärksamhet i anspråk. Jag kan emellertid icke undgå att något sysselsätta mig med vad som från reservanternas sida åberopats från främmande lagstiftning till stöd för deras ståndpunkt. I det avseendet skall jag endast i korthet beröra och accentuera en del förhållanden i några av de lagstiftningar, som av reservanterna hava åberopats. Jag skall då be att få erinra därom, att varken i England, Skottland, Tyskland, Österrike-Ungern, Ryssland eller Danmark äga barn utom äktenskapet rätt att ärva fader eller fädernefränder.

Vad Danmark angår har en snart förestående omläggning i ifrågavarande hänseende framhållits såsom sannolik. Det har hänvisats till att folketinget vid antagande av den nu gällande lagen om barn utom äktenskap uttalade sig för arvsrätt efter fader och fädernefränder, och att lagtinget kan förväntas snart komma att uppgiva sitt motstånd. Jag anser mig skyldig att fästa uppmärksamheten på att, enligt de uppgifter från sakkunnigt håll, som jag erhållit, ifrågavarande danska lag så sent som 1913 var föremål för ändring, och att frågan varken då eller vid något annat tillfälle, sedan den 1907 avgjordes, upptagits inom representationen. Det synes knappast tyda på något levande intresse eller någon stadgad folkmening i Danmark för en ändring i detta hänseende.

Vad angår den romanska rätten bygger den fortfarande i princip på regeln, att faderskap ej ens får efterforskas. Då reservanterna tala om ett frivilligt erkännande, som enligt detta rättssystem medför familjerättsliga verkningar, är det kanske lättare att förstå saken, om man kallar den för vad den i själva verket är, en legitimation eller en adoption. Det är i viss mån i sak detsamma, som vi samtidigt med denna lag föreslagit riksdagen att antaga. Detta är givetvis av en väsentligt annan innebörd än vad reservanterna här vilja föreslå med åberopande av romansk rätt. I den romanska rätten är för barn, födda utom äktenskapet, arvsrätten efter såväl fader som moder för övrigt inskränkt till hälften mot barn, födda inom äktenskapet, och även i viss mån begränsad i förhållande till andra släktingar.

Den nya franska lagstiftningen, som av reservanterna åberopats, inskränker — såsom också framhållits, men som bör ytterligare pointeras — faderskapstalan till vissa noggrant begränsade fall. Man bör icke heller förbise, att enligt fransk rätt det skriftliga beviset tillerkännes stor betydelse, under det vittnesbevisningen endast äger en relativt ringa tillämpning. I mål av ifrågavarande art är

vittnesbevisning utesluten. Huru detta skulle, tillämpat på vårt svenska system, te sig för de stackars barnens underhåll, det torde var och en med erfarenhet rörande dessa förhållanden lätt kunna säga sig själv. Det är i undantagsfall, vid erkännande i viss form genom skriftlig handling, vid ett yttre kriterium på faderskapet, eller på grund av föregående förhållande till barnet, som en dylik rätt i den *nya* franska lagen införts. Denna bestämmelse är ändock förenad med en mycket fri prövningsrätt från domstolarnas sida och begränsad särskilt i ett avseende, vilket angiver den galliska uppfattningen om det legitima äktenskapet och den legitima familjerättens ställning, i det den utesluter att erkännande under äktenskap får lända till skada för andra maken eller barnen. I fråga om övriga romanska länder är det tvevelsutan onödigt att besvära kammaren med en närmare redogörelse. De hava sitt föredöme i den franska lagen.

Den schweiziska lagen av år 1907, som också återopats, har upptagit den franska regeln om faders frivilliga formella erkännande av barn som grund för faderskap med familjerättslig verkan och med endast halv arvsrätt mot äkta barn. Faderskapstalan föres med enahanda rätt till arv, frånsett trolovningsfallen, då fadern vid samlaget begått förbrytelse mot eller missbrukat honom tillkommande myndighet över modern. De två senare fallen äro ju jämförelsevis sällsynta. Eljes medför faderskapstalan allenast rätt till underhåll. Man har, enligt vad förarbetena till den schweiziska lagen utvisa, icke ansett sig kunna i andra fall nå den säkerhet om faderskapet, som skulle erfordras för att däråt giva familjerättsliga verkningar, och det kan säkerligen, säges det från auktoritativt håll, icke förnekas, att den schweiziska lagen anses vara ett utmärkt lagverk, som gått långt på den sociala reformens område.

I fråga om den norska lagen och dess förutsättningar torde det från utskottets sida vara lämpligt att något närmare belysa reservanternas återopande därav. Den norska lagstiftningen införde 1915 i princip rätt för barn utom äktenskap att arva fader och fädernefränder. I vissa viktiga avseenden äro emellertid förhållandena i Norge avsevärt olika våra. Redan 1892, således mer än 20 år förut, fingo i Norge de utom äktenskapet födda barnen sin underhållsrätt, särskilt från faderns sida avsevärt förbättrad. Fyllnadseden för modern infördes redan då, och de exekutiva tvångs- och straffmedel, som i vårt föreliggande lagförslag hava sitt uttryck särskilt i lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta, blevo redan då i Norge införda. Det är givet, att under sådana förhållanden den allmänna uppfattningen rörande förpliktelserna och lagens makt vid dessa förpliktelsers uttagande hunnit påverkas i Norge på ett helt annat sätt än som hos oss kan förutsättas, om vi i ett slag toge det steg, som Norge först efter 22 år vågat taga helt. När detta förslag blev de norska statsmakternas beslut, hade det föregåtts av ingående debatter inom och utom representationen, och det genomfördes endast med en knapp majoritet och mot regeringens liberala majoritet.

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap.*

(Forts.)

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

I ett hänseende jag förut berört, äro, i fråga om en fader, förenad i äktenskap och med legitim familj, förhållandena i Norge synnerligen olikartade de svenska. Särskilt för norska allmogebefolkningen är odels- och aasædesrätten i Norge av utomordentligt stor betydelse och utan någon motsvarighet hos oss. Odelsrätten innebär lösningsrätt för äkta släktingar till familjens odelsgods eller gods, som under viss tid, 20 år, varit i familjens besittning. Aasædesrätten ger rätt åt äldsta äkta sonen eller dottern att efter en låg värdering, som till och med kan understiga halva taxeringsvärdet, lösa till sig en var fastighet på landet, den må hava varit i familjens besittning hur kort tid som helst. Från odels- och aasædesrätten äro de utom äktenskapet födda barnen uteslutna. Det erkändes från anhängarna, även de längst gående, till arvsrätt för barn, födda utom äktenskapet, att därhän kunde man icke i Norge gå att lämna denna odels- och aasædesrätt även åt barn, födda utom äktenskapet.

I Norge finnes vidare ett institut, rätten att sitta i oskiftat bo, som har stor betydelse för den legitima familjens såväl änkor som barn. Trots att denna rätt för närvarande är av den räckvidd, att en utbrytning av arvsrätten för ett barn icke i regel skulle kunna ske, förrän barnet nått viss ålder, så ifrågasattes det under förhandlingarna om barnlagen i Norge, att rätten att sitta i oskiftat bo dock skulle ytterligare utsträckas till skydd för samhörigheten mot utomstående anspråk på boets splittring. Ändring härutinnan skedde emellertid icke, men däremot skedde i samband med arvsrättens utsträckande till barn, födda utom äktenskapet, en ändring i lagstiftningen om makars egendomsförhållanden, varigenom rätt till boställning med utbrytning av vad vardera maken infört i boet eller förvärvat genom arv eller testamente kan på grund av dylika arvsrättsanspråks framställande i vissa fall erhållas. Även på detta område kräves det beaktande, såsom den norska lagstiftningen även ansett sig böra göra, trots att förutsättningarna, såsom jag nämnt, där och hos oss äro av så olika art i berörda förhållanden.

Vid bedömande av, huruvida hänvisningen till Norge bör föranleda ett godkännande av reservanternas yrkande, må vidare beaktas det kända förhållandet, att i Norge finnes det processlagstiftning med fri bevisprövning och möjlighet att höra parterna som vittnen, då däremot hos oss en dylik möjlighet är utesluten — en avsevärd skillnad beträffande faderskapsbevisningen.

För belysande av, huru jämförelsevis försiktigt den norska lagstiftningen gått fram på området, skulle jag kanske även beröra, att den lämnar befogenhet till återupptagande av en redan avdömd fråga om faderskap, då under vissa förutsättningar skäl till närmare prövning av förhållandet kan anses föreligga.

Om man från den norska lagstiftningen vill hämta stöd för reservanternas ståndpunkt i denna fråga, går man långt utöver vad vid en närmare undersökning visar sig berättigat. De tillgodoseenden av även andra intressen, jag tillåtit mig framhålla, har av den norska lagstiftaren beaktats i en omfattning, som hos oss i sakens nuvarande skede vore omöjlig. På de flesta av de områden jag nu be-

rört är ny lagstiftning även inom vårt land ifrågasatt. Frågan om arvsrättens omläggning, eller för att gå i den rätta ordningen, frågan om makars egendomsförhållanden, är föremål för utredning och torde kunna förväntas bliva föremål för avgörande redan inom en snar framtid.

Vid den nu förevarande paragrafen har jag, herr greve och talman, såsom reservant låtit göra en anteckning, som avser ett yrkande, till vars framställande tillfälle kommer att erbjudas vid en senare paragraf. Fullständigheten hade måhända krävt, att jag sökt i detta sammanhang beröra detta yrkandes innebörd. Men jag har tyvärr redan alltför länge tagit kammarens tid i anspråk.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag i nu föredragna paragraf.

Herr Hellberg: Herr talman! Det föreliggande förslaget har fört inför våra tankar en av vårt samhälles allra ohyggligaste företeelser: det moderna människooffret. Man kunde också kalla den det urgamla människooffret, som ännu praktiseras i modern tid.

Detta offer pågår för att försona sedlighetens stränga gudom. Människonaturen är som bekant ond, och en av onskans kraftigaste yttringar är osedligheten, d. v. s. könsumgänget utan vigsel. Det betraktas som ett särskilt svårt brott, vilket måste exemplariskt bestraffas. Och det bestraffas än i denna dag enligt gammal »god» barbarisk princip, det vill säga så, att straffet går ut över de svaga och värnlösa, över kvinnorna och barnen. Kvinnorna göras ärelösa och barnen göras så långt möjligt rättslösa, och båda utlämnas till allmänt förakt och misshandel. Mannen däremot såsom den starkare parten, förblir ostraffad, så vitt man icke skall räkna till straff, att han i värsta fall ådömes att betala ett mycket ringa penningbelopp.

Detta offer av de svaga och värnlösa, som sedligheten krävt i århundraden, kräver den än och kräver större och större offer. Ty som bekant tilltager antalet oäkta barn oupphörligt, tilltager båda absolut och relativt. För närvarande uppgår det, såsom det nämnts från denna plats, till ungefär 20,000 om året eller mellan en sjätte-del och en sjundedel av alla födda barn. Och statistiken visar, hur olyckligt ställt för dessa barn det är från begynnelsen. En del av dem kommer aldrig till denna hårda värld, tack vare ett mildt öde, som förunnar dem att dö redan vid födelsen. De som komma till världen, dö till ett mångfaldigt större antal än de som äro födda inom äkten-skapet, under den späda barnaåldern. Och sedermera vet man, vilket öde som ofta väntar dem. Vid behandlingen av denna fråga bör icke förgätas, vilken roll änglamakeriet spelar i vårt land, och hur många »oäktas» lott blir fattigvården. Från begynnelsen hemlösa i detta samhälle, komma de naturligtvis mer eller mindre ofta trots bättre anlag att drivas in på banor, som leda i fördärvet, till prostitution och brottslighet.

Allt detta sker som sagt för sedlighetens skull. Och denna upp-rörande okristliga råhet, som ännu för 50 år sedan fick en ärkebiskop-

Lagförslag om
barn utom
äktenskap
(Forts.)

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

lig välsignelse, har länge som allt bestående känts som något helt naturligt och självfallet. Men de bästa ha i alla tider, det är redan erinrat om förut, opponerat mot den upprörande misshandel, som gått ut över de s. k. oäkta mödrarna och oäkta barnen. Det synes mig, att det kunde vara på tiden, att definitivt bryta med detta otäcka sedlighetsfariseismens offerväsen, så långt i mänsklig makt står att göra slut på det. Det vore på tiden, tycker jag, att dess gräslighet toge en ända, när vi befinna oss i början av det tjugonde århundradet. Det vore på tiden att mot hittills tillämpade principer ställa de stora, enkla, mänskliga rättskrav, som för det moderna rättsmedvetandet äro alldeles självklara.

Dessa rättskrav skulle jag vilja sammanfatta i två satser: varje barn har rätt till en far och en mor; och varje far och mor har ansvar för sina barn, lika ansvar och lika ansvar för *alla* sina barn. Dessa krav anser jag måste genomföras utan prut; endast därigenom kan den orätt som begåtts — icke försonas, ty den kan ej försonas. den förblir i evighet en mänsklighetens blodskuld, men den kan åtminstone undvikas för framtiden, så långt det är möjligt att undvika den.

Det förslag, som nu föreligger, är en s. k. klok kompromiss mellan urgammal orätt och modernt rättsmedvetande. Det är den s. k. gyllene medelvägen. Som mål för den nya lagstiftning, som nu skall införas, har, det framhåller lagberedningen, satts att tillse, i vad mån det är möjligt att genom lagstiftning verka till förbättrande av de utom äktenskapet stående barnens ställning. Den betonar, att det icke kan bli tal om full likställighet med de inom äktenskapet födda barnen, och den tillägger, att »det torde icke vara ändamålsenligt». Men den är nog human att säga, att »olikheterna böra icke göras större än med hänsyn till omständigheterna kan finnas skäligt». Det är ett verklig obetalbart uttalande. Jag skall naturligtvis icke förneka — det har betonats tillräckligt starkt förut, och det är därför överflödigt, att jag ytterligare uppehåller mig därvid — att detta lagförslag innehåller många synnerligen viktiga och glädjande förbättringar i de rådande förhållandena. Men den sörjer på samma gång för, att barnen, de s. k. oäkta barnen, och deras mödrar hållas kvar i sin gamla pariasställning och avskiljas från de äkta. Utskottet har nämligen, såsom förut påvisats, vägrat gå med på, att tillerkänna de utomäktenskapliga barnen arvsrätt och namnsrätt efter fadern.

I fråga om namnrätten skall jag först göra en liten erinran. I den punkten kan det nog påstås, att det framlagda förslaget innebär ett rent reaktionärt steg. Det finns en part, som vid denna frågas behandling saknar talan, tyvärr saknar talan i detta land, och det är kvinnorna. Och man må väl säga, att om det vore någon fråga, där deras röst borde kunna göra sig hörd i riksförsamlingen, är det en fråga som denna. Emellertid ha de vaknaste bland dem begagnat den väg, som stått öppen, att genom opinionsyttring föra fram vad de i denna fråga ha på hjärtat. Det har i kammaren utdelats en framställning från Centralstyrelsen för kvinnornas politiska röst-

rättsförbund, som innehåller en del krav och fordringar, vilka ha prövats och gillats vid ett 140-tal kvinnliga möten i vart land. I denna framställning förekommer en erinran om, att det framlagda lagförslaget synes genom sin allmänna prägel i fråga om namns- och arvsrätten hava brutit mot den praxis, som gick rätt långt i riktning av att tillerkänna at barnet faderns namn. Som denna praxis utbildat sig småningom och jämväl vunnit den stadga, att den tillämpas också vid kyrkobokföringen, torde det väl vid sådant förhållande få anses, att den vilar på ett mer eller mindre verkligt utvecklat rättsmedvetande, och att lagens underkännande av detta rättsmedvetande skall komma att verka därhän att fädernas redan förut svaga ansvarskänsla ytterligare försvagas. Det torde ligga inom mängas erfarenhet, att vad som här uttalas är med verkliga förhållandet överensstämmande. Själv känner jag från min hembygd sådana utom äktenskapet födda barn, som redan för länge sedan fått taga sin faders namn, fastän han tillhörde en högre samhällsklass än de. Detta skall numera överstrykas genom den nya lagstiftningen.

Utskottet har som motiv för sin avstyrkande hållning till denna fråga anfört en del skäl, som redan förut varit belysta av den förste talaren och ytterligare framhållits och utvecklats av den andre i ordningen. Det kan ju icke undvikas vid debatter om sådana frågor, att man delvis kommer att upprepa vad förut sagts, men jag skall söka i största möjliga korthet sammanfatta de invändningar, jag har att göra mot dessa skäl.

Om den första delen av dessa skäl, som går ut på att visa, att de utomäktenskapliga barnen icke kunna anses ha rätt till namn och arv, får jag säga, att den motiveringen på mig gjort ett ytterst obehagligt intryck genom den — jag kan icke använda ett mildare uttryck — cyniskt sentimentala ton som genomgår den. Där talas nu först och främst om, att barnet står rent fysiologiskt sett närmare modern än fadern — det skälet gäller väl i all rimlighet såväl de äkta som de oäkta barnen. Sedermera lägges emellertid mycket stor vikt på de inomäktenskapliga barnens ställning. De leva tillsammans med föräldrarna, och det uppstår sålunda ett förhållande av mer social och etisk natur, som enligt utskottets förmening utgör den rätta och starkaste grunden för namns- och arvsrätt. Det heter sedan om de utomäktenskapliga att »de sedliga och faktiska förutsättningarna för att tillerkänna barnet rätt till namn och arv efter fadern saknas följaktligen». — Man må då i förbigående anmärka, att sådana faktiska och sedliga förutsättningar ju i enstaka fall kunna saknas även i fråga om de äktenskapliga barnen: det kan hända, att en fader alldeles totalt försummar sina barn. Men om han skulle händelsevis lämna arv efter sig vid sin död, icke sättes det i fråga, att hans barn skulle mista arvsrätten därför, att det icke bestått något sådant »faktiskt och sedligt» förhållande mellan fadern och barnen. Det kan också anmärkas, att det ju aldrig här i landet praktiserats, att fosterbarn fått arvsrätt, fastän de stått i detta förut nämnda förhållande till sina fosterföräldrar. — Sedan tillägges det i utskottsmotiveringen: »Och fadern å sin sida kan icke tilläggas den

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

rätt och plikt att uppfostra barnet och inverka på dess utveckling, som synes böra vara en förutsättning för barnets nämnda rättigheter.»

Detta är något enastående i motiveringsväg: därför, att fadern icke kan åläggas att fullt och helt uppfylla de förpliktelser han har gentemot barnet, därför skall barnet förlora sin rätt! Det synes mig verkligen vara att tillämpa i den allra rysligaste mening den gamla bibliska satsen att »den som litet haver från honom skall och varda taget det han har». — Om något för mitt rättsmedvetande skulle motivera en olikhet i rättigheter mellan barn inom och utom äktenskapet, skulle övertvägande skäl tala för att i arvsrättsligt hänseende de utom äktenskapet födda barnen finge en bättre ställning än de inom äktenskapet födda; dessa senare åtnjuta ändå nämligen ofantligt stora fördelar, som dess värre icke kunna komma de andra till del.

Såväl utskottet som den närmast föregående talaren har hänvisat till, att blodsbandet icke kan erkännas uteslutande såsom grund för arvsrätten, och för övrigt betonat, att samlevnadsförhållandena äro det avgörande. Om något verkligen berättigar till arvsrätt, synes det mig vara vad, såsom den föregående talaren uttryckte det. Livets egna förhållanden kräva. Men om något kan sägas vara rakt stridande mot livets verkliga förhållanden, synes det mig vara en sådan ordning, som han förordade. Gentemot allt detta talet om gemenskap i vanor, hemliv och allting, som anförts till stöd för hans ståndpunkt, en ståndpunkt som, enligt vad reservanternas påvisa, Gud ske lov visst icke enhälligt erkännes av juridiska auktoriteter, tillåter jag mig anføra ett enda uttalande av en kvinnlig norsk läkare i en broschyr om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt. Hon skriver: »Det som binder ett barn vid dess far är icke det, att han givit anledningen till moderns havandeskap, icke heller det att han ingått äktenskap med henne, icke hans penningutgifter, icke hans kärlek, icke det att barnet växer upp i hans hem och att dess andliga liv får sin näring av hans — lika litet som moderns och barnets enhet i egentligaste mening består däri, att hon bär det i sitt sköte och föder det med smärta och när det av sin egen kropp. Allt detta är livsvillkor för barnet, i högsta grad värdefulla och var på sitt sätt oumbärliga livsvillkor, om dess utveckling skall bli vad den kan och bör bli; — *men livet självt är dock mera än livsvillkoren.* Det sanna bandet mellan föräldrar och barn består däri, att barnets liv vuxit fram ur båda föräldrarnas liv, ur bådas hela och odelade personligheter, som blomman vuxit fram ur den planta, som bär den, att barnet är kött av bådas kött och ande av bådas ande. Detta och intet annat.» —

Sedan söker utskottet göra troligt, att det icke skulle vara till fördel för barnet att få namns- och arvsrätt efter fadern. Vad namnsrätten beträffar anser utskottet det vara såväl för barnet som för modern lyckligast och lämpligast att barnet bär samma namn som modern. Ja, i de fall där det verkligen är så, och sådana fall kunna tänkas, där hava reservanternas i sitt förslag ställt öppet för modern att bestämma, om så skall ske. Men huru kan utskottet på-

stå, att det för det stora flertalet fall skulle vara till fördel för barnet och modern, att icke barnet har faderns namn. Den som aldrig så litet känner förhållandena vet ju, att när modern och barnet ha samma namn bägge äro så att säga märkta, deras pariställning i här berörda avseende är affischerad för alla människor. De äro utlämnade till allt det förakt, all den misshandel och all den råhet, som tyvärr så rikligt frodas i *alla* samhällslager. Det är däremot uppenbart, att, därest barnet tager faderns namn, modern och barnet komma i samma ställning som om modern vore fränskild eller fadern vore död.

Lagförelag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Vidare påstår utskottet, att arvsrätten rent ekonomiskt spelar en jämförelsevis ringa roll. Jag vill mycket gärna medgiva, att i de flesta fall finnes det ingenting att ärra för de barn, som tillhöra den här ifrågavarande kategorien. Men det är anmärkningsvärt, att, när utskottet kommer till frågan om faderskapsbevisningen lägges desto större vikt på arvet. Utskottet förmenar också, att »de fördelar på det sociala och etiska området, som skulle vinnas genom här ifrågavarande rättigheter, såsom höjande av barnens sociala ställning och fädernas ansvarskänsla torde helt visst i det praktiska livet bliva av ringa betydelse». Ty, säger utskottet, »barnens mindre lyckligt lottade ställning är framför allt att finna i det förhållandet att de sakna förmånen att få uppväxa i ett gemensamt hem under föräldrars kärlek och vård». Man blir verkligen förvånad när man läser detta. Är det särskilt beklagansvärda med dessa utomäktenskapliga barn, att de icke få växa upp i gemensamt hem under föräldrars kärlek och vård? Visserligen är det ganska beklagligt, när barn träffas av ett sådant öde. Men man får komma ihåg att det träffar även ofantligt många inom äktenskapet födda barn. Alla som mist sina föräldrar i tidigare år och barn av fränskilda makar befinna sig i denna ställning. Men inte äro de några parias, som äro utlämnade till allmän ringaktning. Nej, det som gör skillnaden mellan de s. k. äkta och oäkta barnen är naturligtvis den vanfrejd de senare blivit stämplade med i och med det att det är känt, att de äro oäkta. Det är detta, att de icke stå i samma förhållande till sina föräldrar som de äktenskapliga barnen, att de kännas som ett slags »livets utläningar», för att begagna ett uttryck som använts om en annan människokategori — det är dessa förhållanden, som för hela deras öde och olycka äro avgörande. Jag vill naturligtvis erkänna, att den olikheten visst icke kan helt upphävas genom den lagstiftning som reservanterna påyrka, det kan den icke. Men denna lagstiftning kan åtminstone väsentligen bidra att mildra deras ställning, att göra den mindre svår än den för närvarande är.

Så är det ett huvudargument för utskottets ståndpunkt, att det skulle åstadkomma sedligt nedbrytande verkningar och allmän förgelse, om man i namns- och arvsrättshänseende likställde de inom- och utomäktenskapliga barnen. Det talas sålunda om, att »denna likställighet mellan inomäktenskapliga och utomäktenskapliga förbindelser, som skulle följa med den lagstiftning som reservanterna föreslå, är ägnad att verka försvagande och upplösande på äkten-

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

skapet». Huru kan utskottet skriva någonting sådant som att likställighet mellan äktenskapliga och utomäktenskapliga förbindelser skulle bli följden av den likställighet mellan barnens namns- och arvsrätt? Är det någon förständig människa som anser hela äktenskapets innehåll vara uttömt med det, att barnen få namn och arv efter fadern? Är det ingenting annat som konstituerar äktenskapet? En utomäktenskaplig förbindelse kan vara snart sagt ögonblicklig. Två människor träffas en gång i livet, skiljas, och se varandra kan hända icke mer. Menar man, att, om ett barn efter detta sammanträffande hade arvsrätt efter fadern, detta sammanträffande skulle likställas med äktenskaplig förening? Det är ju inte mening i sådant.

Sedan säger utskottet, att det skulle vara att befara att de mera varaktiga utomäktenskapliga förbindelserna, konkubinaten, skulle ökas, om reservanternas förslag bleve lag. Redan den förste talaren har med åberopande av reservationen och lagberedningen visat, huru ringa grund det finnes för detta påstående. För min del skall jag vara kättersk nog att säga, att talet om konkubinaten — vilka f. ö. tyckas hava frodats fulkomligt lika bra under den nuvarande stränga lagstiftningen och således icke synas kunna botas genom några lagstiftningsåtgärder — icke förskräcker mig så synnerligen mycket. Jag tillmäter i allmänhet icke former så stor betydelse. Jag kan tänka mig konkubinaten som äro mycket bättre än äktenskap. Det beror ändå ytterst på, huru människor lösa sina livsuppgifter och förhållanden till varandra; detta är till sist det avgörande och icke om till äventyrs den ena eller andra ceremonien försumrats? Men om också konkubinaten skulle ökas, vilket jag inte anser kan bli följden av strängare förpliktelser för faderskap, så vill jag säga, att kan äktenskapet upprätthållas endast genom fortsatta barnoffer, då må det falla. För min del är jag dock övertygad om, att sådana konsekvenser äro rena skräckmålningar och ingenting annat.

Så utmålar man alla dessa för familjen obehagliga konsekvenser av de utomäktenskapliga barnens arvsrätt. Jag skall i detta sammanhang beröra ett par moment, som kommit fram i den senaste talarens anförande.

Vad hustruns förmögenhetsandel i boet beträffar, är det många gånger anmärkt, att den kan säkerställas genom äktenskapsförord. Men dessutom vore det en enkel lagstiftningsåtgärd, som säkert ingen skulle motsätta sig, att bestämma att de utom äktenskapet födda barnen icke äga arvsrätt till de boets tillgångar, som införts av den make, med vilken barnet icke har blodsband.

Jag skall också, medan jag kommer ihåg det, beröra talet om den norska lagens undantag från arvsrätten, nämligen de som röra odels- och aasædesrätten. Genom föregående talares utredning har det blivit tillräckligt tydligt men bör dock understrykas, att denna rätt är en privilegierätt, åtminstone vad aasædesrätten beträffar, en rätt, som tillkommer endast ett eller vissa av även de äkta barnen. Således skiljes även mellan dem, och då kan det icke vara synnerligen beviskraftigt, att detta undantag gjorts. Jag är dock villig medgiva, att denna eftergift i viss mån kan hava berott på nödtvång

och innebär en kompromiss — jag kan mycket väl tänka mig, att de norska bönderna inte ha något särskilt starkt utvecklat rättsmedvetande. Men det bör också erinras att i debatten om den norska lagen år 1915 från vänsterns sida framhölls, att lagens förkämpar voro beredda att taga konsekvenserna även i fråga om nyssnämnda rätt, fastän det för ögonblicket då icke förelåg något förslag i den punkten.

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)*

Hela denna uppmålning av de olägenheter för legitima familjer, som skulle följa med oäkta barns arvsrätt, synes mig vara familjeegoism i sin allra högsta prydad. Det är obehaget, otrevnaden, de olustiga företeelserna för legitima familjer som skola överväga de oäkta barnens rätt. Man sätter en individs *rätt* mot en annan individs *bekvämlighet*. När jag läste detta, kom jag att erinra mig ett fall ur verkligheten, som berättades för mig för någon tid sedan. Det var hos en mycket förmögen, det var visst till och med en miljonärsfamilj en kvinna, som gick såsom hjälp i huset; hon företog sig en dag att gå fram till frun och begära en liten förbättring i sin dåliga avlöning. Då gav frun henne det oförlikneliga svaret: Det kan ni väl förstå, att om på det sättet den ena efter den andra skulle komma och begära högre lön, då skulle vi icke längre kunna ha det som vi nu ha det. Det är överklasscynismen i sin härligaste prakt att kunna säga till en fattig kvinna, som begär en smula förbättring i sina dåliga löneförhållanden: skulle vi giva eder en 25-öring mer om dagen, kunde vi inte längre ha det som vi nu ha, och det är huvudsaken. Det är precis samma tankegång som går igen här, en tankegång som jag också är säker om har den varmaste resonans hos denna kammars majoritet.

Slutligen är det ett skäl, som onekligen har verklig betydelse, och det är det som rör faderskapsbevisningen. Här måste jag erkänna, att det faller sig svårt för mig att prestera tillräcklig motbevisning, därför att jag icke är jurist. Men jag vill i allmänhet säga, att jag tror man gör alldeles för mycket affär av denna sak; den är i praktiken icke på långt när så viktig som man velat göra den. Så vid det vanskliga fall, då en kvinna kan ha haft umgänge med flera män, måste man komma ihåg, att kvinnor som leva tillsammans med flera män av en barmhärtig natur i regel äro befriade från barnsbörd. I fråga om själva bevisningen tror jag inte det nödvändigt kräves en strängt logisk bevisning. Det väsentliga är att kunna åstadkomma sådan på faktiska förhållanden byggd bevisning, som kan övertyga domstolen om, att förhållandena i detta fall äro beskaffade på ett visst sätt. Naturligtvis kan det tänkas att misstag begås, det kan ju icke förnekas. Men sådana förekomma icke endast i detta fall. I otaligt många fall inom rättsskipningen kunna misstag begås. Ofelbarhet är ingen mänsklig egenskap. Jag vill då fråga: skulle det vara så himmelsskriande upprörande om vid ett tillfälle en man komme att ådömas underhållsskyldighet — ty något annat är det icke fråga om i sådant fall — för ett barn som har annan fader. Man ser oupphörligt inom äktenskapet barn, som vederligen icke ha

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

den fader, vars namn de bära, och det foga sig människor något så när uti. Är det då något så förskräckligt upprörande i denna tanke, att något sådant skulle kunna hända även utom äktenskapet födda barn. Jag tycker, att man gör för mycket affär av denna sak. Men jag har talat med en jurist här i Stockholm, som har stor erfarenhet både såsom domare och advokat, och han har sagt mig, att det icke i hela hans praktik förekommit ett enda fall, ja han går längre och säger att han under den icke ens hört refereras ett enda fall, då domstolen misstagit sig i fråga om underhållsskyldighet till barn. En reservant i andra kammaren har från sakkunniga i Danmark begärt upplysning angående den där bestående ordningen, då flera män kunna förklaras för fäder. Deras uttalanden äro ganska intressanta. Medan deras omdömen mycket skilja sig beträffande denna anordnings lämplighet eller olämplighet, äro de enstämmiga ifråga om, att de fall som förekommit varit synnerligen få. En kyrkoherde, som är moraliskt indignerad över denna anordning och bl. a. talar om att det bildas konsortier för skörlevnad, säger att man dock »grumme lidit» hört talas om sådana fall. Jag tycker att det är ganska talande, vittnande om att förhållandena i verkligheten icke äro sådana som man velat framställa dem.

Jag har överhuvud taget fått det intrycket, att utskottet befunnit sig i den gynnsamma ställningen, att kunna med breda penseldrag måla ut såsom avskräckande sådana förhållanden, som äro rena undantagsförhållanden. Det är klart att det på detta sätt åstadkommer en stark effekt, men målningen blir icke verklighetstrogen.

Till denna målningsverkan hör också utskottets av den första talaren upptagna påvisning, att det skulle bli tre klasser av barn: de i äktenskap födda, de utom äktenskap födda, vilkas fader är känd och de utom äktenskap födda. ifråga om vilka icke kunnat fastställas vem som är fadern. Jag måste säga, att detta skäl på mig gör ett ganska svagt intryck. Om utskottet med sitt förslag skapat en enda klass av barn, gjort alla likställda, då skulle jag medgivit att det varit ett framsteg. Men en sådan likställighet hade icke kunnat ernås på annan väg än den som blott rent teoretiskt kan tänkas, att flytta ned de inom äktenskapet födda barnen i samma kategori som de utom äktenskapet födda. Skillnaden mellan andra och tredje klasserna enligt reservanternas förslag kan omöjligen imponera på mig. — Det är också en annan skillnad mellan utskottets och vårt förslag i denna punkt, som synes mig avgörande. I utskottets förslag sätter lagen en skillnad i rättighet mellan inom och utom äktenskapet födda barn. Den vill icke, att de utom äktenskapet födda barnen skola vara i avseende å rättigheter likställda med de inom äktenskapet födda. Enligt vårt förslag återigen har lagstiftningen gjort allt vad i mänsklig förmåga stått för att åstadkomma en likställighet. Vi sträva så långt som det går för att rätta orättvisorna, men det finnes tyvärr i detta livet, där så mycket beklagansvärt förekommer, fall, som lagen icke kan hjälpa. Men jag är övertygad om att den principiella ståndpunkt lagen intager, i hög grad skulle bidraga att hos människor, hos den allmänna opinionen framkalla den rätta uppfattningen om

dessa stackars barn, som kommit i den ställning att lagen icke kan hjälpa dem så, att det skulle uppstå en strävan att på andra vägar hjälpa, där lagen icke kan hjälpa.

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)*

Det förefaller mig, som om utskottet i slutet av sitt utlåtande, trots den imponerande rad av skäl som anförts, ändå skulle ha en känsla av, att dess förslag icke är tillfredsställande. Där talas om, att man bör framgå med försiktighet och varsamhet och avvakta det nuvarande förslaget verkningar. Den närmast föregående talaren erinrade särskilt om, att det som reservanterna föreslå är någonting som är främmande för den folkrättsliga uppfattningen inom stora lager. Ja, vi få väl se, hur det förhåller sig med den saken, när andra kammarens beslut föreligger. Jag tror inte att dessa breda lager, inom vilka man visserligen skulle kunna vänta sig åtskillig råhet och mycken fördom, komma att sätta sig emot vad vi yrkat. Jag befarar snarare, att det är hos de samhällslager, på vilka man kunde ha rätt att ställa större fordringar, hindret skall främst ligga, och skälet är icke så synnerligen svårt att förstå.

Jag kan icke hjälpa, att jag har en annan uppfattning än den utskottet uttalar, då det framför allt manar till försiktighet. Jag kan icke finna att det är rätt, att lagen ständigt skall vara på efterkälken, åskilliga hästlängder efter de mest upplystas rättsmedvetande. Det synes mig tvärtom vara riktigt att, när ett lagförslag föreligger, söka gå fram så långt som möjligt på den väg, man finner rättfärdig. Ty därigenom kommer lagen att bli en hjälp för rättsmedvetandets ombildning, och denna hjälp är synnerligen värdefull, liksom jag å andra sidan är övertygad om, att lagen kan genom orättfärdiga bestämmelser ännu länge bevara en övervunnen, utdömd rättsåskådning. Jag är sålunda viss om att 1734 års lag i här förevarande fall har oerhörda synder på sitt samvete. Lagen har varit sämre än mångfaldiga människor. Skulle de hava begagnat sig av de möjligheter, som lagen gav dem i stor utsträckning, så hade förhållandena varit ännu värre än de bedrövliga, som i alla händelser bestå. Det förefaller mig alltså, att i denna fråga borde lagstiftningen hissa den rena, klara rättens standar: det skulle säkerligen bli en ledning för mångas omdöme.

Jag skulle också kunna uttrycka detta på annat sätt. Jag skulle vilja säga, att om en rättvis lagstiftning nu bleve antagen, skulle den komma att verka rent preventivt gent emot en hel mängd fall, som man vill förebygga, då i och med det att man antog en lagstiftning ungefär sådan som reservanterna föreslagit, det på det kraftigaste betonades, att det medför verkligt ansvar att skaffa barn till världen. Det är icke en lättvindig sak, som man kan slänga ifrån sig bäst man gitter, det är någonting mycket allvarligt och medför föräldraförpliktelse likaväl som då det gäller barn inom äktenskapet. Komme detta att genom lagen understrykas, tror jag att därmed ett mycket kraftigt medel för åstadkommande av bättre sedliga förhållanden vore vunnet.

Ja, mina herrar, jag vet naturligtvis att jag här talar för döva öron. Mot reservanternas krav kommer här att ställas det

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

gamla *non possumus*, eller, vi kunna kanske säga *non volumus*: vi vilja icke. Och den som icke vill, han vill icke! Jag är också väl medveten om, att en mängd av kammarens ledamöter med en viss ringaktning hört på vad jag sagt, därför att det syntes dem vara så kallat känslotänkande. Men, mina herrar, det är nog så ändå, om man skulle undersöka saken, att de flesta människors tänkande — man kan gott säga allas — är känslöbetonat i hög grad. Frågan är blott, vilka känslor som besjåla dem. För min ringa del har jag i detta anförande låtit känslor tala, som hos mig äro mycket, mycket gamla, och som jag hyst alltifrån min tidiga barndom då jag minnes, att jag själv deltog i misshandeln av dessa stackars olyckliga oäkta barn. Jag har också sedermera haft upplevelser, som ytterligare befäst mina känslor i detta avseende. Det har sålunda bl. a. hänt mig att en kvinna, som jag känt från min ungdomstid, råkat komma bland dessa som fått barn utom äktenskapet. Denna kvinna föresatte sig från den stund hon visste att hon skulle bli mor, att viga sitt liv till kamp för det nya liv, hon skulle bringa till världen! Och detta löfte höll hon troget och samvetsgrant. Men hon har för mig skildrat vad hon från den dagen haft att utstå av mänsklig råhet från alla lager, både från de obildade bottenlagren, som icke hava bättre vett, men också icke mindre från dessa sedliga kretsar, där trygga familjefruar, som aldrig haft en aning om vad en sådan ställning som hennes vill säga, från sin bekväma samhällsposition anse sig hava suverän rätt att med oändlig ringaktning se ned på en sådan kvinna, vars skorem de icke äro värdiga att upplösa.

Om man har sådana rent personliga erfarenheter som denna — och jag har naturligtvis icke blott den nu nämnda utan mångfaldiga andra — så gör man sig det löftet, att, om en gång det kommer en stund då man kan säga ett ord i denna fråga, man åtminstone skall ärligt tala ut det som ligger en på hjärtat, hur lönlöst det än må vara. Jag förstår att detta, som jag finner vara en solklar rättvisa, är dömt att falla. Men, mina herrar, ni kunna vara förvissade om, att rättens stämma tystnar icke, den kan icke nedvoterats genom något majoritetsbeslut!

Herr Rogberg: Herr talman! Den föregående ärade talaren började sitt anförande med ett konstaterande av den gamla sanningen, att världen är ond. Ja, visserligen är den ond och är det lätt att påvisa världens ondska, då man talar om de utom äktenskapet födda barnens och deras mödrars ställning. Men tyvärr är det så, att lagstiftningen endast i ringa mån kan påverka samhällets uppfattning, vilken bestäms av dess medlemmar. Den föregående talaren uppställde det enkla och i många avseenden tilltalande rättskravet, att varje barn skall hava rätt till far och mor, och att både far och mor skola hava lika ansvar i förhållande till barnet. Jag skulle vilja säga, att detta påstående, som jag gärna medger innehålla en avsevärd proportion rättvisa, i huvudsak dock är en konsekvens av ett dogmatiskt jämlikhetsbegrepp. När jämlikhetskravet kommer i beröring med fa-

miljöförhållandena, uppstår givetvis en konflikt, ty vad är det utmärkande för familjen? Det är väl det, att familjens samtliga medlemmar, och far och mor i främsta rummet, sträva för sin och de sinas framgång, för förbättring av deras ställning i världen. Erfarenheten har visat, och jag tror, att den historiska erfarenheten bekräftar detta, att lagstiftningen gör klokt, om den i viss mån tillmötesgår dessa naturliga familjeinstinkter. Följaktligen bör lagstiftningen giva den i överensstämmelse med samfundets lagar stiftade familjen en i viss mån privilegierad ställning. Denna torde väl i främsta rummet böra tillkomma makan och modern. Handlar lagstiftningen här efter, kommer den till det resultat, att den bör från arvsrätt utesluta mannens barn med älskarinnan eller konkubinen. Ett bifall till förslaget om arvsrätt för mannens barn utom äktenskapet skall efter min mening öka antalet konkubinatförbindelser, och detta tror jag ingalunda skall bli gynnsamt för samfundets utveckling. Utskottets hemställan — det tyckes behöva erinra därom — förbättrar i hög grad de oäkta barnens ställning.

Den föregående talaren uppehöll sig även vid de skäl, som utskottet för sin del åberopar till försvar för sin hemställan och mot förslaget om arvsrätt och namnrätt för dessa barn. Jag tror, att det är onödigt att bemöta talaren i dessa delar, ty av hans anförande torde intet rubba giltigheten av vad utskottet sagt. Han erinrade emellertid om att svensk rätt utesluter fosterbarn från arv efter sina föräldrar. Ja, det är sant, men denna orättvisa torde vi väl vara beredda att avhjälpa genom bifall till förslaget om adoption. Han polemiserade mot utskottets yttrande, att det för ett utom äktenskapet fött barn i regel skulle vara fördelaktigare att vistas hos modern och bära hennes namn. Han förnekade, att så vore fallet, och så är naturligtvis icke alltid fallet. Men han framhöll inte, vad utskottet i detta avseende yttrat, nämligen att lagförslaget lämnar det fritt för fadern att låta barnet bära hans namn, och detta förväntar utskottet alltid skola bli fallet, om fadern har barnet hos sig. Häri torde utskottet hava rätt. I fråga om förmögenheten efter fadern har ju utskottet påpekat, att fadern genom testamente eller på annat sätt kan tillförsäkra sitt barn utom äktenskapet en större eller mindre del av sin förmögenhet. Talaren tillät sig även att bagatellisera de av herr Gezelius framhållna, existerande praktiska svårigheterna att med hänsyn till de i vår rätt gällande bevisningsreglerna kunna tillerkänna barn utom äktenskapet arvsrätt efter fadern. Jag tror inte, att det är skäl att bagatellisera dessa svårigheter. För mig synas de så pass stora, att även om jag inte ansåge, att principiella skäl talade mot arvsrätt för barn utom äktenskapet efter fadern, jag skulle vilja säga, att det med nuvarande rättsordning beträffande process och bevisning ej är lämpligt att införa en dylik rätt.

För övrigt skulle nog, såsom talaren framhöll, ett godkännande av denna arvsrätt, sammanställt med vår process, medföra det resultat, som utskottet framhållit, nämligen att man här i landet finge barn av tre olika klasser, och även detta synes mig böra undvikas. Utvägen häremot är att avslå reservationen.

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)*

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan under denna paragraf.

Herr von Koch: Herr talman, mina herrar! När man tar del av den behandling, som denna fråga fått hos regeringen och utskottet, frapperas man av att så jämförelsevis få av de önskemål, som framställts av det på detta område praktiska livets män, blivit tillgodosedda. Det omtalas inte ens i propositionen, att det har inhämtats utlåtanden från flera institutioner, vilka i sitt dagliga arbete hava att tillse och hjälpa dessa utom äktenskapet födda barn, och inte heller omnämnes det, att från åtskilliga myndigheter utlåtanden inhämtats, än mindre vad de yttrat. Och när man sedermera tar del av utskottets utlåtande, är det ganska nedslående, att med ett enda undantag intet av motionärernas praktiska förslag blivit tillgodosett. Hur högt jag än skattar lagberedningens av alla visordade, storstilade arbete, kan jag inte undgå att finna, att det på vissa punkter hade varit till gagn, om man beaktat dessa praktiska synpunkter, till exempel den, att barnavårdsmannen bör utses i den kommun, där modern vistas, och icke i kyrkoskrivningskommunen. Hade man tillgodosett detta önskemål, så hade därmed säkert kunnat vinnas, att barnavårdsmannen kunnat utses tidigare och en hel del av de beklagliga änglamakerifallen kunnat förekommas. Man hänvisar i utskottsutlåtandet till att det är så lätt för en blivande moder att skaffa sig utflyttningsbetyg, och att på det sättet kyrkoskrivningsorten och vistelseorten skulle sammanfalla. Men den, som en liten smula känner till detaljerna, förstår, att detta i många fall inte kommer att ske, och att modern därigenom kommer att gå miste om den hjälp, som hon bäst behöver under den tid, då hon skall föda sitt barn till världen.

Ett annat uppslag, som utskottet inte heller tillgodosett, är, att man skulle kunna åt de institutioner, som hava med barnens hjälpande att skaffa, uppdraga barnavårdsmannaskapet. Det är formella skäl, som hindrat utskottet därvidlag. På en omväg har man i alla fall ansett sig kunna anlita dessa institutioner, och då är därigenom alltid något vunnit.

Slutligen vill jag säga, att i fråga om minimiåldern beträffande underhållsbidrag från föräldrarnas sida utskottet inte heller kunnat tillgodose de praktiska intressena. Jag återkommer kanske längre fram och i ett annat sammanhang till denna sak.

Jag tillåter mig även i detta sammanhang rikta ett ord till den representant för regeringen, som är här närvarande, att det är av mycket stor betydelse, att, då denna lag, om den blir antagen, skall träda ut i livet och bli tillämpad, det lämnas barnavårdsnämnderna, som skola få med denna sak att göra, en vägledning och upplysning. Det är för alla praktiska barnavårdsvänner bekant, att dessa nämnder inte tillkommit för detta syfte. De äro ännu så länge i fråga om sitt arbetssätt tydligen ganska litet ägnade att utföra det arbete, som lagen ställer på dem, och det skulle för dem vara av stor be-

tydelse, om de erhöle vägledning och råd i sitt betydelsefulla arbete. *Lagförslag om barn utom äktenskap.*

Härmed har jag i förbigående omnämnt några praktiska organisationsfrågor och övergår nu till det, som hittills uteslutande lagit kammarens uppmärksamhet i anspråk, nämligen den stora frågan om utom äktenskapet födda barns arvsrätt efter sin fader. Jag ansluter mig därvid obetingat till dem, som tro, att detta är en betydelsefull fråga, och att den bör lösas efter reservanten herr Peterssens förslag. Mina skäl härför äro sociala och etiska. Först och främst anser jag, att det bör bringas rättvisa åt dessa barn, varigenom de skulle erhålla bättre ställning i samhället och ökade möjligheter att skaffa sig en framtid, något som vi väl önska alla barn i samhället. Och för det andra skulle det väcka ökad ansvarskänsla hos fäderna, om de fullt ut finge bära konsekvensen av sina handlingar.

Nu är jag medveten om att dessa sociala och etiska skäl fullständigt underkännas av utskottet. Utskottet yttrar nämligen rent ut: »De fördelar på det sociala och etiska området, som skulle vinnas genom här ifrågavarande rättigheter, såsom höjande av barnens sociala ställning och fädernas ansvarskänsla, torde helt visst i det praktiska livet bliva av ringa betydelse.» Och för att nu bevisa detta kommer utskottet med en massa olikartade skäl. Det mest förvånande av dessa — vill jag säga — det, som mest väck e min uppmärksamhet, är, att utskottet till och med går så långt, att utskottet knappast anser, att denna arvsrätt skulle spela någon roll ens för de utom äktenskapet födda barnen! Då kan man verkligen med skäl fråga, varför man skall bråka med hela denna sak, om detta vore sant, och man kan också fråga, varför utskottet vill tillerkänna denna rätt åt trolovningsbarnen, om den icke i alla fall skulle vara av utomordentligt stor betydelse för dem i deras framtida liv.

Det är för övrigt mot äktenskapets neddragande, som man riktat sina anmärkningar. Man går så långt, att man säger, att det skulle försvaga och verka upplösande på äktenskapet, om man nu genomförde denna arvsrätt. Då jag läste lagberedningens om vidsynthet talande betänkande, blev jag glad och tillfredsställd över att man i alla fall där icke anförde denna synpunkt och ansåg, att man på grund därav borde vägra barnen arvsrätt. Men så mycket mera har man tagit upp den i utskottets utlåtande, där verkligen detta gamla u'nötta skäl användes så långt som det är möjligt. Jag kan icke neka mig nöjet att här i kammaren i jämförelse med förevarande lagutskottsutlåtande i dessa punkter ställa det utlåtande, som vid 1862—63 års riksdag avgavs av den riksdagens lagutskott i samma fråga. Jag vill påminna, att det då gällde arvsrätt efter moder och modernefränder och begränsad arvsrätt efter fader. I detta lagutskottsbetänkande yttrades bland annat: »Själva mängden av de förslag, som för frågans lösning blivit av detta stånd omfattade, synes i och för sig utmärka, att det stadgande, varigenom oäkta barn berövas all arvsrätt — — åtminstone icke numera uppbares

(Forts.)

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

av folkets allmänna mening, utan att tvärtom dess rättsmedvetande finner sig sårat av samma stadgandes bestånd; och nekas kan väl icke, att ett sådant stadgande befinner sig i uppenbar strid med de enklaste begrepp om rättvisa och mänsklighet då barn straffas för de felsteg som ligga föräldrarna till last.» Och särskilt i fråga om farhågan att äktenskapets sedliga grund skulle neddragas, yttrar man: »Utskottet tror icke, att äktenskapet är så uteslutande eller i så huvudsaklig mån byggt på förutsättningen av egendoms-gemensamhet, att dess anseende eller familjebandets sammanhållande skulle äventyras genom uppfyllande i ifrågavarande hänseende av rättvisans bud emot de oäkta barnen.»

Jag kan komplettera detta uttalande med det, som fälldes några år tidigare, nämligen vid 1853—54 års riksdag i prästerståndet av kontraktsprosten Quiding, då han sade något, som kan med lika fog sägas i våra dagar. Han yttrade: »Det är väl sagt, att oäkta barns arvlöshet är tillkommen för att skaffa helgd åt äktenskapet; men då detta stadgande om arvlöshet icke förmår att förhindra tillkomsten av vad man kallat oäkta barn, så träffar det ju icke den punkt eller det mål, som därmed skulle åsyftas. *Själva arvlösheten är ett straff*, som mot all regel träffar den oskyldige, som felet icke begått, men lämnar dem strafflösa, som därtill gjort sig skyldiga. Det verkar således icke avskräckande på dem det skulle verka. — — Måhända skulle vida säkrare ett stadgande, att alla barn dela sina föräldrars efterlämnade egendom, förekomma onera förbindelser eller också verka livstidstrogen förening, därigenom det man åsyftat då verkliga vunnes eller äktenskapets helgd.» Det är onekligen en ganska stor skillnad i uppfattning, som gör sig gällande i utskottets utlåtande år 1917 och i det utskottsutlåtande och de övriga yttranden; jag nu citerat, ungefär ett halvsekel tillbaka i tiden.

Jag vill tillägga, att väl alla vilja stödja och främja äktenskapet och dess tillkomst, men det är väl med *andra* medel, som detta skall ske, med sådana medel, som *icke* innebära en orättvisa mot vissa personer, som man vill sträva mot detta mål.

Vad vidare beträffar utskottets påstående, att det skulle medföra lidande och olägenhet för den legitima familjen, om man nu medgäve denna arvsrätt, har utskottet även där gjort bestämda uttalanden exempelvis genom att påstå, att dessa utom äktenskapet födda barn i regel skulle vara begåvade med ett mindre hänsynsfullt sätt, då det gäller att göra sina anspråk gällande. Jag vill i detta hänseende i alla fall påminna om, att enligt lagförslaget meningen är att omedelbart efter barnets födelse fastställa faderskapet, och det är då möjligt för fadern att meddela sin legitima maka denna omständighet. Det kan knappast vara lämpligt att lagstiftningen försöker hjälpa till att understödja ett bedrägeri i detta avseende.

Även här har lagtuskottet vid 1862—63 års riskdag gjort ett uttalande, som är ganska betecknande för dess uppfattning. »Man har vidare», säger utskottet, »emot arvsrättighet för oäkta barn åberopat den skandal inom familjen, denna rättighet skulle kunna medföra. Men för en sådan möjlighet torde icke rättvisan böra

uppoftas. Skandalen ligger väl också i själva det begångna felet och icke i de anspråk därav kunna uppstå.»

En medlem av borgarståndet yttrade vid 1853—54 års riksdag i denna fråga följande: »Utskottet har endast fäst sig vid de obehag, som — — skulle uppstå inom det lagliga äktenskapet. Jag nekar visserligen icke heller detta sin riktighet; men kan på samma gång icke underlåta att fråga: är det då obilligare att föräldrarna något få svida för sina missgärningars skull, än att barnen skola göra det, som platt icke rå för att de kommit till världen? Det beror ju alltid på föräldrarna själva, om de vilja skona sig för slikt obehag, men barnen kunna icke avvända det.»

Jag skall icke ingå på den mycket omdebatterade och även här på ett ingående sätt behandlade frågan om faderskapsbevisningen. Jag kan dock icke. helst som saken blivit berörd av flera andra, underlåta att göra några reflektioner, då jag ser, hur utskottet här skrivit om omöjligheten för domstolarna att åstadkomma en tillfredsställande faderskapsbevisning. Det må tillåtas en undran, om det verkligen är riktigt och rättvist av utskottet, där så många jurister sitta, att fälla en dylik inkompetensförklaring över domstolarna och deras arbete. Frågan gäller att införa bestämmelser, som t. ex. redan äro införda i Norge. Det gäller att överlämna åt domstolarna ett arbete, som de hittills icke stått främmande för, och jag har mycket svårt att förstå, att man på förhand skall på alla möjliga sätt försöka visa, att den uppgift man velat ställa på dem icke kan uppfyllas. Det har för övrigt alltid för mig stått såsom ganska orimligt, att man skall bedöma hela denna arvsfråga, denna arvsrätt för de många tusen barnen utom äktenskapet, uteslutande efter det lilla fåtalet fall, där det kan råda allvarliga tvivel om faderskapet. Det riktiga är väl, såsom reservanten i lagberedningen uttalat, att det bör verkställas en noggrann faderskapsbevisning, efter vilken arvsrätt kan medges, då faderskapet blivit fastställt. medan man för övriga fall, som äro fåtaliga, föreskriver underhållsskyldighet utan arvsrätt. För mig står det såsom en självklar sak, att detta är den riktiga vägen; men jag vill i detta sammanhang tillägga, att jag icke kan gå med på det förslag, som från visst håll framställts, att ett flertal fäder under vissa omständigheter skulle kunna bliva underhållsskyldiga för ett och samma barn. Jag tror, att den väg, reservanten i lagberedningen har intagit, i fråga om underhållsskyldigheten, är den riktiga.

För mig är sålunda klart, såväl att äktenskapets helgd skulle ökas, som att ansvaret och sedlighetskänslan avsevärt skulle stärkas, om man genomförde denna arvsrätt. Och jag vill säga, då nu reservantens i lagberedningen yttrande i denna punkt förut blivit citerat, att det på ett mycket vackert sätt harmonierar med det yttrande, som fälldes vid 1859—60 års riksdag av en medlem av prästerståndet, kyrkoherden Wennerström. Han yttrade följande, och de orden äro betecknande för den tidens humana uppfattning: »Ett kristligt samhälle bör söka att tillämpa kristendomens stora grundsatser: kärlek och rättvisa; men icke är det kärlek, icke är det rättvisa att förneka

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap.*
(Forts.)

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap*
(Forts.)

den oskyldige vad honom med rätta tillkommer. Man har sagt att osedligheten skulle genom antagandet av utskottets förslag komma att tillväxa. Men jag tror tvärtom, att genom den lätthet, varmed osedliga föräldrar nu kunna kasta ifrån sig de utom äktenskap födda barnen, osedligheten i hög grad befordras, men att däremot, om man i de oäkta barnen såge arvspretendenter, ett förut icke befintligt band skulle läggas på den osedliga lustan. Man har även talat om den skandal, som förslaget möjligen skulle komma att föranleda. Men om man lägger skandalen i den ena vågskålen samt rättvisa och billighet i den andra så torde valet icke bliva särdeles svårt. Skandalen ligger för övrigt i det brottsliga sätt, varpå de oäkta barnen tillkommit, och icke uti deras arvsanspråk.»

Till slut, mina herrar, skulle jag vilja säga, att då utskottet så ofantligt starkt betonat, att tiden icke är mogen för denna reforms genomförande, och då man säger, att i vårt land befolkningen, särskilt den som bor på landsbygden, ännu icke hunnit att bilda sig en opinion i denna fråga utskottet dock icke anfört något bevis för sitt påstående i denna del. Eljest brukar man säga att då en fråga lång tid varit uppe till allmän diskussion och det väckts en mängd motioner därom uti riksdagen, och dessa där blivit grundligt prövade och beslut även fattats, detta väl i alla fall är tecken på, att opinionen är tämligen enig på detta område. Och jag vill säga, att denna fråga verkligen ventilerats under det sista århundradet om och om igen. Den kom upp första gången 1815, således för hundra år sedan. Sedan behandlades den vid riksdagarna 1853—54 1859—60, 1862—63, 1885 och 1912. Långa och utomordentligt intressanta debatter hava förekommit under ständsriksdagarna i alla fyra stånden, och domprosten Biörling hade rätt, då han i ett riksdagsanförande sade: »Så långt min riksdagserfarenhet sträcker sig tillbaka, har denna fråga om oäkta barns arvsrätt förevarit och alltid blivit med ökad värme omfattad, vadan det vill synas, som denna fråga vunnit allt större och större insteg i den allmänna opinionen.»

Jag vill tillägga, att det ju är åtskilligt i hela saken, som tyder på, att även i våra dagar opinionen mer och mer går i den riktning, som jag förut här antytt. Särskilt ha från kvinnohåll givits ganska starka uttryck för en sådan uppfattning. Jag vill också nämna, att bland dem, som arbeta inom fattigvården och barnavården, samma uppfattning torde göra sig allmänt gällande, d. v. s. bland dem, som haft tillfälle att arbeta bland dessa samballets styvbarn. Vid ett nyligen hållet möte, dit riksdagens ledamöter inbiudits, var det, så vitt jag kan erinra mig, blott en talare, som yttrade sig emot denna arvsrätt, medan alla de övriga voro för densamma, och jag tror, att det är sant vad en talare då yttrade, när han sade: »Tänkande mäns och kvinnors rättskänsla kommer icke att bli tillfredsställd, förrän denna reform blir genomförd.»

Vi kunna icke, herr talman, tänka oss, att denna fråga blir olöst för all framtid. Det kan tänkas två eventualiteter, den ena att den nu löses och den andra att den blir uppskjuten till framtiden.

Jag för min del hör till dem, som önska, att då nu hela denna fråga om utom äktenskapet födda barns rättsförhållanden håller på att regleras, det vore riktigt, att man i samband därmed även genomförde denna arvsrätt. Barnens rätt kräver det, och det erfordras även ur synpunkten av att stärka föräldrarnas sedlighet och ansvarskänsla. Samhället skulle — tyvärr alltför sent — genom en sådan åtgärd sona någon del av de lidanden, som samhället tillskyndat dessa barn.

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap
(Forts.)*

Då jag, herr talman, nu ber att få yrka bifall till den reservation, som av herr Pettersson i Södertälje anförts angående arvsrätt efter fader för utom äktenskapet födda barn, så vågar jag därvid återropa vad som i denna kammare år 1903, när frågan om arvsrätt efter moder och mödernefränder var före, yttrades av en i kammaren utomordentligt högt skattad medlem, vilken nu icke längre tillhör kammaren. Han sade: »Det finns en känsla för vilken lagstiftningen aldrig får vara främmande, och det är känslan för den naturliga rättvisan.» Det är till den känslan jag vädjar, då jag ber kammaren att godkänna förslaget till arvsrätt efter fader för dessa barn.

Herr Alexanderson: Herr talman, mina herrar! Innan jag går att i största korthet framlägga min syn på det föreliggande omstridda problemet om arvsrätt för utomäktenskapliga barn efter fadern, kan jag inte underlåta att till en början uttala en mycket bestämd protest mot den blodiga oförrätt gentemot lagberedningen, som min vän herr Hellbergs rättfärdighetskänsla tyvärr förledde honom att begå, då han på ett sätt, som måste sägas vara i allra högsta grad missvisande, citerade ett efter hans uppfattning »obetalbart» uttalande av lagberedningen. Kammarens ledamöter, som inte närmare känna sammanhanget och innebörden av detta uttalande, måste hava fått den uppfattningen, att lagberedningen sett sig såsom en uppgift före att hålla de utomäktenskapliga barnen på ett lämpligt lägre plan än barnen inom äktenskapet, ehuru deras ställning visserligen skulle förbättras. Ingenting kan vara oriktigare än detta. Det vet var och en, som tagit närmare kännedom om detta betänkande och sett, av vilken anda det är besjälad. Vad lagberedningen konstaterar är helt enkelt, att faktiska förhållanden här givas, mot vilka lagparagrafer studsas tillbaka som mot en mur. Man kan inte gå utom de mänskliga villkor, som en gång äro givna. Man måste taga den hänsynen, ty söker man spränga fram utan att taga hänsyn till de olikheter, som faktiskt finnas, riskerar man att åstadkomma någonting vida sämre, än man skulle hava gjort, om man tagit hänsyn till dessa faktiska förhållanden. Jag erkänner, att sedan jag genast vid åhörandet av herr Hellbergs ord, beslutit mig för att avgiva denna protest, min lust därtill något minskades i fortsättningen. Ty så småningom blevo vi verkligen litet var, särskilt utskottsmajoriteten, och däribland alltså även jag själv, ställda vid den moraliska skampålen på ett sådant sätt, att det är från en mycket låg punkt, som jag för närvarande kan avgiva denna protest. Men jag har i alla fall velat göra det.

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Det är ett *rättfärdighetskrav*, man framför allt gör gällande, då man kräver arvsrätt för barn utom äktenskapet efter fadern. Detta är med styrka betonat av herr Hellberg, och det framgick även av herr von Kochs anförande ävensom av flera andra anföranden, som hållits i denna sak här och annorstädes. Det är inte fråga om annat, än att detta är den bärande synpunkten för dem, som ställt sig på denna ståndpunkt.

Ett rättfärdighetskrav!

Ja, jag tror, att det varit av ett ofantligt moraliskt värde, att denna lösen, detta moraliska program, satts upp i detta land gentemot den eländiga, förkastade ställning, vari de utomäktenskapliga barnen på ett så orättfärdigt sätt befunne sig. Gentemot en sådan behandling av dessa barn, som av gammalt varit rotfast hos oss, har det för visso behövs, att man satt upp en sådan klar lösen som den, att barn utom äktenskapet skola hava *samma* rätt till namn och *samma* rätt till arv som barn inom äktenskapet. Ty denna lösen har varit ägnad att sätta i relief, att riktigt tydligt framhäva, huru ofantligt långt från det riktiga vi för närvarande befinna oss.

Men så kommer omsider en dag, då ett dylikt ideellt rättfärdighetskrav vuxit sig så starkt, att det genom lagstiftning skall omsättas i praktiken. Då blir det en annan fråga, om det vid avvägandet av de allehanda svårigheter, inför vilka denna lagstiftning då finner sig ställd, skall befinnas, att man gör den bästa rättvisan åt kärnan i detta ideella rättfärdighetskrav genom att realisera programmet just sådant, som det mera i slagordets form en gång blivit uttalat, eller om det efter prövning av hela frågan skall visa sig, att detta nog är omöjligt, och att det delvis är på andra vägar, varpå man allena kan nå målet, — att man genom att realisera den gamla lösen oförändrad i själva verket inte vinner det bästa, men däremot finner sig ställd inför åtskilliga vanskligheter, kanske även den vanskligheten, att man, medan man gapar efter mycket, mister själva huvudstycket.

Det synes mig, att det vid utredningen av det ärende, som nu befinner sig här på kammarens bord, framgått, att det förhåller sig på det sättet med detta spörsmål. Vi skola komma ihåg, att det är på ett urgammalt, allmänmänskligt område, som vi befinna oss, på de enklaste familje- och arvsförhållandenens område, således på ett område, där inte mänskligheten för endast någon kort tid sedan sökt ta itu med det eller det av tillfällig anledning uppkomna problemet; utan det gäller här ett sedan hedenhös, sedan förhistorisk tid befintligt problem, som funnits hos alla folk och på vilket nedlagts oändligt mycket tankearbete, strid och kamp sedan sekler tillbaka. Det är naturligt, att när lagstiftningen kommer in på detta gamla område, det skall befinnas, att den ställes inför gamla, naturliga begränsningar i sina möjligheter, vilka begränsningar det visat sig inte gå att helt och hållet avlägsna. Där äro de olika möjligheterna ungefär redan prövade; man kan visserligen komma ett litet stycke framåt, men man skall aldrig lyckas lösa problemet i hela dess vidd.

De faktiska förhållandena, vilka man här slöter emot som mot en mur. äro två, och jag trotsar vem som helst att kunna komma ifrån dem. Det ena, det är att fadern och modern till ett barn utom äktenskapet icke ha bildat ett gemensamt hem, i vilket barnet fostras upp under vård av dem båda, utan de leva skilda var för sig. De kunna leva skilda så, att den ena bildat familj på sitt håll och den andra på sitt. Det andra förhållandet — som fått sitt uttryck i en välkänd gammal sats — det är, att *modern* i 99 fall på 100 är möjligt att bestämt angiva, under det att *fadern* ej med absolut visshet kan bestämmas; och denna ovisshet blir beträffande de utomäktenskapliga förbindelserna till en verkligt *praktisk ovisshet*, som ställer oss inför ofantligt svåra problem, när det gäller att ställa en viss person till rätta att stå såsom fader. Det är framför allt inför dessa bägge fakta, som även detta förslag, liksom så många föregående, måst stanna.

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Jag vill erinra om att det i hela världen icke finnes något folk mer än det norska, som — dock icke ens det norska i den omfattning, som här föreslås — vågat sig på, att i någon egentlig praktisk omfattning acceptera arvsrätt för barn inom utomäktenskapliga förbindelser. Om man läser den framställning, som herr Jakob Peterssens reservation innehåller, skall man måhända få en helt annan uppfattning, men i så fall har man också råkat ut för en *missuppfattning*. Det är nämligen så, att i ett flertal av de stater, som där uppräknas, i själva verket till och med den stränga regeln gäller, att i allmänhet allt efterforskande efter faderskapet är förbjudet, alltså inte tillåtet ens för att tvinga ut hans underhållsskyldighet. Detta är ju en rättslig ordning, på vilken vi verkligen kunna se ned såsom varande mera barbarisk än vår egen. De lagregler som i reservationen återgivnas, kunna efter sitt innehåll hänföras till två grupper. Vissa stater hava dels medgivit en fader att utan sammanhang med ingående av äktenskap *legitimera* sitt oäkta barn genom en frivillig och uttrycklig akt, då han säger: »jag vet, att jag är far till detta barn och jag legitimerar det såsom mitt barn», dels ock bestämt, att för vissa barn, som äro avlade under särskilt upprörande förhållanden, såsom under missbruk från faderns sida av hans ställning gent emot modern eller liknande, samt under vissa mycket stränga förutsättningar i övrigt, som jag nu inte skall närmare inlåta mig på, det kan bli fråga om fastställande av faderskapet på det sätt, att arvsrätt uppstår. Dessa undantag bestyrka emellertid endast regeln. I själva verket är det alltså blott ett land i världen, Norge, — och ett fåtal stater i Nordamerika — som hava arvsrättens princip genomförd, dock endast i begränsad utsträckning.

Då en sådan lag genomfördes i Norge, rådde, såsom bekant, därom mycket delade meningar. I den då sittande liberala regeringen var majoriteten mot förslaget, men underlät emellertid att uppträda i debatten, och den bekanta energiska vilja, som ledde vännerna av förslaget, herr Castberg, kom därför att kunna genomdriva detsamma; men som bekant dock blott under det bestämda villkor från de norska lantmännens sida, att bestämmelsen inte skulle omfatta odels- och

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

aasætesrätten, det vill med andra ord säga, att själva den ekonomiska grundval, som ligger i besittning av fast egendom, för den norska allmogens del blev oberörd. Så kan man praktiskt taget och i grova drag uttrycka innebörden av bestämmelserna.

Jag vill i detta sammanhang erinra om vad herr Gezelius påpekat beträffande de norska förhållandena, nämligen att det dessutom ges en rätt för änka att sitta kvar i oskiftat bo med den påföljd, att verkan av att hennes make dött inte framträder, förrän hennes egna barn nått mogen ålder, även i den händelse att faderns son utom äktenskapet kommer och påyrkar skifte, enär han vill hava ut sitt. Det är sålunda under helt andra förhållanden, som den norska arvsrätten medgives. Och skillnaden blir inte mindre stor, utan vida större, därigenom att de regler, enligt vilka bevisningen i faderskapsmålet kan fullgöras, äro så helt annorlunda än våra på grund av de svenska och norska processlagarnas så skilda innehåll.

Nu hava emellertid två skäl, kan jag säga, anförts till stöd för den meningen, att arvsrätten och endast arvsrätten här förmår skapa vad man vill skapa, nämligen rättfärdighet. Det ena är, att grunden för arvsrätten ändock är blodsbandet. Ja, så heter det i herr Jakob Petterssons motion. Men i hans reservation heter det, att man torde kunna utgå ifrån, att dess »egentliga grund» enligt 1734 års ärvdabalk är den naturliga släktskapen eller blodsbandet, ehuru det visserligen är sant — säges det vidare — att vad som *motiverat* arvsrätten icke är blodsbandet i och för sig, utan den samhörighet, som blodsbandet representerar. Översatt på något klarare svenska betyder detta, att den *egentliga* grunden för arvsrätten således *icke* är blodsbandet, utan den samhörighet, som blodsbandet i allmänhet representerar. Emot denna syn på saken anför man ju — vi hava hört det i debatten — den vidsträckt arvsrätt, som går ända bort till sysslingar bryllingar och så vidare. Det anføres å andra sidan ock, att personer, mellan vilka verklig samhörighet äger rum, sakna inbördes arvsrätt, därför att blodsbandet icke finns. Man har sålunda nämnt fosterbarn. Man skulle också kunna tala om andra personer, som leva tillsammans, t. ex. en gammal hushållerska för en ungar, vilken med honom delar ljuft och lett, men i boet efter honom icke får någon del. Ja, visst är det så. Men å ena sidan är anledningen, varför arvsrätten sträcker sig så långt bort till avlägsna släktingar, vilka icke haft någon beröring med den avlidne, alltigenom historisk. Det betyder, att vi stå kvar i denna del på en rent föråldrad ståndpunkt, och det finnes intet tvivel om, att då lagberedningen om några år kommer fram till sitt arbete med ärvdabalken, den för oss, till i likhet med andra kulturfolk, kommer att föreslå en mycket kraftig beskärning av denna arvsrätt.

Men då man anför detta, det nyssnämnda skälet, såsom nu skett, även från *socialdemokratiskt* håll där man eliest har en sådan principiell motvilja mot arvsrätten, då måste jag fråga: hur står det till med sammanhanget och konsekvensen i tänkandet — i fråga om vad som bör ske i avseende på beskärningen av arvsrätten? Vi skola väl, då det är fråga om att lagstifta om något nytt, icke se oss *tillbaka* icke

se på vad vi äga såsom en föräldrad rest av gammal lagstiftning, utan se *framåt*, dit lagstiftningens linjer peka. Dessa bryllingars, sysslingars och även kusiners arvsrätt är dock, som antytt en kvarleva från den tid, då hela släkten levde i ekonomisk gemensamhet. Bortfallandet av en individ i släkten verkade då blott därhän, att de övriga medlemmarna i släkten inträdde i den rätt till även hans andel som redan förut förelåg för dem såsom en, blott icke ännu aktuell rätt. Men dessutom skola vi komma ihåg, att avlägsnare släktingars arvsrätt inträder blott i de sällsynta undantagsfall, att närmare arvingar icke finnas och vidare att sedan länge lagstiftaren sört för att även i så fall endast i sällsynta undantagsfall någon arvsrätt *alls* för dem inträder, i det att i dylika fall vederbörande arvlätare ju kan fritt testamentera och vanligen ock testamenterar all sin egendom åt andra håll. Detta är således något, som redan nu är på avskrivning, men som säkert bör i än högre grad komma på avskrivning.

Å andra sidan hava vi just i detta betänkande en lag om adoption inrymd, enligt vilken fosterbarn skola få arvsrätt efter fosterföräldrar. Vi hava också säkerligen att vänta en lagstiftning, enligt vilken äkta makar skola få sig tillerkänd arvsrätt efter varandra, såsom i Tyskland och på andra håll är fallet. Det är upprörande, att det nu kan komma en avlägsen släkting och vid dödsfallet taga hälften av makarnas bo, därför att den avlidne icke kommit sig för att göra det testamente han säkerligen velat göra.

Men kvar komma naturligtvis alltid att stå en hel del fall, då personer leva i samhörighet med varandra, utan att arvsrätt för dem kan stipuleras. Detta beror emellertid icke på något annat, än att lagstiftningen här som eljest, ja här kanske mer än eljest, är hänvisad till att kunna såsom grund för rättigheten peka på lätt fixerbara och klara fakta såsom föräldraskap o. s. v. och icke kan peka på sådana fakta i en del fall, där samlivet visserligen eljest varit så stadigvarande och så intimt, att det i och för sig kunde berättiga till arv. Var gränsen går, där det blott är fråga om samliv och andra kriterier saknas, är omöjligt att fixera, ehuru vi måste erkänna, att vår rättfärdighetskänsla mången gång uppröres av att den efterlevande icke skall få behålla det lilla bo, vari han eller hon haft sin varelse förut. Detta kan man dock tyvärr icke göra något för. Lagen *måste* ha en fast gräns och är då hänvisad till att taga hänsyn till vad som äger rum i det stora hela, och det kan icke hjälpas, att någon kan förbehålla den, att i det och det enskilda fallet en upprörande oförrätt blir följden. *Det är så*, men någon fast regel måste man likafullt ha. Samhället, lagstiftningen kan icke undvika detta. Det är nu en gång allt rättslivs eviga villkor.

Beträffande nu denna arvsrätt, som man vill stipulera för utom äktenskapet födda barn, så tror jag, att man har anledning att betänka att efter vad veterligt är dessa barn i det ojämförligt stora flertalet fall skulle komma att taga arv i mycket fattiga familjer, där den avlidnes kvarlätenskap väsentligen utgöres av lösöreboet, eller där han möjligen dessutom ägt en större eller mindre fastighet, som givit familjen dess bostad och kanske dess uppehälle. Jag säger, att

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Jag tror, att man ändå måste ställa sig något tveksam till tanken, att en person, som icke levat med den familjen, som icke känt någon samhörighet med den, utan kanske snarare har en rätt så naturlig känsla av en viss antagonism mot samma familj, som hans far bildat med en annan kvinna än hans mor — att denna person, säger jag, skall kunna uppträda och säga: jag skall ha min del; vi skola nu ställa till auktion på detta lösöre; jag vill ha min andel i den här hemmansdelen eller den här lägenheten o. s. v. Och det blir icke mindre upprörande, ifall förmögenheten kommer från hustruns sida, något som ju icke hindrar, att även fast egendom är gemensam i de otaliga fall, då redan under den gamle bondens livstid hans son eller någ jänte hustru köpte hemmanet, som därigenom fick karaktär av gemensam egendom. Det finns talrika andra fall, då förmögenheten sammanbragts med hustruns hjälp, kanske med de uppväxande eller redan uppvuxna barnens hjälp, och då i dess tillkomst den utomstående icke har någon del. Är man verkligen så viss, att i de praktiska fall, som man kommer att kunna visa på, det skall te sig så, att den klara och höga rättfärdigheten kommer till tillämpning genom den arvsrätt, man här kämpar för?

Jag skall icke uppehålla mig länge vid de argument, som enligt herr von Kochs mening skulle vara utskottets huvudargument, nämligen att det här skulle gälla att bevaka sedlighetens och äktenskapsintressen. Jag måste säga, att jag icke förstår, vad som varit anledningen för honom att påstå, att utskottet i motsats till lagberedningen skjutit i förgrunden detta argument. I utskottsbetänkandets allmänna motivering, som omfattar omkring sex sidor, framföres ifrågavarande argument — vilket jag gärna kan säga icke för mig spelat någon roll — på sex rader, och dessa sex rader utgöras egentligen av ett referat från lagberedningen.

Däremot framstår såsom utskottets huvudargument ett, som jag ännu icke berört, nämligen den praktiska svårighet, som uppstår i fråga om *bevisningen* av faderskapet. Jag pekar på detta och frågar: är man så säker, att man icke, genom att hårt hålla på just den gamla formeln för lösandet av detta rättfärdighetskrav, i själva verket gör det vida sämre för dessa barn och mödrar, än om man släppte denna formel och accepterade den nya formel för rättfärdighetskravets uppfyllande, som lagberedningens förslag innebär?

Det visar sig, hur lätt man tager på denna bevisningsfråga då man, såsom herr Hellberg nyss, kan resonera från den förutsättningen, att den försvåring av bevisningen som arvsrätten drager med sig, endast avser frågan om faderskapet, men däremot lämnar underhållsskyldigheten oberörd. Ja, men ett sådant uttalande ger vid handen, att man icke alls satt sig in i detta verkligen praktiska problem, som dock till sist blir proberstenen för, vilka av oss som äro de barmhärtigare: vännerna av arvsrätten eller deras motståndare. Det är ju ändå så, att om man såsom verkan av, att faderskapet blivit på ett eller annat sätt konstaterat, stadgar arvsrätten, så är det icke blott underhållsskyldigheten utan även faderskapets betydelse

för arvsrätten, som vid bevisningens bedömande måste tagas i be- *Lagförslag om*
 traktande. Det medför naturligen, att domstolarna måste ställa väsent- *barn utom*
 ligt högre krav på bevisningen än de fullkomligt minimala, som vi ju *äktenskap.*
 hittills haft uti vårt land. Väsentligt högre krav kommer man icke *(Forts.)*
 att kunna undvika. Praktiken kommer alldeles givet att utveckla sig
 i den riktningen och det i en utsträckning, som ingalunda blir obe-
 tydlig.

Och detta är icke så underligt. Ty det förhåller sig verkligen
 icke så som herr Hellberg ville göra gällande, att det endast är i
 några ytterst sällsynta undantagsfall, som det kan uppkomma den
 frågan, huruvida icke även en annan man haft förbindelse med kvin-
 nan under konceptionstiden. Den frågan kommer naturligtvis upp
 ofantligt ofta, därför att mannen har till en sorts ursäkt och till en
 omtyckt utväg i försvaret att draga fram den möjligheten. Det
 vet man ju redan från nuvarande praxis — då det dock egentligen
 är klart för svaranden på förhand, att det är förbjudet och kom-
 mer att avskäras av domaren med ett: »Det är icke tal om den
 saken nu, ni får icke tala om någon annan, det är fråga om er nu»
 — att han ändå kommer med invändningen: »Hon har varit med
 andra» o. s. v. Detta är, som varje domare, varje nämndeman och
 varje rådman kunna bevittna, det dagliga förhållandet vid domsto-
 larna. Men det är ju klart, hur verkan skulle bli, ifall det upp-
 muntrades därmed, att denna invändning verkligen släpptes fram.
 Och att denna invändning *måste* släppas fram, därom är man ju full-
 komligt ense bland arvsrättens vänner. Och det är icke bara så,
 att denna invändning skulle släppas fram för att genast dräpas. Ty
 det kan icke nekas, att med de tämligen lösa bevis, som man får
 röra sig med angående förbindelser mellan man och kvinna, sva-
 randen också ganska ofta kan vara i tillfälle att draga fram rätt
 så besvärande omständigheter gent emot kvinnan i det här fallet.

Detta är icke teoretiska antaganden, utan det bestyrkes på det
 allra bestämdaste av t. ex. den danska erfarenheten. Det var visst
 någon talare, som med stöd av någon dansk kyrkoherdes och några
 andra personers uttalande trodde, att detta icke vore förhållandet;
 men dessa personer voro nog icke inne i saken, sådan den ter sig
 vid vederbörande domstolar, särskilt i Köpenhamn. Där visar erf-
 arenheten något annat, såsom på den sociala kongress, där frågan
 nyligen debatterades, vitsordades av lagberedningens ordförande på
 grundval av de erfarenheter han under 14 dagars domstolsbesök i
 Köpenhamn hade vunnit och de upplysningar han förskaffat sig
 från dem, som verkligen kände till saken. Således är det nog hopp-
 löst att inbilla sig, att icke man måste köpa arvsrätten med förlust
 för möjligheten i ett stort antal fall att få *vare sig arv eller under-*
hållsbidrag, av den grund att hela fordran på bevisning måste sät-
 tas vida högre.

I en del fall kommer man däremot att rädda underhållsbidra-
 get, men i vilket skick? Kvinnan har lidit den fruktansvärda för-
 ödmjukelsen, att det blivit uppenbarat, att hon vid ungefär samma

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

tid haft förbindelse med ett flertal män, utan att det således kan konstateras, vilken av dem som är fader till barnet. Man blir därvid ställd i valet mellan olika utvägar, alla mindre tilltalande. Anningen att icke låta någon giva underhåll — ingen av reservationslinjerna har vågat sig på detta — eller att låta en få betala det hela, de andra som likvisst befunnits lika skyldiga undslippa, eller slutligen att låta dem dela underhållet. Men detta sista leder till stora svårigheter att få ut det. Det leder till stora svårigheter vid bestämmandet av hur mycket var och en skall betala, om man utgår från att det skall fördelas med hänsyn till deras olika villkor — villkor, som efter en tid kunna komma att vara helt andra än ursprungligen var fallet. Om man låter det tagas ut av *en* med regressrätt mot de andra, kommer man i ytterligare svårigheter.

Och slutligen, vilken ställning får detta barn, som underhålles av ett flertal fäder? Herr Petréan anmärkte, att det väl icke är så farligt, om man därmed skapar en »pariasklass», ty vad är nu förhållandet? Jo, nu äro alla dessa utomäktenskapliga barn en pariasklass. Ja, det må vara ganska mycket sanning i det, om också icke lika mycket sanning i dag som för tio eller tjugufem år sedan. Men *efter denna lagstiftnings genomförande* utan vare sig arvs- eller namnrätt blir deras situation en helt annan. Det är detta man skall komma ihåg. Det är icke med de äldre förhållandena man skall jämföra, utan med de nya, och då måste man säga sig, att dessa barn med underhållsbidrag av flera »fäder», rörande vilka det är ovisst, vilken av dessa flera som är fadern, komma visserligen att utgöra en klass för sig, en klass i ett synnerligen obehagligt läge.

Det är säkerligen gunås inte så, som herr Hellberg lyckligen trodde, att den mänskliga råheten går att förvandla bara därför att lagen går långt i förväg, därför att lagen uppställer större krav på människorna, än de för tillfället äro i stånd att på grund av sin moraliska beskaffenhet fylla. Lagen får nog tyvärr hålla kontakten med den verkliga beskaffenheten av människorna så gott den kan. Men det är visserligen sant, att den skall leda ett stycke förut, och jag vågar påstå, att genom den lagstiftning, som här är föreslagen, lagen också skulle komma att visa sig i detta stycke verkligt fylla den uppgiften.

Jag skall icke syssla mera med själva huvudfrågan. Jag skall nu erinra om att det också från högerhåll inom kammaren avgivits en reservation vid denna 12 §, som innebär, att man icke heller anser, att arvsrätt bör tillkomma så kallade trolovningsbarn. Från motsatta sidan har det redan under debatten erinrats — jag tror, att det var av herr von Koch — att de skäl, som tala emot arvsrätt för barnen utom både äktenskap och trolovning, i själva verket tala emot trolovningsbarnet, där icke heller detta utgör en del av sin faders familj och med avseende å vilket också bevisningssvårigheter föreligga. Ja, det är fullkomligt riktigt, och det ligger en sorts konsekvens i den ståndpunkt, som högerreservanterna intagit — för utskottets ståndpunkt stå visst endast jag och ett par ledamöter av utskottet från andrakammarsidan — men det är å andra

sidan klart, att så stark är den strömning, som kräver arvsrätt för barn utom äktenskapet, och så mycket hänsyn har man att taga till den vitt utbredda stämningen härför i landet, att man icke bör taga ett steg bakåt just nu från vad som redan är av gammalt gällande rätt. Dessa trolovningsbarn äro ju de barn, som ha gyllt som barn i så kallade ofullkomnade äktenskap enligt äldre rätt, och det kan icke vara riktigt att gå så bröstganges tillväga under några förhållanden, att man skulle borttaga denna hos oss av gammalt erkända arvsrätt i fråga om arv efter fader. Dessutom kan det sägas, att i fråga om dessa trolovningsförhållanden klarheten om det rätta faderskapet är icke oväsentligt större, än vad den är i fråga om de rent lösa förbindelserna, och detta bör ju också bidraga till att man står kvar på den ståndpunkten.

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Herr talman! Jag ber för min del att få yrka bifall till den föredragna paragrafen i utskottets betänkande.

Herr S t a d e n e r: Herr greve och talman! Jag begärde ordet, när den föregående ärade talaren lät förstå, att kravet på arvsrätt för utomäktenskapliga barn skulle ha med sig ett strängare processuellt förfarande vid faderskapets eller underhållspliktens fastställande, och att detta återigen skulle medföra för modern det obehaget, att hon i mångt fall skulle bli beträdd med att under konceptionstiden ha haft umgänge med flera män. Därmed föll han tillbaka på ett av de motiv, som lagberedningen och utskottet anfört för att förvägra de utomäktenskapliga barnen arvsrätt. Detta motiv har verkligen på mig verkat upprörande.

Det säges nämligen på den sjuttonde sidan av utskottets utlåtande på fullt allvar, att erfarenheten visat, att det alldeles *icke är ovanligt*, att mödrarna till utomäktenskapliga barn under konceptionstiden haft umgänge med flera män, och att till följd härav faderskapet skulle vara särdeles dunkelt. Jag har icke velat underlåta att här uttala mitt beklagande av att detta generella misstänkliggörande av de olyckligt ställda mödrarna fått inflyta i framställningen. Den erfarenhet i detta ärende, som det har fallit på min lott att göra under min verksamhet, berättigar verkligen icke ett dylikt omdöme. Jag vet mycket väl, att denna osympatiska insinuation är ett ofta använt medel hos pliktförgätna fäder för att undandraga sig följderna av en lättsinnig handling, men den förtjänar i regeln icke tilltro, och allra minst förtjänar den enligt mitt omdöme den framskjutna plats, som den erhållit i detta sammanhang.

Den ärade talare, som allra först förde talan för utskottets hemställan, betonade, att den grundläggande principen för lagstiftningen i detta ärende måste vara, att den befinner sig i korrespondens med det förefintliga rättsmedvetandet, och den siste talaren antydde fullständigt detsamma, då han sade, att lagen måste räkna med de faktiska förhållandena. De förmenade, att man med denna utgångspunkt måste komma till den konklusionen, att de utomäktenskapliga barnen måste utestängas från arvsrätt. Jag har emellertid under åhörandet av debatten undrat över att, så vitt jag konnat märka,

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

ingen av talarna haft i hågkomst en grupp av utomäktenskapliga barn, vars fäder ingalunda behöva släpas inför domstol för att fadersskapet skall bringas till bevisning, utan vars fäder, ofta åtföljda av mödrarna, självmant infinna sig hos dem, som föra civilregistret, och begära att bli antecknade som föräldrar till detta barn, som är fött utom äktenskapet, och även, tillägger jag, utom trolovning. I födelseboken skall antecknas för detta barn såväl fader som moder. under det att, såvitt jag förstär, för övriga utomäktenskapliga barn i födelseboken endast införes anteckning om moder. Det är alldeles säkert, att dessa åtgöranden och denna frivilligt uttalade önskan om att bli antecknad för framtiden som barnets föräldrar från faderns sida innebära, att han ikläder sig faderskapets förpliktelser, inklusive arvsrätt. Detta är i det allmänna rättsmedvetandet och i den allmänna uppfattningen hos vår allmoge fullständigt fastslaget och klart, och jag påstår, att det föreliggande förslaget gent emot denna grupp av utomäktenskapliga barn avviker från de faktiska förhållandena och utgör ett steg tillbaka från en rättsuppfattning, som den allmänna opinionen redan tillägnat sig.

Jag vet nog, att man kan svara — huruvida det står att läsa i utskottets handlingar, erinrar jag mig icke — att för en sådan fader det alltid står fritt att adoptera barnet och därigenom skänka det denna arvsrätt. Men vår allmoge älskar säkerligen icke så invecklade rättsliga procedurer i detta sammanhang, som en adoption skulle vara, ty adoptionen blir, som kammaren finner av det föreliggande förslaget, ett rättsmål, som skall anhängiggöras inför domstol, och den vägen kommer man nog icke att anlita i de fall, om vilka jag nu talar. Men kunde fadern genom sin enkla och rättframma anmälan, att han är fadern och önskar bliva antecknad som fader, skaffa barnet arvsrätt, skulle han i många fall göra det. För mig är det obegripligt, att man skall så krångla till denna sak för vår allmoge, att man praktiskt taget i vissa, av mig nu angivna fall utestänger den från möjligheten att giva barnen arvsrätt.

Till vad som anförts för arvsrätt åt de utomäktenskapliga barnen i allmänhet skall jag icke tillfoga mycket. Jag skall endast säga, att jag för min del icke kan medgiva giltighet åt utskottets mening, att man, därest dessa utomäktenskapliga barn erhålla arvsrätt efter fader, skulle gynna tillväxten av varaktiga utomäktenskapliga förbindelser. Förekomsten av sådana varaktiga utomäktenskapliga förbindelser beror på helt andra omständigheter. Bland annat härleder det sig från kvinnans ofta förekommande obenägenhet att på nåd och onåd underkasta sig mannens ekonomiska målsmanskap i äktenskapet. Jag är övertygad om att det är just denna obenägenhet, som är den mest verksamma befordraren av de så kallade varaktiga utomäktenskapliga förbindelserna, men barnens arvsrätt har föga eller, som jag snarast håller för troligt, alls intet att göra med denna sak.

Jag har velat fästa kammarens uppmärksamhet särskilt vid den grupp av utomäktenskapliga barn, som jag helt nyss redogjorde för, och jag skall därtill endast säga, att jag även i allmänhet finner

kravet på arvsrätt för de utomäktenskapliga barnen grundat. Denna arvsrätt synes mig vara riktig från barnens egen synpunkt. Den synes mig riktig från moderns synpunkt, då jag är ur stånd att finna, varför mödernet skall betungas mera än fädernet. Det synes mig också riktigt, att denna arvsrätt skulle i själva verket vara även en välgärning mot mannen, då den utan tvivel väcker hans ansvarskänsla. Den synes jämväl vara en välgärning mot samhället, efter som den befriar samhället från det tyngande medvetandet av att orätt ständigt begås, ty om den saken är man dock djupt medveten i det nutida samhället. Dessutom skulle enligt min tanke denna arvsrätt ha med sig en välbehörlig och strängare moralisk hygien, enär till följd av densamma utan tvivel mången man skulle mer än en gång betänka sig, innan han inlät sig på utomäktenskapliga förbindelser.

Det är mycket möjligt, att vad jag anfört icke kommer att godtagas som någon tillfyllestgörande vederläggning av de skäl, som utskottet anfört för sin mening, men jag har önskat att uttala det som ett uttryck för det, som enligt min föreställning i detta ärende överensstämmer med såväl samvete som religion. En föregående talare har citerat en eller möjligen flera prästmän inom riksdagen i flydda tider, som haft samma tankegång i detta ärende som den jag nu företräder, och jag skall till hans citat endast lägga ännu ett uttalande, som nu är ett sekel gammalt och som fälldes i prästteståndet år 1815 av prosten Agrell. »Ett barn», säger han, »som icke är vållande till sin föraktliga födelse, nekar man en av de viktigaste samhällsrättigheter, en rättighet, som grundlägger dess framtida lycka och välstånd, ja, jag vågar tillägga, en naturlig rättighet, ty intet är naturligare än att barn få ärva sina föräldrar, och jag kan icke finna, att någon bör förlora en rättighet utan att själv hava förnekat den — — —. Om oäkta barn återfå den naturliga rätten att ärva sina föräldrar, skall sådant ofelbart bliva det verksammaste medlet till hämmande av tuktlöshet i samhället.»

Det gläder mig att kunna i denna fråga stå på samma sida som denne och flera andra mina kolleger i prästämbetet, och då jag tror och håller före, att det är vida klokare, att man lagstiftar med beslutsamhet att öva rättfärdighet även mot de obetydligaste, än att man lagstiftar på grund av skräck eller farhåga för följder, vilka man dock i alla fall icke kan i detalj överblicka, så anhåller jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till vad den av herr Pettersson i Södertälje avgivna reservationen vid 12 § innehåller, varvid jag framför allt velat lägga kammaren på hjärtat den grupp av utomäktenskapliga barn, vars fäder själmant anhålla att bliva som fäder betraktade.

Herr von Mentzer: Det var ett yttrande av herr Hellberg, som gjorde, att jag icke kunde sitta stilla och tiga. Till att börja med vill jag giva ett erkännande åt ett par av honom uttalade grundsatser. Han sade, att han ville som huvudsynpunkter i detta ärende fastslå, att varje barn har rätt till far och mor, och att varje

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

far och mor ha lika ansvar för sitt barn. De orden synas mig i sanning vara gyllene ord och väl värda att ihågkommas, när den lag, som nu är i fråga, fastslås. Det är väl värt att komma ihåg, att fast lagen endast säger, att barnet skall ha det och det och fadern skall vara skyldig att göra det och det, så är icke med att det blivit fullgjort, som lagen säger, fyllt vad som är det innersta kravet. Därmed att barnet får en viss penningssumma av sin fader har icke barnet fått ut sin rätt hos sin fader, rätten till att få den faderliga tillsynen och den faderliga uppfostran. Därmed att fadern betalat en viss penningssumma har han således visst icke fullgjort sin skyldighet emot barnet, utan han står därvid fortfarande i skuld både till samhället, som fordrar barnets uppfostran av bägge föräldrarna, och till den Gud, mot vilken han brutit genom sin lösa förbindelse.

Vidare synes det mig, att när här under diskussionen, liksom eljest ofta talas om rättfärdighetskrav, därvid förekommit en mycket ensidig syn på saken. Man har sett ensidigt på de olyckliga barnens ställning och sagt, att rättfärdigheten kräver det och det. Jag vill visst icke motsätta mig, att det övas barmhärtighet mot dessa barn, och att allt göres, som göras kan, för att hjälpa dem fram till att bliva vad de äro avsedda att bliva, goda medborgare i samhället och lyckliga människor. Men man kan taga denna rättfärdighetssynpunkt så ensidigt, att man glömmer andra synpunkter, som icke få glömmas i detta ärende. Lagberedningen har mycket riktigt ställt i spetsen i sitt utlåtande ett uttalande, att en huvudsak i detta ärende är, att man kommer ihåg familjens och hemmets betydelse, att man kommer ihåg, att förutsättningen för statens lycka och välgång är goda hem. Man kan driva satsen om rättfärdighetskravet, sett ensidigt från de enskilda olyckliga barnens sida, så långt, att man, på samma gång man tillgodoser det, omhuldar det allmänna läge, vari barnen befinna sig, till den grad, att man därigenom bidrager att efter hand föröka antalet av dessa olyckliga barn. Man kan komma att förminska antalet hem och undergräva staten själv. Man får, som jag förut sade, i detta ärende icke glömma familjen, och familjens och hemmets huvuduppgift är, såvitt jag förstår, att hålla familjemedlemmarna till ett troget uppfyllande av den plikt, som åligger var och en därinom, och den, som på sådant sätt uppfostrats till en god familjemedlem och lärt sig att inordna sig under familjens och hemmets krav, blir också en god medborgare, och få vi många sådana goda hem och goda medborgare, hava vi uppfyllt en av de första förutsättningarne för statens bestånd. Det är således ingalunda, såsom herr Hellberg försökte göra gällande, familjeegoismen, som man härvid vill skydda.

Men det, som väsentligen gjorde, att jag begärde ordet, var de stora ord, varmed herr Hellberg började sitt anförande. Han talade om, att här måste rättsmedvetandet omdanas. Vi hava levat i en gammal barbarisk sed, sedligheten har krävt offer och sedlighetsfariseismens offerväsen har varit riktat mot de svaga och oskyldiga. Det där är stora ord och låter mycket, men den sedlighet,

som rätt i vårt land, och som våra fäder omhuldat och varit trogna, har varit grundad på det ordet, som säger: »Du skall icke göra hor». Och den, som försöker att röja undan den lagen, han blir i sanning lik vad jag såg omtalat i en tidning häromdagen. Där omtalades, att det var en rätta, som ville fram, och så träffade hon på en fil, som låg i vägen, och den tänkte hon gnaga bort. Och så satte hon sig att gnaga och gladdes efter en stund, ty det var en stor hög med spånor vid sidan av henne, men när det närmare undersöktes, vad spånorna voro, var det vita spånor av hennes egna tänder.

*Lagförslag om
barn utom
äktenskap.*
(Forts.)

Jag är särskilt tacksam emot utskottet för det förslag, som föreligger, därför att det endast och uteslutande omtalar det privata förhållandet mellan barnet och föräldrarna och mellan fadern och modern utan att det ringaste inlåta sig på det allmännas förhållande i detta stycke. Det skulle ju ligga nära till hands att frukta, att detta lagförslag skulle innebära det första steget till vidare åtgärder, vilka vi hava skymtat. Vi hava sett, huru foten liksom varit lyftad till att taga ännu ett steg, nämligen att överflytta skyldigheterna i detta avseende på det allmänna. Under förhoppning att det steget icke kommer att tagas, vill jag i huvudsak biträda förslaget och ber i fråga om den föredragna paragrafen på de skäl, som framförts både av utskottet och här i kammaren, att få yrka bifall till denna paragraf.

Herr Hellberg: Ja, jag har inte begärt ordet, men eftersom jag fick det, skall jag passa på att begagna det. Jag hade i alla fall tänkt att begära det. Jag hade nämligen den anledningen därtill, att herr Alexanderson i början av sitt anförande, om jag fattade honom rätt, tillvitade mig att på ett vilseledande sätt ha citerat vad lagberedningen yttrat. Jag skall då anhålla att få ordagrant läsa upp den passage, som jag citerade i något sammandrag, och jag tror inte, att det skall bli möjligt för någon att upptäcka någon väsentlig skillnad.

Efter att ha erinrat om att den gamla lagens njugghet vid utmätning av föräldrarnas förpliktelse emot de oäkta barnen uppmuntar till lösa förbindelser i stället för att avhålla därifrån, fortsätter lagberedningen: »Däremot måste den omständigheten att dessa barns faktiska läge är så dåligt innebära en kraftig maning för lagstiftaren att tillse, i vad mån det må vara möjligt att genom lagstiftningen verka till förbättrande av deras ställning.» Så kommer det, som jag egentligen citerade: »Att därvid i främsta rummet uppställa såsom mål att åvägbringa full likställighet mellan barn inom och utom äktenskap torde dock icke vara ändamålsenligt. De faktiska förhållandena äro så olika, att i många hänseenden olika rättsregler krävas. Men olikheterna böra icke göras större, än som med hänsyn till sådana omständigheter kan finnas skäligt.» Jag tror, att detta skall vara mycket nära överensstämmande med vad jag anförde.

Eftersom jag fått ordet, skall jag, då såväl den förste som den siste av talarna för utskottets förslag hänvisat till den allmänna meningen — herr Gezelius talade ju om, att man i stora lager inte var

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

mogen för att taga detta steg, herr Alexanderson betonade, att det icke är möjligt att gå fram på denna väg o. s. v. — be att få meddela, något som i detta ögonblick kan ha ett visst intresse för kammaren, nämligen att i medkammaren den nu föredragna paragrafen har antagits med den väldiga majoriteten av 128 röster mot 72. Det synes mig vittna om att man i dessa djupa lager har en ganska klar uppfattning av att det steg, som reservanterna nu föreslagit, är färdigt att tagas. Det går tydligen i den kammaren — det är bara här, som det inte går.

Herr Petré: Innan vi gå till votering i denna fråga, skall jag be att få nämna några ord med anledning av herr Alexandersons replik till mig. Herr Alexanderson invände bland annat mot reservanternas ståndpunkt i denna fråga, att de barn, som enligt deras förslag rättsligen skulle komma att sakna fader, skulle komma i vida ogynnsammare situation, än den de utomäktenskapliga barnen för närvarande hava. Jag kan medgiva, att denna anmärkning kan vara riktig, därest man går på den linje, som förordats av herr Pettersson i Södertälje, ty det är ju givet, att om flera män skulle dömas till underhållsskyldighet mot en moder och ett barn, detta barn skulle komma i en mycket prekär situation, i en socialt sett mycket ogynnsam ställning. Däremot kan jag icke finna, att anmärkningen har någon giltighet, därest man ansluter sig till det förslag, som framställts av reservanten inom lagberedningen, revisionssekreteraren Tiselius, enligt vilken endast *en* person kan dömas underhållsskyldig mot barnet, ty då kan jag icke se att dessa barn, som komma att rättsligen sakna fader, komme att befinna sig i en sämre situation rättsligt sett — ekonomiskt komma de ju i allmänhet i en bättre — än de utomäktenskapliga barnen över huvud taget för närvarande befinna sig i. Vid sådant förhållande kan jag icke finna någon anledning att icke söka skaffa så många som möjligt av de utomäktenskapliga barnen samma situation i rättsligt hänseende som de inom äktenskapet födda barnen.

Det synes mig för övrigt egendomligt, att när det gäller att lägga skyldigheter på de utomäktenskapliga barnen, man icke ryggat tillbaka för faderskapets ovisshet, varom här så mycket och naturligtvis med en viss rätt talats. Jag vill nämligen erinra om att enligt 6 § i det föreliggande lagförslaget underhållsskyldighet är ålagd utomäktenskapligt barn mot fadern trots de minimala fordringar på faderskapsbevisningen, som utskottets förslag kräver, medan däremot arvsrätt efter fader förvägras ett utomäktenskapligt barn. Jag kan icke annat än beteckna detta som en inkonsekvens i lagförslaget.

Herr Alexanderson ville tolka ett yttrande i herr Petterssons i Södertälje reservation, däri han säger, att det är den samhörighet, som blodsbandet representerar, vilken motiverar arvsrätten, därhän, att det alltså ytterst blir samhörigheten, som skall vara grunden för arvsrätten. Jag för min del vill tolka detta yttrande så, att därmed är sagt, att det dock är det naturliga, att det skall vara ett intimt samband och samhörighet mellan barnet och den, som bidragit till att

vara upphov till detsamma, den som givit det i arv sinä kroppsliga och andliga egenskaper och därför bör vara medansvarig för dess framtida utveckling. Till den orätt, som således enligt mitt förmenande ligger redan däri, att det utomäktenskapliga barnet skall leva utan samhörighet med *båda* föräldrarna, en orätt, som ju på grund av förhållandena icke alltid kan undvikas, kan jag icke finna det vara skäl att lägga över den orätten, att man icke, så långt möjligt är, ger det samma rättsliga ställning som det inom äktenskapet födda barnet.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Gezelius: Herr talman! Herr Alexanderson berörde i slutet av sitt anförande den reservation, som av bland andra mig har antecknats vid 12 § i fråga om trolovningsbarnens arvsrätt. Av den korta karaktäristik han sökte lämna av denna reservations innebörd befarar jag, att kammaren fått en fullkomligt vilseledande uppfattning om vad denna reservation innebär och vart den syftar. Jag är med hänsyn härtill vid den föredragna paragrafen skyldig att upptaga kammaren ett ögonblick med att söka klarlägga denna reservations innebörd och syfte.

Jag har vid 12 § yrkat bifall till utskottets förslag oförändrat, men med hänsyn till det sammanhang, som ett av mig och mina medreservanter vid 35 § avsett tillägg har med tillämpningen av 12 §, ansågo vi det riktigast att redan vid 12 § fästa kammarens uppmärksamhet därpå.

Denna vår ståndpunkt, sådan den fått sig ett uttryck i reservationen, avser icke att beröva trolovningsbarnen arvsrätt efter fadern. Den avser endast att begränsa rätten att göra sådant anspråk gällande till viss tid. Då samma talare även karakteriserade förslaget såsom — jag citerar honom icke verbotim — »reaktionärt», anser jag mig kunna klarlägga värdet av en sådan karaktäristik lättast och mest koncist, om jag besvarar med att läsa upp de rader, vilka den av lagberedningens ledamöter, som här åberopats såsom den legislative auktoriteten för den mest »frisinnade» ståndpunkten, revisionssekreteraren Tiselius, anfört till stöd för ett förslag av samma reella innebörd, men med den vidare omfattningen, att det berör faderskapet över huvud taget.

Revisionssekreteraren Tiselius yttrar, såsom framgår av lagberedningens förslag sidan 262: »Bestämmelsen om barnavårdsmanens skyldighet att sörja för ett ofördröjligt fastställande av barnets börd medför ett visst skydd mot obehörigt väckande av faderskapstalan efter det en tillfredsställande utredning eller bevisning angående de avgörande omständigheterna, särskilt dem som berättiga framställandet av exceptio plurium, genom tidens lopp blivit försvårad eller omöjliggjord. På grund av den lockelse till framställande av obehöriga anspråk, som arvsrätten efter fader kan medföra, synes ytterligare skydd böra beredas genom stadgande av en viss preskriptionstid för anställande av talan om fastställande av faderskap eller om rätt till arv på grund av faderskap, som icke förut är fastställt genom erkännande eller dom. Denna preskriptionstid torde

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

lämpligen kunna bestämmas till två år från barnets födelse eller, om hinder möter att då anhängiggöra talan, ett år efter det hindret upphörde. För det fall att den uppgivne fadern är död, bör förstnämnda preskriptionstid vara ovillkorlig, enär, å ena sidan, det redan fallna arvet måste utöva en särskild lockelse till väckande av faderskapstalan samt, å andra sidan, den uppgivne faderns efterlevande i regel sakna kännedom om de för faderskapsfrågan avgörande omständigheterna.»

Med denna motivering föreslår revisionssekreteraren Tiselius ett tillägg i en paragraf, som han betecknar såsom 34 a). Den omfattar mer, än vi reservanter hava upptagit. Vi hava icke någon anledning att tillstyrka en sådan bestämmelse, såvitt den rör faderskap, utan att trolovningsbarnaskap föreligger. Jag behöver icke säga mer för att klargöra, att vår ståndpunkt således icke innebär, att vi vilja bestrida trolovningsbarnen arvsrätt, men vi vilja förekomma den praktiska olägenheten och den även för barnet självt i regel mindre tillfredsställande situationen, att ett sådant anspråk kan framställas långt fram i tiden, kanske av trolovningsbarnets ättelägg, nedrivande förhållanden, som tillskapats utan något hänsynstagande till det okända förhållandet av ett trolovningsbarns existens. Därmed kan man visserligen formellt säga, att man gör ett reellt ingrepp i trolovningsbarnens arvsrätt, sådan den ställde sig före den gamla äktenskapslagens ersättande med den nya, men denna invändning torde realiter knappast vara hållbar. Det är sant, att trolovningsbarnabegreppet enligt den gamla lagen tenderade att erhålla samma innebörd som enligt den nu gällande äktenskapslagen, men hur utvecklingen i det hänseendet kommer att ställa sig, torde vara för tidigt att med någon bestämdhet yttra sig om. Detta är de synpunkter, som varit bärande för mig i fråga om denna försiktighetsåtgärd, som i viss mån bevarar barnet från att förlora arvet efter fadern genom underlåtenhet att *i tid*, medan utredningen kan ske jämförelsevis tillförlitligast, iakttaga den rätt, som lagen vill giva det.

Då jag har ordet, kan jag icke underlåta att beröra, vad en talare, herr Stadener, anförde. Han ville söka slå fast, att den förutsättning, på vilken uppfattningen om den omfattning *exceptio plurium*, därest den godkändes, skulle komma att få i tillämpningen vilade, icke hade sin grund i verkligheten. Jag vill icke ifrågasätta, att icke den erfarenhet han vunnit kan giva stöd för denna åskådning, men jag skall våga hemställa, huruvida han icke räknar med möjligheten, att erfarenheten hos andra kan vara något annorlunda. Jag ber att i det hänseendet få hänvisa till lagberedningens uppfattning i detta spörsmål och tillåter mig erinra, att lagberedningen har berett sig tillfälle till förhandlingar med ett avsevärt antal icke minst på detta område synnerligen kunnigt och erfaret folk. Det är för visso icke minst på den på sådan väg vunna erfarenheten, som lagberedningen har byggt sin uppfattning i frågan. Om han haft tillfälle att övervara fattigvårdsförbundets kongress och där hört, vad lagberedningens ordförande yttrade om erfarenheterna från

Danmark, hade det också kanske varit skäl, att han beaktat, vad dessa erfarenheter givit vid handen. Vi stå i detta hänseende icke i samma ställning som man gör i Danmark, därför att vi icke hava samma möjlighet till ett objektivt bedömande av dessa förhållanden, i den mån de komma inför domstol, ty hos oss avvisar domstolen sådana invändningar, men det gör den icke i Danmark. Han kunde då tilläventyrs också anselt sig böra taga någon hänsyn till den erfarenhet man anser sig hava vunnit i Danmark och Norge. Han skulle tilläventyrs, om förhållandena varit mer kända för honom än genom hans subjektiva erfarenhet från hans yrke, kunnat taga hänsyn till den uppfattning franska författare uttalat om den beräknade tillämpningen av den legitimationsform, som den nya franska lagen infört för beredande av familjerättslig ställning gentemot fadern åt barn födda utom äktenskapet. Han skulle då kanske icke lagt den enkla synpunkten på denna fråga, att man icke skall göra den krånglig och invecklad, och icke, såsom han nu gjorde, avvisat adoptionslagförslaget med den anmärkningen, att det vore byggt på principen om att det skulle prövas, huruvida förutsättningarna för en god adoption föreligga eller icke. Jag är övertygad om, att, om han anlagt samma samvetsömma rättfärdighetskänslor även här, som han ville fränkänna sina motståndare i denna fråga, hans uttalande icke skulle hava fått den form det erhöil.

*Lagförslag om
baru utom
äktenskap.
(Forts.)*

Herr Stadener: Herr talman! Den siste ärade talaren formade sina slutord något för kraftigt. I mitt enkla anförande torde icke kunna återfinnas något som helst försök att fränkänna mina motståndare rättfärdighetskänsla, varpå jag jämval själv vill göra anspråk. Att sedan innehållet uti denna känsla och uti olika samveten är skiljaktigt, är ingen ny upptäckt.

Det torde icke vara den ärade talaren okänt, att jag på grund av vissa yttre omständigheter haft tillfälle att förvärva mig åtskillig erfarenhet såväl i Danmark som i Frankrike. Det synes mig därför icke föreligga någon anledning för mig att taga tillbaka vad jag uttalat, i synnerhet som jag är fullt viss om att de förhållanden inom folklivet, som vi nu tala om, icke äro på långt när jämförliga, då det å ena sidan gäller vår svenska allmoge och å andra sidan befolkningen i en stad som Köpenhamn eller en stad som Paris.

Herr Alexanderson: Jag skall ej uppehålla kammarens tid länge alls. Jag måste erkänna, att jag gav en något förkortad och kanske missvisande redogörelse för innebörden i den av herr Gezelius m. fl. vid 12 § fogade reservationen. Men som herr Gezelius nu i alla fall alldeles riktigt upplyst, innebär dock reservationen, att man är strängare i fråga om trolovningsbarns arvsrätt än man hittills varit beträffande barn födda i ofullkomnade äktenskap. Jag erinrar om att bland dessa sistnämnda även funnos sådana, där *trolovning* mellan föräldrarna icke varit ingången, men väl ett äktenskapslöfte, kanske ett ganska flyktigt sådant, avgivits. Det skulle

Lagförslag om
barn utom
äktenskap.
(Forts.)

således innebära ett steg i motsatt riktning mot det, som andra kammaren genom sitt av herr Hellberg omfördäda beslut tagit, ett steg åt andra hållet, om första kammaren följde reservationen, och jag hemställer, om det icke vore det riktigaste, att kammaren även i denna punkt stannar vid status quo i fråga om arvsrätten.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talman-
nen yttrade, att beträffande förevarande paragraf yrkats, dels att
densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock att
paragrafen skulle antagas med den lydelse, som förordats för 13 §
i herr Petterssons i Södertälje vid punkten A) först antecknade re-
servation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med
dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkän-
nande av utskottets förslag vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Petrén* begärde votering, i anledning varav uppsattes, ju-
sterades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 12 § i lagutskottets förslag till lag om
barn utom äktenskap, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande paragraf med den lydelse
som förordats för 13 § i herr Petterssons i Södertälje beträffande
nämnda lagförslag avgivna reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rös-
terna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 48.

Herr talmannen hemställde, att som tiden vore långt framskri-
den, den fortsatta föredragningen av ifrågavarande ärende måtte få
uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Herr *Bondeson* väckte följande motioner:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-
fällig löneförbättring åt lärare vid folkhögskolor; och

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-
fällig löneförbättring åt lärare vid lantmannaskolor.

Dessa motioner hänvisades, nr 131 till statsutskottet och nr
132 till jordbruksutskottet.

Herr *Ljunggren, August*, avgav följande av honom m. fl. under-
tecknade motioner:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning
om ändring i vissa delar av förordningen angående försäljning av
brännvin; och

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om
fortsatt tillämpning under år 1918 av förordningen om spirituosa-
accis.

Ifrågavarande motioner blevo på begäran bordlagda.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts ne-
dannämnda nådiga propositioner:

nr 227, angående förvaltningen av riksförsäkringsanstaltens
fondmedel;

nr 263, angående anslag för avsättning till lånefonden för
tjänstemannasamhället vid Mörby m. m.;

nr 266, angående uppförande av ett nytt hospital vid Hälsing-
borg; och

nr 271, angående rätt för åtskilliga tjänstemän av lägre grad
vid statens järnvägar med särskild yrkesutbildning att i avlönings-
hänseende tillgodoräkna sig viss föregående tjänstgöringstid.

Föredrogs och hänvisades till första särskilda utskottet Kungl.
Maj:ts nådiga proposition nr 264, angående krigstidshjälp under år
1917 åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts
nådiga proposition nr 265, angående upplåtande av lägenheter m. m.
från Kungsörs kungsladugård i Västmanlands län.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts nå-
diga proposition nr 267, angående tilläggspension åt förste aktua-
rien i statistiska centralbyrån F. A. Sundberg.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens
skrivelser till Konungen:

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ers-
sättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa
förskottsvis utgivna medel;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersät-
tande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa för-
skottsvis utgivna medel;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-
stånd för vissa beställningshavare å staten för artilleriets fabriker

och tyganstalter att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av ett stickspår från Åkers styckebruks järnvägsstation till Åkers krutbruk;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående engångskostnader för försvaret;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av elektrisk belysning i Svea och Göta livgardens kasern-etablissemang; och

nr 93, i anledning av väckt motion, om skyldighet för befattningshavare vid armén och marinen, vilka från arméns eller marinen matinrättningar hämta tillagad portion, att härför utgiva viss ersättning

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 101, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 6, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilt hyresbidrag åt gifta underofficerare med vederlikar vid armén;

nr 71, i anledning av väckt motion om ersättning till verkmästaren N. J. Eriksson för en av honom konstruerad elektrisk tändapparat;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för fortsättande och avslutande av ett sjökrigshistoriskt arbete m. m.;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av allmänna besparingar i riksstatens femte huvudtitel till inköp av två tomtdelar i Karlskrona m. m.;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållning å vissa extra anslag till utförande av ändringsarbeten å minfartyget Clas Fleming;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänstårsberäkning för kemisten K. A. Schröder;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 204 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till musikföreställningar för allmänheten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade

medel till utgifter för bränsle, lyshållning m. m. vid tekniska högskolan jämte en i ämnet väckt motion;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om rätt för föreståndaren vid kronohäktet i Ystad Gustaf Edvard Rockström att för åtnjutande av löneförhöjning tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till utförande av en brobyggnad över Saltösund i Karlskrona;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag till statsunderstöd åt hantverksidkare för utbildande av lärlingar samt till lärlingspremier;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ålders-tillägg åt förste aktuarien i statistiska centralbyrån Ernst Jonas Höijer och aktuarien därstädes Kurt Jonas Henrik Wittrock; samt

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för tillämpningen av gällande förfogande-rättslag i fråga om industriella råvaror o. d.;

första sammansatta stats- och lagutskottets memorial:

nr 3, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fastighetsbildning i stad m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 4, angående ersättning åt av utskottet anlita sakkunnig ävensom åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning.

lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av väckt motion om ändring i 3 § av lagen den 13 juni 1908 angående kommuns skyldighet i fråga om anställande av barnmorska;

nr 32, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 17 kap. 3 § strafflagen;

nr 33, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Kungl. Maj:t om vidtagande av lagstiftningsåtgärder till förstärkt skydd gentemot för samhället farliga återfallsförbrytare;

nr 34, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en hela riket omfattande vanhävdslag;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen m. m.;

nr 36, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i 18 kap. 13 § strafflagen, avseende ytterligare inskränkning i försäljningen av s. k. preventiva medel m. m.;

nr 37, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående sådan skärpning av 18 kap. 13 § strafflagen, att skyltning med för tukt och sedlighet sårande bilder må kunna förhindras;

nr 38, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om omarbetning av gällande bestämmelser angående nybyggnadsskyldighet vid ecklesiastika löneboställen;

nr 39, i anledning av väckt motion om ändring av 64 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till kronoombud vid vissa eklelesiastika boställssyner;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § i lagen om kyrkofond den 9 december 1910;

nr 42, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av sådan bestämmelse i strafflagen, att kupering av hästar betraktas som straffbart djurplågeri;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändringar i och tillägg till lagen den 28 maj 1886 angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 52 och 104 §§ i stadgan den 9 november 1866 om skiftesverket i riket m. m.; samt

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskild bestämmelse att tillsvidare gälla i fråga om skydd för vissa främmande patent; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för befordrande av potatisodlingen m. m.

Kammaren åtskildes kl. 5,12 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
